

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ

«Η Στρατηγική του Κατευνασμού στη Διεθνή Πολιτική μέσα από τη διαχείριση των κρίσεων μεταξύ των κρατών: Πόσο επιτυχημένη είναι στην πράξη και υπό ποιες προϋποθέσεις;»

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΓΚΑΤΙΔΗ

A.M.: 1211M036

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

ΑΘΗΝΑ

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2013

«Η δύναμη...κάθε στρατηγικής διαχείρισης κρίσεων εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τις προθέσεις του αντιπάλου, το βαθμό και τα είδη των περιορισμών που επηρεάζουν τους ηγέτες του και το πολιτικό περιβάλλον εντός του οποίου αυτή η στρατηγική επιδιώκεται. Ο Κατευνασμός ενός Χίτλερ το μόνο που κάνει είναι να αποσπά και άλλες απαιτήσεις. Όμως η ίδια πολιτική εφαρμοζόμενη σε ένα κράτος με περιορισμένους στόχους μπορεί να επιλύσει σημαντικές και κραταιές διαφορές»

Richard Ned Lebow, “Conclusions”
από το *Psychology and Deterrence* (JHU
Press, 1989), 223.

«Ίσως το δυσκολότερο έργο ενός συνετού και υπεύθυνου πολιτικού είναι το να μπορεί να κρίνει πότε ο Κατευνασμός θα οδηγήσει και πότε όχι σε ειρηνική επίλυση των διαφορών»

Robert Gilpin, *War and Change in World
Politics*(Cambridge University Press, 1983), 207.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Οι στρατηγικές που υιοθετούν τα κράτη στις μεταξύ τους σχέσεις για την αποφυγή συγκρούσεων και ο κατευνασμός ειδικότερα	6
1.1 Μέθοδοι μείωσης των εντάσεων κατά τη διαχείριση κρίσεων	6
1.2 Ο Κατευνασμός	11
1.2.1 Γιατί ο Κατευνασμός θεωρείται προβληματικός;	12
1.2.2 Μήπως τελικά δεν είναι έτσι;	14
1.2.3 Υπερασπίζοντας τον Κατευνασμό	16
1.2.4 Οι στόχοι του Κατευνασμού	18
1.2.5 Πώς ο Κατευνασμός μειώνει τις εντάσεις	20
1.2.6 Η Μέθοδος που ακολουθήθηκε	21
1.2.7 Η επιλογή των περιπτωσιολογικών μελετών	22
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Ο κατευνασμός της Βρετανίας προς τις Ηνωμένες Πολιτείες, 1896-1903	24
2.1 Εισαγωγικά	24
2.2 Η Βρετανική πολιτική Κατευνασμού, 1896-1903	24
2.3 Οι στόχοι και εκτιμήσεις της Βρετανίας	29
2.4 Οι στόχοι και τα κίνητρα της Αμερικής	35
2.5 Ο βρετανικός κατευνασμός	39
2.6 Η αμερικανική δεκτικότητα στις Βρετανικές παραχωρήσεις	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
Ο βρετανικός κατευνασμός της Γερμανίας, 1936-1939	45
3.1 Εισαγωγικά	45
3.2 Οι ρίζες της βρετανικής πολιτικής	46
3.3 Οι δύο προσεγγίσεις της Βρετανίας	50
3.4 Οι γερμανικοί στόχοι και οι βρετανικές παραχωρήσεις	54
3.5 Η απουσία κινήτρων στη γερμανική πολιτική και η απάθεια των Βρετανών	57

3.6 Ο Κατευνασμός και η αποτυχία της Αποτροπής στην Πολωνία	61
--	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η εξέταση λοιπών περιπτώσιολογικών μελετών	68
4.1 Εισαγωγικά	68
4.2 Ο αγγλοαμερικανικός Κατευνασμός της Σοβιετικής Ένωσης, 1941-1945	68
4.3 Ο αμερικανικός Κατευνασμός του Ιράκ, 1989-1990	72
4.4 Ο Κατευνασμός των Βυζαντινών στους Πέρσες κατά τον 6^ο αιώνα μ.Χ.	77
4.5 Ο κινεζικός Κατευνασμός της Ιαπωνίας 1931-1937	81

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Εξαγωγή συμπερασμάτων από τη χρήση του Κατευνασμού	87
5.1 Εισαγωγικά	87
5.2 Κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν τα αποτελέσματα του Κατευνασμού	87
5.3 Η φύση του αντιπάλου	88
5.4 Οι παραχωρήσεις και η αντίληψη αυτών από τον αντίπαλο	91
5.5 Η παρουσία κινήτρων του αντιπάλου για να ανταποκριθεί θετικά	94
5.6 Ταιριάζοντας την στρατηγική του κατευνασμού στο στόχο	95
5.7 Αποφυγή εκμετάλλευσης	98

ΕΠΙΛΟΓΟΣ	102
-----------------	------------

Βιβλιογραφία	105
---------------------	------------

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη της στρατηγικής του κατευνασμού για τη διαχείριση κρίσεων. Μιας στρατηγικής της διπλωματίας, η οποία απέκτησε κατά τη δεκαετία του 1930 αρνητική χροιά πολιτικά, εννοιολογικά και ψυχολογικά. Νωρίτερα, θα μπορούσε κάποιος να ορίσει τον κατευνασμό απλά σαν τον ρεαλιστικό ή με αρχές συμβιβασμό ή διευθέτηση. Ωστόσο, μετά την συμφωνία του Μονάχου, που επέτυχε ο Neville Chamberlain, ο κατευνασμός υποβλήθηκε σε μια ταχεία μεταμόρφωση από μια έννοια θετική, ρεαλιστική και με αρχές σε μια αρνητική, υποτιμητική και επιζήμια. Αντικείμενο της έρευνας λοιπόν, είναι ο εντοπισμός μέσα από τη μελέτη ιστορικών περιπτώσεων στη διεθνή πολιτική, πριν και μετά τη συμφωνία του Μονάχου, των συνθηκών κάτω από τις οποίες ο κατευνασμός μπορεί να είναι αποτελεσματικός ως μια στρατηγική αποφυγής των συγκρούσεων.

Επιπλέον, θα γίνει προσπάθεια να προσδιοριστούν οι προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες αυξάνονται οι πιθανότητες θετικής έκβασης κατά τη χρήση του κατευνασμού και αντίστροφα, τι είναι αυτό που τον οδηγεί σε αποτυχία και συνήθως στον πόλεμο, κατά την ενάσκηση της στρατηγικής αυτής από ένα κράτος. Ο στόχος της ερευνητικής προσπάθειας δεν θα περιοριστεί σε αυτό αλλά και στην εξέταση των ευνοϊκότερων συνθηκών υπό τις οποίες αξίζει ο κατευνασμός να εφαρμοστεί από ένα κράτος, ανάλογα, με τις ικανότητες που έχει και τον/τους αντίπαλο/ους που πρόκειται να αντιμετωπίσει, αυξάνοντας κάθε φορά στο μέγιστο τις πιθανότητες επιτυχίας του, παρά την αρνητική χροιά που έχει αποκτήσει η λέξη.

Αφορμή για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος αποτέλεσαν οι συζητήσεις κατά τη διάρκεια του μαθήματος της Στρατηγικής Ανάλυσης, όπου το συγκεκριμένο θέμα αποτέλεσε έντονο σημείο προβληματισμού. Επιπρόσθετα, η μελέτη και ανάλυση της στρατηγικής αυτής – όπως και των άλλων που χρησιμοποιούν τα κράτη – (για την επίτευξη των στόχων ενός κράτους με την ταυτόχρονη αποφυγή του πολέμου) αποτελεί μια γοητευτική προσπάθεια που αξίζει να της δοθεί ιδιαίτερη σημασία από κάθε μελετητή των διεθνών σχέσεων και όχι μόνο.

Η διάταξη της εργασίας χωρίζεται σε πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε κάποιες από τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν τα κράτη στις

μεταξύ τους σχέσεις για την αποφυγή συγκρούσεων και αναλύεται ειδικότερα η στρατηγική του Κατευνασμού. Το δεύτερο κεφάλαιο εξετάζει αναλυτικά την περιπτωσιολογική μελέτη του ιδιαίτερα επιτυχημένου βρετανικού κατευνασμού των Η.Π.Α., σε μια προσπάθεια να γκρεμίσει τις τυχόν αρνητικές προκαταλήψεις για την στρατηγική αυτή κάποιου, που θα διαβάσει τη μελέτη αυτή από το ξεκίνημα της ανάγνωσής της. Το τρίτο κεφάλαιο αναλύει τον αποτυχημένο κατευνασμό της Γερμανίας κατά τη δεκαετία του 1930, προσπαθώντας να διακρίνει τους βαθύτερους λόγους αυτής της αποτυχίας. Το τέταρτο κεφάλαιο ασχολείται με την συνοπτική ανάπτυξη ακόμη τεσσάρων περιπτωσιολογικών μελετών, οι οποίες θα μας φανούν χρήσιμες στην προσπάθεια μας να εξάγουμε κάποια συμπεράσματα για τον κατευνασμό, κάτι που γίνεται στο πέμπτο κεφάλαιο. Τέλος, ο επίλογος αφιερώνεται στην συγκεφαλαίωση των ευρημάτων από την μελέτη της στρατηγικής του Κατευνασμού.

Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Καθηγητή Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, που αποδέχθηκε πρόθυμα να αναλάβει την επίβλεψη και αξιολόγηση της διπλωματικής μου εργασίας καθώς. Η πολύτιμη βοήθεια του για την εύρεση και συγκέντρωση της λιγοστής και δυσεύρετης βιβλιογραφίας για το αντικείμενο ήταν καθοριστική. Οι συζητήσεις μαζί του κατά τη διάρκεια όλων των εξαμήνων του μεταπτυχιακού και ιδιαίτερα στο τρίτο στα πλαίσια του μαθήματος *Στρατηγική Ανάλυση* αποτέλεσαν σημαντική πηγή προβληματισμού και κίνητρο για περαιτέρω μελέτη θεμάτων που σχετίζονται με το θέμα της παρούσας διπλωματικής και όχι μόνο. Εξίσου σημαντική πηγή άντλησης ιδεών σχετικά με ζητήματα θεωρίας και μεθοδολογίας, καθώς και με θεωρητικά θέματα στρατηγικής και διαχείρισης κρίσεων αποτέλεσαν οι συζητήσεις που διεξήχθησαν στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών μαθημάτων με το σύνολο του διδακτικού προσωπικού του Μεταπτυχιακού Προγράμματος.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στην οικογένεια μου και πιο συγκεκριμένα στους γονείς μου και τη σύζυγο μου για την κατανόηση και αμέριστη συμπαράσταση τους στις πνευματικές μου αναζητήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Οι στρατηγικές που υιοθετούν τα κράτη στις μεταξύ τους σχέσεις για την αποφυγή συγκρούσεων και ο κατευνασμός ειδικότερα

1.1. Μέθοδοι μείωσης των εντάσεων κατά τη διαχείριση κρίσεων

Από την εμφάνιση του πολέμου σκεπτόμενοι και προβληματιζόμενοι άνθρωποι προσπάθησαν να βρουν τρόπους για να εμποδίσουν την επανάληψη του βλέποντας τα καταστροφικά αποτελέσματα που είχε και διαβλέποντας τον όλεθρο που μπορούσε να επιφέρει στις κοινωνίες. Γενικά, κατά καιρούς οι άνθρωποι απέθεσαν τις ελπίδες τους για την πρόληψη του σε πέντε διαφορετικά μέσα: α) θρησκευτικούς και ηθικούς κανόνες που απαγόρευαν την προσφυγή σε αυτόν, β) σε συμφωνίες που περιόριζαν ή καταργούσαν τη χρήση συγκεκριμένων τύπων όπλων, γ) σε συμφωνίες που περιόριζαν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις ή ρύθμιζαν τη χρήση του πολέμου, δ) σε δόγματα σχεδιασμένα να καταστήσουν τον πόλεμο πιο αποτελεσματικό για να ισοσκελιστεί ο βαθμός άσκησης βίας με την επίτευξη του πολιτικού σκοπού (ώστε να αποφευχθούν άσκοπες καταστροφές) και ε) με τα πολιτικά συστήματα που σχεδιάστηκαν για να μειώσουν τις τριβές ανάμεσα σε ομάδες ή έθνη στο σημείο όπου ο πόλεμος θα ήταν ασύμφορος ή επικίνδυνος για τον έχων επιθετικές τάσεις.¹

Οι πρώτες τέσσερις προσπάθειες δεν τα κατάφεραν ιδιαιτέρως καλά. Η θρησκεία όχι μόνο δεν τον αποθάρρυνε αλλά αρκετές φορές τον υποκίνησε. Οι προσπάθειες για έλεγχο στους εξοπλισμούς και αφοπλισμό είχαν μικρή επιτυχία, μιας και όσες επιτύγχαναν, στη συνέχεια ενθάρρυναν τις υπεκφυγές. Οι κανόνες του πολέμου αν και περιόριζαν τις βιαιότητες του 18^{ου} αιώνα είναι φανερά αναποτελεσματικές στην εποχή των πυρηνικών οπλοστασίων. Από την άλλη η εμπειρία του τελευταίου ενάμιση αιώνα μας καθιστά δύσπιστους απέναντι στην ικανότητα των σύγχρονων κυβερνήσεων, και της διεθνούς κοινότητας να εφαρμόσουν τον πόλεμο αυστηρά ως μέσο πολιτικής ή ακόμη περισσότερο να τον ελέγξουν. Ιστορικά, ο πιο αποτελεσματικός περιορισμός απέναντι στις φιλοπόλεμες τάσεις ατόμων, ομάδων ή κρατών ήταν η πίεση που ασκούνταν από εξωτερικές

¹ Craig, Gordon & George, *Alexander Force and Statecraft*. (New York-Oxford, Oxford University Press, 1983), ix.

δυνάμεις. Η χρήση της δύναμης λοιπόν αποτέλεσε και αποτελεί μια σημαντική παράμετρο για την διπλωματία κάθε κράτους, μιας και αυξημένη ισχύς σημαίνει και μεγαλύτερη ικανότητα αυτοπροστασίας.²

Από την άλλη, ο ανταγωνισμός για ισχύ μεταξύ κρατών υποκινήθηκε μερικές φορές από παρερμηνείες και εσφαλμένες αποφάσεις μεταξύ τους, που τα οδήγησε, για την υπεράσπιση των ζωτικών συμφερόντων τους, σε τεταμένες διπλωματικές αντιπαραθέσεις μέχρι και ένα βήμα πριν από τον πόλεμο. Με την ανάπτυξη των πυρηνικών όπλων σε όλο και περισσότερα κράτη, μετά από την πρώτη χρήση τους από τους Αμερικανούς κατά το Β' Π.Π., η επιτυχής διαχείριση μιας κρίσης έχει γίνει πιο σημαντική από ποτέ, καθώς και ένα θέμα που αξίζει προσοχής, γιατί οι κρίσεις δεν αποτελούν μόνο απειλή, αλλά προσφέρουν συχνά και ευκαιρίες για εποικοδομητική αλλαγή στις διακρατικές σχέσεις. Μερικές από τις πολιτικές, που τα κράτη μπορούν να χρησιμοποιήσουν για την αποφυγή των συγκρούσεων, είναι η Αναμόρφωση ή Επανένταξη (Reforming or Resocializing), ο Κατευνασμός (Appeasement), η Ύφεση (Detente), η Αποτροπή (Deterrence), ο Εξαναγκασμός (Coercion).³

Οι Μεγάλες Δυνάμεις έρχονται συχνά αντιμέτωπες με φιλόδοξα κράτη τα οποία δεν συμμετέχουν, δεν είναι ενταγμένα στους κανόνες του διεθνούς συστήματος και αποτελούν απειλή για την σταθερότητα αυτού. Σχολιάζοντας αυτό το πρόβλημα στην έναρξη του βιβλίου του *A World Restored* ο Χένρι Κίσινγκερ θεωρεί ότι είναι ιδιαίτερης σημασίας, για τη σταθερότητα του διεθνούς συστήματος, όλα τα μεγάλα κράτη και οι ηγέτες τους να έχουν κοινή αντίληψη της νομιμότητας, την οποία ορίζει ως «μια διεθνή συμφωνία σχετικά με τη φύση των πραγματοποιήσιμων συμφωνιών και των επιτρεπτών στόχων και μεθόδων της εξωτερικής πολιτικής».⁴ Ο ίδιος αναφέρεται στις χώρες που απορρίπτουν τους κανόνες και τις πρακτικές του υπάρχοντος διεθνούς συστήματος ως επαναστατικές. Οι χώρες αυτές και οι ηγέτες τους αρνούνται να αποδεχθούν και να τηρήσουν κάποιους από τους σημαντικότερους

² Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο αιώνα*. (Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2009), 28.

³ Ενδεικτικά Craig, Gordon & George, *Alexander Force and Statecraft*. (New York-Oxford, Oxford University Press, 1983), 172, 189, 238 και George, *Alexander Bridging The Gap* (Washington DC, US Institute of Peace Press, 1993), 40 και Jervis, Robert *Perception and Misperception in International Politics* (Princeton, Princeton University Press, 1976), 58.

⁴ Kissinger, Henry *A World Restored: Europe after Napoleon* (Universal Library Edition, 1964), 1.

κανόνες του διεθνούς συστήματος. Μπορεί να αναζητήσουν να αναμορφώσουν το σύστημα σύμφωνα με τις δικές τους προτιμήσεις και να στοχεύσουν σε παγκόσμια ή περιφερειακή ηγεμονία.

Από την άλλη, οι Μεγάλες Δυνάμεις έχουν παραδοσιακά αποδεχθεί κάποια ευθύνη για την τήρηση της τάξης στο διεθνές σύστημα. Το κίνητρο τους, για να βρουν τρόπους να διαχειριστούν τις απειλές των εκτός νόμου κρατών, γίνεται κατανοητό αν αναλογιστεί κανείς, ότι αυτό, που απειλείται μέσω της αμφισβήτησης του υπάρχοντος διεθνούς συστήματος, είναι τα ίδια τα συμφέροντα των ισχυρών μελών του. Ο «ηπιότερος» τρόπος διαχείρισης βασίζεται στην άποψη, ότι το εκτός νόμου κράτος μπορεί να ενθαρρυνθεί να αναλάβει έναν εποικοδομητικό και υπεύθυνο ρόλο στην ευρύτερη περιοχή του, αντιμετωπιζόμενο με φιλική και διαλλακτική διάθεση από μία ή περισσότερες Μεγάλες Δυνάμεις. Μπορεί η Μεγάλη Δύναμη που θα αναλάβει την Αναμόρφωση του κράτους-επαναστάτη να του προσφέρει με τη σειρά της οικονομικά και πολιτικά κίνητρα για να αυξήσει την επιρροή της σε αυτό και να μετριάσει αυτό την συμπεριφορά του.⁵ Συχνά τα παραπάνω συνδυάζονται με ένα «παιχνίδι» ποινών και ανταμοιβών, ανάλογα με την πρόοδο που επιτυγχάνεται, και μάλιστα κατά την περίοδο που η Μεγάλη Δύναμη έχει στραμμένη την προσοχή της σε άλλα μέτωπα της εξωτερικής της πολιτικής.⁶

Εάν η διπλωματία της Αναμόρφωσης ή Επανένταξης δεν λειτουργεί τότε μπορεί να δοκιμασθεί η Ύφεση. Στην παραδοσιακή διπλωματία η έννοια της Ύφεσης έχει μια περιορισμένη σημασία, αυτήν της μείωσης των εντάσεων. Ωστόσο, στην περίοδο που ακολούθησε την κρίση των πυραύλων στην Κούβα στα τέλη του 1962⁷ οι Κένεντι και Χρουτσόφ συνέχισαν πέραν της μείωσης των εντάσεων, στην προσπάθεια διευθέτησης κάποιων ζητημάτων ανάμεσα στις δυο υπερδυνάμεις, έστω και ήσσονος, αρχικά, σημασίας. Τη σκυτάλη πήρε ο επόμενος πρόεδρος των Η.Π.Α., ο Νίξον, μαζί με τον υπουργό των εξωτερικών του Κίσιντζερ με ακόμη πιο φιλόδοξους στόχους διευρύνοντας την έννοια της Ύφεσης. Θέλησαν πλέον της μείωσης των εντάσεων και της διευθέτησης ζητημάτων, που χώριζαν τις δύο χώρες, να συστήσουν νέες νόρμες και κανόνες συμπεριφοράς, που θα ρύθμιζαν τις

⁵ George, Alexander *Bridging The Gap* (Washington DC, US Institute of Peace Press, 1993), 47.

⁶ George, Alexander *Bridging The Gap* (Washington DC, US Institute of Peace Press, 1993), 35.

⁷ Allison, Graham 'Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis', *The American Political Science Review*, vol LXIII, No 3, (Sep 1969), pp 689-718.

μελλοντικές τους διαμάχες σε ένα νέο διεθνές σύστημα⁸, που θα αντικαθιστούσε αυτό του Ψυχρού Πολέμου. Βέβαια, ελλοχεύει ο κίνδυνος ο λιγότερο ισχυρός από τους δυο αντιπάλους να εκμεταλλευτεί την προσέγγιση, υποκρινόμενος καλή θέληση, για να κερδίσει χρόνο αυξάνοντας κρυφά την ισχύ του. Σε αυτήν την περίπτωση αργά ή γρήγορα και η Ύφεση θα καταλήξει σε αποτυχία.

Σειρά έχει τώρα η στρατηγική του Κατευνασμού, αλλά αυτή θα εξεταστεί διεξοδικά στο υποκεφάλαιο που ακολουθεί.

Η επίτευξη της επόμενης στρατηγικής δεν εξαρτάται σε τόσο μεγάλο βαθμό, όσο οι προηγούμενες, από τις καλές προθέσεις του αντιπάλου. Κατά την Αποτροπή ένα κράτος προσπαθεί να πείσει τον αντίπαλο του να μην προβεί σε κάποια ενέργεια, που θα βλάψει τα συμφέροντα του. Αυτό το επιτυγχάνει πείθοντας τον αντίπαλο του, ότι το κόστος και το ρίσκο, που θα πάρει, δεν ξεπερνά το κέρδος, που θα έχει, αν επιλέξει να αμφισβητήσει τα συμφέροντα του κράτους, που θέτει την προειδοποίηση.⁹ Μειονέκτημα της στρατηγικής αυτής είναι, ότι η όλη θεώρηση γίνεται με την προϋπόθεση, ότι ο αντίπαλος είναι ορθολογικός δρων, δηλαδή αναμένεται, ότι ο αντίπαλος θα υπολογίσει το κόστος των εναλλακτικών επιλογών του με βάση τις διαθέσιμες πληροφορίες. Βέβαια, παρατηρήθηκε ότι ο αντίπαλος είναι πιο ορθολογικός όσο πιο “δυνατή” είναι η απειλή, αλλά και πως οι παρανοϊκοί ηγέτες, όπως τα μικρά παιδιά, μπορεί συχνά να μην λαμβάνουν υπόψη τις απειλές.¹⁰ Το πρώτο βήμα για το σχεδιασμό της αποτρεπτικής στρατηγικής είναι να ζυγίσει το θιγόμενο κράτος τα συμφέροντα, που έχει στην περιοχή που απειλείται, και να εκτιμήσει πόσο σημαντικά είναι για το ίδιο, αλλά και για το αντίπαλο κράτος. Το επόμενο βήμα είναι να διατυπώσει και να μεταβιβάσει στον αντίπαλο του την αποφασιστικότητα του να υπερασπιστεί αυτά τα συμφέροντα.

Η χώρα, που επιλέγει αυτή τη στρατηγική, στηρίζεται στην επίδειξη αποφασιστικότητας μέσω απειλών, ότι θα απαντήσει σε τυχόν δράση του αντιπάλου της. Τέτοιες απειλές πρέπει να είναι ισχυρές και επαρκώς πιστευτές προς τον αντίπαλο, να θέτουν δηλαδή ένα επίπεδο κόστους τέτοιο, που να τον αναγκάζουν να

⁸ Craig, Gordon & George, *Alexander Force and Statecraft*. (New York-Oxford, Oxford University Press, 1983), 132.

⁹ George, *Alexander Bridging The Gap* (Washington DC, US Institute of Peace Press, 1993), 72.

¹⁰ Schelling, Thomas *The Strategy of Conflict* (Harvard University Press), 6.

ξεπερνά το κίνητρο του να αμφισβητήσει τη θέση της αμυνόμενης δύναμης.¹¹ Υπάρχουν δυο αλληλοεξαρτώμενες διαστάσεις της αξιοπιστίας. Πρώτον, ότι η δύναμη αποτροπής πρέπει να μεταβιβάσει στον αντίπαλο, ότι έχει τη θέληση και την αποφασιστικότητα να υπερασπιστεί τα αμφισβητούμενα συμφέροντα της και δεύτερον, ότι πρέπει να διαθέτει τις ικανότητες να πραγματοποιήσει αυτό που θεωρεί κατάλληλο και χρήσιμο για την προάσπιση αυτών των συμφερόντων. Τέλος, πολύ σημαντικό στην εφαρμογή της στρατηγικής αυτής είναι να γνωρίζει το κράτος, που την επιλέγει, το πρότυπο συμπεριφοράς, τη νοοτροπία και τον τρόπο σκέψης του αντιπάλου του, όσο αυτό είναι δυνατόν.

Η στρατηγική του Εξαναγκασμού από την άλλη υιοθετεί την απειλή ή την χρήση περιορισμένης δύναμης για να πείσει τον αντίπαλο να ακυρώσει ή να ανατρέψει μια καταπάτηση, για παράδειγμα να σταματήσει μια εισβολή ή να παραιτηθεί από έδαφος, το οποίο κατέλαβε. Ως εκ τούτου, διαφέρει από την Αποτροπή στο γεγονός, ότι η τελευταία θα επιλεγεί για να αποτρέψει έναν αντίπαλο από την ανάληψη δράσης, την οποία δεν εκτέλεσε ακόμη. Σε αντίθεση με την ωμή χρήση βίας, για να απωθήσει τον αντίπαλο, η διπλωματία του Εξαναγκασμού δίνει έμφαση στη χρήση απειλών και στην παραδειγματική χρήση περιορισμένης δύναμης για να τον πείσει να υποχωρήσει. Έτσι, η διπλωματία του Εξαναγκασμού επιβάλλει τη χρήση της ελάχιστης δυνατής δύναμης, από το κράτος που την ασκεί, για να τονίσει την αξιοπιστία και αποφασιστικότητα της χρήσης περισσότερης δύναμης αν χρειαστεί.

Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί, ότι δίδεται στον αντίπαλο η δυνατότητα να σταματήσει ή να υποχωρήσει πριν γίνει χρήση της βίας ή κλιμάκωση αυτής, όπως στην περίπτωση των Βρετανών στον πόλεμο των Φώκλαντς στα πρώτα του στάδια το 1982.¹² Για το σκοπό αυτό, η εκτόξευση απειλών και η χρήση, αρχικά, περιορισμένης βίας συνδυάζεται στενά με την ανάλογη επικοινωνία με τον αντίπαλο. Ενυπάρχουν, με άλλα λόγια, στην διπλωματία του Εξαναγκασμού τα στοιχεία της διαπραγμάτευσης και των συνομιλιών. Για να γίνει ο Εξαναγκασμός από διπλωματία στρατηγική θα πρέπει η χώρα, που τον ασκεί, να έχει αποφασίσει: τι να απαιτήσει

¹¹ Craig, Gordon & George, Alexander *Force and Statecraft*. (New York-Oxford, Oxford University Press, 1983), 173

¹² Craig, Gordon & George, Alexander *Force and Statecraft*. (New York-Oxford, Oxford University Press, 1983), 189.

από τον αντίπαλο της, το αν και πως θα δημιουργήσει σε αυτό την αίσθηση του επείγοντος για την συμμόρφωση του με την απαίτηση της, το πως θα δημιουργήσει μια απειλή για τιμωρία – σε περίπτωση μη συμμόρφωσης – που να είναι αξιόπιστη και το αν θα συνδυάσει την απειλή με θετικά κίνητρα, ένα καρότο, για να κάνει πιο εύκολη τη συμμόρφωση του αντιπάλου.¹³

Η διπλωματία του Εξαναγκασμού προσφέρει, σε σχέση με την παραδοσιακή στρατιωτική στρατηγική, τη δυνατότητα της επίτευξης του στόχου του κράτους που την χρησιμοποιεί οικονομικά, με μικρή αιματοχυσία, λιγότερο πολιτικό και ψυχολογικό κόστος και συχνά με πολύ λιγότερο ρίσκο κλιμάκωσης. Οι ηγέτες στρατιωτικώς ισχυρών κρατών τείνουν να πιστεύουν, ότι με μικρό ρίσκο μπορούν να εκφοβίσουν ασθενέστερους αντιπάλους να παραιτηθούν από τυχόν κέρδη και στόχους τους. Ωστόσο, εάν ο αντίπαλος αρνηθεί να υποκύψει στις απειλές τους - είτε για ψυχολογικούς, είτε για πολιτισμικούς ή πολιτικούς λόγους¹⁴ - τότε η δύναμη, που δοκιμάζει τον Εξαναγκασμό, πρέπει να αποφασίσει αν θα υποχωρήσει ή αν θα κλιμακώσει την χρήση βίας. Τρεις είναι οι σημαντικότερες συνθήκες για την επιτυχία του, η δημιουργία της αίσθησης του επείγοντος για την συμμόρφωση με την απαίτηση, η δημιουργία της εντύπωσης ότι η δύναμη εξαναγκασμού έχει ισχυρότερα κίνητρα για να πετύχει την απαίτηση της από ότι ο αντίπαλος και η δημιουργία αίσθησης φόβου για δριμεία κλιμάκωση αν δεν γίνει αποδεκτή η απαίτηση.

1.2. Ο Κατευνασμός

Στις 30 Σεπτεμβρίου 1938 ο Neville Chamberlain επέστρεψε στο Λονδίνο μετά από τη συμφωνία του Μονάχου με τον Αδόλφο Χίτλερ. Πίστευε, ότι με το να επιτρέψει την προσάρτηση της Σουδητίας στη Γερμανία από την Τσεχοσλοβακία θα μπορούσε να ικανοποιήσει τις εδαφικές φιλοδοξίες της πρώτης και θα απέτρεπε έτσι μια ευρωπαϊκή σύγκρουση. Λίγο αργότερα οι Γερμανικές δυνάμεις όχι μόνο κατέλαβαν και το υπόλοιπο της Τσεχοσλοβακίας αλλά και εισέβαλαν στην Πολωνία. Έτσι, σε λιγότερο από ένα χρόνο από τη Συνθήκη του Μονάχου, άρχισε ο πόλεμος, που τόσο πάσχισε να αποτρέψει ο πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας. Η αποτυχία αυτή του Τσάμπερλαιν χαρακτήθηκε ανεξίτηλα στο μυαλό των πολιτικών και ακαδημαϊκών

¹³ George, Alexander *Bridging The Gap* (Washington DC, US Institute of Peace Press, 1993), 80.

¹⁴ George, Alexander *Bridging The Gap* (Washington DC, US Institute of Peace Press, 1993), 86.

μεταπολεμικά, τόσο ώστε να θεωρήσουν αρκετοί, ότι η πολιτική του Κατευνασμού αυξάνει τις πιθανότητες για σύγκρουση ενθαρρύνοντας το επιθετικό κράτος και προτρέποντας το να θέτει διαρκώς νέες διεκδικήσεις. Χαρακτηριστικά η βασική αρχή των Η.Π.Α., κατά την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, όπως εκφράστηκε από τον Clark Clifford, ειδικό σύμβουλο του προέδρου Τρούμαν, ήταν: «Η γλώσσα της στρατιωτικής ισχύος είναι η μόνη που μπορούν να καταλάβουν οι οπαδοί των πολιτικών της ισχύος. Οι Η.Π.Α. πρέπει να χρησιμοποιήσουν αυτή τη γλώσσα, έτσι ώστε οι σοβιετικοί ηγέτες να συνειδητοποιήσουν, ότι η κυβέρνηση μας είναι αποφασισμένη να υπερασπιστεί τα συμφέροντα των πολιτών της και τα δικαιώματα των μικρών κρατών. Οι συμβιβασμοί και οι παραχωρήσεις εκλαμβάνονται από τους σοβιετικούς ως αποδείξεις αδυναμίας και αυτοί ενθαρρύνονται από τις “υποχωρήσεις” μας στο να προβούν σε νέες διεκδικήσεις».¹⁵

Συνεπώς, οι αμερικανοί πολιτικοί έλαβαν υπόψη τους το “πάθημα του Μονάχου” στις σχέσεις τους με τις άλλες χώρες. Η απόφαση του Μπους του πρεσβύτερου να επέμβει στον Περσικό Κόλπο μετά την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ τον Αύγουστο του 1990 ήταν εξαιτίας των αναμνήσεων της δεκαετίας του 1930. Εντός μιας εβδομάδας από την εισβολή των Ιρακινών ο πρόεδρος Μπους, δικαιολογώντας στον αμερικανικό λαό την απόφαση του να στείλει αμερικανικά στρατεύματα στην περιοχή, συνέκρινε τον Σαντάμ Χουσείν με τον Χίτλερ και δήλωσε απερίφραστα ότι: «εάν η ιστορία μας διδάσκει κάτι, τότε αυτό είναι ότι θα πρέπει να αντιστεκόμαστε στην επιθετικότητα, ειδάλλως θα καταστρέψει τις ελευθερίες μας. Ο κατευνασμός δεν μπορεί να αποδώσει αποτελέσματα».¹⁶

1.2.1 Γιατί ο Κατευνασμός θεωρείται προβληματικός;

Η «συμβατική σοφία» που θεμελιώθηκε από την εμπειρία του Μονάχου θεωρεί, ότι η πολιτική αυτή είναι προβληματική με βάση δυο θέσεις: Πρώτον, ότι δυσαρεστημένα

¹⁵ Αναφορά του Clifford προς τον Πρόεδρο Truman, 73 από το http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/index.php?documentid=1946-09-24&documentid=4-1&studycollectionid=&pagenumber=1 (ημνια πρόσβασης 20 Ιουν 2013)

¹⁶ Διάγγελμα του Μπους της 8 Αυγ 1990 ανακοινώνοντας στον αμερικανικό λαό την ανάπτυξη αμερικανικών δυνάμεων στη Σαουδική Αραβία από το http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=2147&year=1990&month=8 (ημνια πρόσβασης 30 Ιουν 2013)

κράτη και οι ηγέτες τους δεν μπορούν να κατευναστούν. Οι παροτρύνσεις δεν μπορούν να αποκαταστήσουν τη δυσaréσκεια και να μετατρέψουν έναν δυσareστημένο αντίπαλο σε φίλο ή έστω σε φρόνιμο ουδέτερο.¹⁷ Όταν ένα κράτος έχει να κάνει με ένα άλλο που είναι επιθετικό τότε η απειλή και η ισχύς είναι αναγκαίες. Οι παραχωρήσεις μπορεί να εξυπηρετήσουν μικρές ανάγκες, αλλά δεν θα ικανοποιήσουν τις υποκείμενες βαθύτερες αιτίες της δυσaréσκειας του επιθετικού κράτους.¹⁸ Δεύτερον, ότι ο κατευνασμός είναι επικίνδυνος, επειδή υποσκάπτει τις ακόλουθες ενέργειες της Αποτροπής, που πιθανά θα τον διαδεχθεί. Έτσι, όχι απλά αποτυγχάνει να αποτρέψει τον πόλεμο, αλλά τον υποβοηθά.

Η «σοφία» αυτή συνεχίζει με το πώς γίνεται προβληματικός ο κατευνασμός, υποστηρίζοντας ότι: Πρώτον, με την παραχώρηση στρατηγικά πολύτιμης επικράτειας ή με την εγκατάλειψη ορισμένων από τις αμυντικές τοποθεσίες, το κράτος, που κατευνάζει, επιτρέπει την μεταβολή της στρατιωτικής ισορροπίας προς όφελος του εν δυνάμει επιτιθέμενου, φθείροντας την αποτρεπτική ικανότητα του πρώτου. Για παράδειγμα η αποχώρηση σθεναρών τσεχικών δυνάμεων το 1938 με τη Συμφωνία του Μονάχου και η ήττα του τσεχοσλοβακικού στρατού το Μάρτιο του 1939 άλλαξαν τη στρατιωτική ισορροπία υπέρ της Γερμανίας και αύξησαν τις πιθανότητες επιτυχίας της επίθεσης της στην Πολωνία. Δεύτερο και σημαντικότερο, ότι ο κατευνασμός εξασθενεί σοβαρά την αξιοπιστία των απειλών της αποτροπής που μπορεί να τον διαδεχθεί. Άπαξ και γίνει ο αντίπαλος αποδέκτης παροτρύνσεων αρνείται να αποδεχθεί το ενδεχόμενο, ότι η κυβέρνηση του κράτους, που τον κατευνάζει, μπορεί να σταθεί ακλόνητη στην επιθετικότητα του. Επομένως, προχωρά σε νέες και πιο απαιτητικές διεκδικήσεις. Εάν η κυβέρνηση του κράτους, που αρχικά κατευνάσε, απαντήσει στις διεκδικήσεις με απειλές για την Αποτροπή του, δεν θα γίνει πιστευτή. Έτσι, και η Αποτροπή αποτυγχάνει και το κράτος, που αρχικά κατευνάζε, θα πρέπει να πολεμήσει αν θέλει να υπερασπιστεί τα συμφέροντα του.¹⁹ Γι αυτό και ο Χίτλερ, υποστηρίζουν οι επικριτές του κατευνασμού, εισέβαλε στην Πολωνία ένα χρόνο αργότερα, αψηφώντας επιδεικτικά τις προειδοποιήσεις Αγγλίας και Γαλλίας, ότι θα επέμβουν.

¹⁷ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 4.

¹⁸ Jervis, Robert *Perception and Misperception in International Politics* (New Jersey, Princeton University Press, 1976), 101.

¹⁹ Jervis, Robert *Perception and Misperception in International Politics* (New Jersey, Princeton University Press, 1976), 58.

1.2.2 Μήπως τελικά δεν είναι έτσι;

Παρότι αυτή η κριτική του κατευνασμού είναι βαθιά ριζωμένη στη συνείδηση πολλών, υπάρχει εκπληκτικά μικρός αριθμός αποδείξεων για να την υποστηρίξει. Δεν υπάρχει συστηματική ανάλυση υποθέσεων επιχειρούμενου κατευνασμού και επομένως δεν υπάρχει κανένας λόγος να πιστεύουμε εκ των προτέρων, ότι οι παραχωρήσεις δεν λειτουργούν ποτέ. Εξάλλου, οι περισσότεροι μετριοπαθείς ηγέτες είναι έτοιμοι να γίνουν υπερασπιστές του status quo, όταν γίνουν αποδέκτες σημαντικών παραχωρήσεων.²⁰ Φυσικά, η αξία αυτών των παραχωρήσεων για μια ισχυρή χώρα μπορεί να είναι αρκετά υψηλή και να δικαιολογεί την αντίσταση, ακόμη και τον πόλεμο. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να εξεταστούν εξονυχιστικά οι αποτυχημένες προσπάθειες του κατευνασμού για να καθοριστεί, αν το αποτέλεσμα ήταν κυρίως εξαιτίας πολιτικών λαθών ή συνέπεια εσφαλμένων υποθέσεων του Κατευνασμού σχετικά με φύση των κρατών και τις σχέσεις αναμεταξύ τους.

Παρόμοια, υπάρχουν λίγες αποδείξεις για να υποστηρίξουν τη δεύτερη θέση των κριτικών του Κατευνασμού, ότι υποσκάπτει την αξιοπιστία του κράτους καθιστώντας αργότερα τις προσπάθειες του για Αποτροπή μάταιες. Οι Snyder και Diesing στο βιβλίο τους αναφέρουν, ότι τα κράτη, γενικά, δεν βασίζονται τις προσδοκίες τους προς τα άλλα κράτη με βάση τη συμπεριφορά αυτών κατά το παρελθόν.²¹ Στο ίδιο καταλήγουν και οι Huth και Russett, στο άρθρο τους σχετικά με το πώς επιτυγχάνει η Αποτροπή λέγοντας ότι: «η συμπεριφορά του αμυνομένου σε κρίσεις κατά το παρελθόν δεν επιφέρει κάποια συστημική αλλαγή».²² Ίσως, το σημαντικότερο συμπέρασμα των τελευταίων ήταν, ότι η προοπτική για μια επιτυχημένη Αποτροπή μειώνεται όχι μόνο αν ένα κράτος υποχώρησε από μια αντιπαράθεση με ένα άλλο, αλλά μειώνεται ακόμη και αν το κράτος αυτό είχε υιοθετήσει μια άκαμπτη θέση και ανάγκασε τον αντίπαλο του σε μια διπλωματική ήττα. Το παραπάνω υποδηλώνει, ότι ο Κατευνασμός δεν είναι σημαντικά χειρότερος για την ανάληψη μετέπειτα Αποτρεπτικής στρατηγικής, σε σχέση με την βασικότερη

²⁰ Jervis, Robert *Perception and Misperception in International Politics* (New Jersey, Princeton University Press, 1976), 90.

²¹ Snyder, Glenn & Diesing, Paul *Conflict Among Nations: Bargaining Decision Making and System Structure in International Crises* (New Jersey, Princeton University Press, 1977), 185-9.

²² Huth, Paul & Russett, Bruce "What Makes Deterrence Work? Cases from 1900 to 1980", *World Politics*, Vol. 36, No 4, (Jul 1984) pp 496-526, 517.

εναλλακτική επιλογή, την υιοθέτηση της Αποτροπής ή του Εξαναγκασμού από την αρχή. Έτσι, ο ισχυρισμός, ότι έχοντας τη φήμη του αδύναμου ή του μη αξιόπιστου συνομιλητή επηρεάζει αρνητικά την έκβαση της Αποτρεπτικής προσπάθειας ενός κράτους, τίθεται υπό αμφισβήτηση.

Παρά την έλλειψη αποδείξεων της παραδοσιακής κριτικής ενάντια στον Κατευνασμό, η επανεξέταση της στρατηγικής του επιβάλλεται και από το γεγονός, ότι παρουσιάζονται προβλήματα στις εναλλακτικές στρατηγικές αυτού, που βασίζονται στην απειλή και κυρίως της Αποτροπής. Ένας από τους λόγους που η Αποτροπή προτιμήθηκε έναντι του Κατευνασμού είναι, επειδή φάνηκε λιγότερο δαπανηρή.²³ Οι παροτρύνσεις απαιτούν κάποιος να παραχωρήσει κάτι, πιθανότατα κάτι αξίας, όπως στην πιο ακραία περίπτωση εθνικό έδαφος. Οι απειλές από την άλλη δεν απαιτούν από κάποιον να θυσιάσει κάτι εκ των προτέρων. Επομένως, ακόμη και αν ο Κατευνασμός ήταν τόσο επιτυχής στην εμπόδιση ενός επιθετικού κράτους όσο και η Αποτροπή, οι απειλές θα ήταν ο προτιμώμενος τρόπος επηρεασμού του αντιπάλου.

Όμως, αυτή η αντίληψη έχει την δική της προβληματική. Οι απειλές της Αποτροπής, ακόμη και όταν έχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα, σπάνια είναι ανέξοδες. Η Αποτροπή μπορεί να απαιτήσει εκτεταμένη δέσμευση ανθρωπίνων και υλικών πόρων για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα. Ακόμη, ένα κράτος ενδεχομένως να νιώθει υποχρεωμένο να καταφύγει στην στρατιωτική λύση για να διατηρήσει τη φήμη του ως συνεπές.²⁴ Τα παραδείγματα των πολέμων του Βιετνάμ και της Κορέας που έγιναν εν μέρει για συμβολικούς λόγους - για να επιδείξουν την αμερικανική αποφασιστικότητα για μη εξάπλωση του κομμουνισμού στην Δυτική Ευρώπη - όπως και οι εκτεταμένες στρατιωτικές δαπάνες της Σοβιετικής Ένωσης, που οδήγησαν στην κατάρρευση της οικονομίας της, δείχνουν, ότι η Αποτροπή μπορεί να είναι υπερβολικά δαπανηρή. Έτσι, σίγουρα υπάρχει η πιθανότητα ο Κατευνασμός να είναι η λιγότερο δαπανηρή επιλογή, κάτω από συγκεκριμένες περιστάσεις, όπως στην περίπτωση της Μεγάλης Βρετανίας και των Η.Π.Α. στα τέλη του 19ου αιώνα, όπως

²³ Schelling, Thomas *The Strategy of Conflict* (Harvard University, 1980), 177 και Baldwin, David "The Power of Positive Sanctions", (*World Politics Vol. 24, No 1 Oct 1971*), 28.

²⁴ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 8.

θα δούμε και παρακάτω.²⁵ Γι αυτό λοιπόν και αξίζει μια επαναπροσέγγιση στην στρατηγική του Κατευνασμού, μιας πολιτικής, που μπορεί να αναληφθεί ακόμη και σε μια διπλωματική ήττα για να αποφευχθεί ο πόλεμος, εφόσον αυτός είναι ο τελευταίος στόχος.

1.2.3 Υπερασπίζοντας τον Κατευνασμό

Οι περιπτώσεις, που εξετάζονται στα ακόλουθα κεφάλαια, επιβεβαιώνουν την παρατήρηση που έχουν κάνει πολλοί, ότι ο Κατευνασμός μπορεί να αποφέρει θετικά αποτελέσματα.²⁶ Οι παραχωρήσεις μπορούν να εξαλείψουν τους παράγοντες που προκαλούν ένταση μεταξύ των κρατών, χωρίς να υποκινούν περαιτέρω απαιτήσεις ή άλλες επιθετικές ενέργειες. Εννοείται πως και ο Κατευνασμός μπορεί να αποτύχει. Αυτό που χρειάζεται είναι η μελέτη και η προσπάθεια εξήγησης του γιατί ο Κατευνασμός πέτυχε ή απέτυχε σε συγκεκριμένες ιστορικές περιπτώσεις για να προβλέψουμε με καλύτερη ακρίβεια την προοπτική επιτυχίας του καθώς και τον τρόπο σε μελλοντικές καταστάσεις.

Το πρώτο βήμα για την μελέτη της στρατηγικής του Κατευνασμού είναι να προσδιορίσουμε τον όρο. Δυστυχώς, η λέξη έχει χρησιμοποιηθεί ευρέως και αδιάκριτα για πολιτικούς λόγους. Σύμφωνα με τους Craig και George «Κατευνασμός είναι η μείωση της έντασης μεταξύ δύο κρατών μέσω της μεθοδικής απομάκρυνσης των κυρίων αιτιών της διαμάχης και διαφωνίας μεταξύ τους».²⁷ Έχει πιο φιλόδοξους στόχους από ότι η Ύφεση, η οποία στοχεύει στη μείωση της εχθρότητας χωρίς όμως να αναζητά την επίλυση των υποκείμενων αιτιών. Μπορούν την πολιτική του Κατευνασμού να την επιδιώξουν και τα δυο κράτη αναμεταξύ τους «για την μείωση των διεθνών συγκρούσεων μέσω μονομερών ή αμοιβαίων παραχωρήσεων και προσαρμογών»²⁸, τυπικά όμως η μια πλευρά θα πάρει την πρωτοβουλία για την διευθέτηση των διαφορών και θα κάνει και τις μεγαλύτερες θυσίες/παραχωρήσεις.

²⁵ Αυτό αυτόματα σημαίνει ότι ο ισχυρισμός των Schelling και Baldwin (βλ. υποσημ. 23) μπορεί να μην είναι απόλυτα σωστός.

²⁶ Βλέπε Gilpin, Robert *War and Change in World Politics* (Cambridge University Press, 1983), 193-4 καθώς και Jervis, Robert *Perception and Misperception in International Politics* (New Jersey, Princeton University Press, 1976), 90.

²⁷ Craig, Gordon & George, Alexander *Force and Statecraft*. (New York-Oxford, Oxford University Press, 1983), 241.

²⁸ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος} – 11^{ος} αιώνας* (Βάρη, Εκδόσεις Ποιότητα 2000), 28.

Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα το ρόλο αυτό διαδραμάτισε με αρκετή συνέπεια η Μεγάλη Βρετανία.²⁹ Όπως σημειώνει και ο Kennedy πριν τη Συμφωνία του Μονάχου ο Κατευνασμός – «η πολιτική της διευθέτησης διεθνών ή τοπικών φιλονικιών με την αποδοχή και ικανοποίηση παραπόνων μέσω της ορθολογικής διαπραγμάτευσης και συμβιβασμού» - θεωρούνταν ευρέως επικοδομητικός, θετικός και έντιμος. Ήταν εν συντομία μια πολιτική για την οποία κάποιος μπορούσε να είναι υπερήφανος και όχι να ντρέπεται.³⁰

Η καταστροφική αποτυχία του Κατευνασμού κατά τις δεκαετίες του 1920 και 1930 άλλαξε το νόημα του όρου και αυτό που υποδήλωνε.³¹ Δεν οριζόταν πλέον μόνο σύμφωνα με τους σκοπούς του - τη μείωση των εντάσεων και την αποφυγή της σύγκρουσης – ή τα μέσα που χρησιμοποιούσε – την ικανοποίηση των παραπόνων μέσω παραχωρήσεων και/ή συμβιβασμών, αλλά με δυσμενείς κρίσεις σχετικά με την αποτελεσματικότητα και την ηθική του σαν πολιτική.³² Ακόμη σε ένα από τα σημαντικότερα βιβλία διεθνών σχέσεων, μεταπολεμικά, ο Morgenthau ορίζει τον Κατευνασμό σαν «μια ασύνετη πολιτικά συμπεφωνημένη διευθέτηση, που κρίνει λάθος τα συμφέροντα και την ισχύ» προσθέτοντας: «μιλούμε για κατευνασμό, όταν ένα κράτος παραδίδει ένα από τα ζωτικά του συμφέροντα χωρίς να κερδίζει κάτι που να αξίζει ως αντάλλαγμα».³³

Δεδομένης της εννοιολογικής σύγχυσης γύρω από τον όρο του κατευνασμού και της τελικής υποτίμησης και απαξίας του, ίσως θα έπρεπε η λέξη να πάψει να χρησιμοποιείται αντί του συμβιβασμού ή της διευθέτησης. Κάτι τέτοιο όμως φαίνεται με βάση την κυρίαρχη θέση, που έχει ο όρος στο λεξικό της κλασικής διπλωματίας, αλλά και από τη δυσκολία της απομάκρυνσης του από το λόγο της σύγχρονης πολιτικής, ανεπιθύμητο.³⁴ Αντίθετα, είναι προτιμότερο να ορίσουμε τον κατευνασμό

²⁹ Kennedy, Paul 'The Tradition of Appeasement in British Foreign Policy, 1865-1939' από το *Strategy and Diplomacy 1870-1945*, (Fontana Paperbacks, 1984), 13-40.

³⁰ Kennedy, Paul 'The Tradition of Appeasement in British Foreign Policy, 1865-1939' από το *Strategy and Diplomacy 1870-1945*, (Fontana Paperbacks, 1984), 16,39.

³¹ Rock, William *British Appeasement in the 1930s* (New York, W.W.Norton & Company Inc, 1977), 23 και Lanyi, George 'The Problem of Appeasement', *World Politics*, 15(2), 1963, 317.

³² Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 11.

³³ Morgenthau, Hans *In Defense of the National Interest: A Critical Examination of American Foreign Policy* (New York, Alfred Knopf, 1951), 137.

³⁴ Kennedy, Paul 'The Tradition of Appeasement in British Foreign Policy, 1865-1939' από το *Strategy and Diplomacy 1870-1945*, (Fontana Paperbacks, 1984), 15.

όσο πιο συγκεκριμένα γίνεται αποκαθιστώντας όσο είναι δυνατόν την παραδοσιακή του έννοια, ελεύθερη από αρνητικές αποχρώσεις με τις οποίες «φορτώθηκε» κυρίως κατά τη δεκαετία του 1930.

Ο ορισμός που θα δώσουμε για τον Κατευνασμό είναι η πολιτική της μείωσης ή της αποφυγής των εντάσεων μιας χώρας με τον αντίπαλο της μέσω της απομάκρυνσης των αιτιών που προκαλούν διαφωνίες και σύγκρουση. Ωστόσο, θα πρέπει να τονιστεί, ότι ο ορισμός αυτός δεν είναι ασύμβατος με τον συμβιβασμό, την αμοιβαιότητα και την από κοινού διευθέτηση. Δεν απαιτεί μονομερείς παραχωρήσεις, αν και συνήθως το κράτος, που επιδιώκει αυτήν την πολιτική, θα χρειαστεί συχνά να κάνει το πρώτο βήμα και ίσως τελικά κάνει και τις περισσότερες παραχωρήσεις προς τον αντίπαλο του. Παρά ταύτα, δεν αποκλείεται η ταυτόχρονη χρήση και της στρατηγικής της Αποτροπής σαν συμπλήρωμα της στρατηγικής του Κατευνασμού.

1.2.4 Οι στόχοι του Κατευνασμού

Ο Κατευνασμός, όπως τον ορίσαμε παραπάνω, είναι βασικά μια πολιτική μείωσης των εντάσεων. Ωστόσο θα πρέπει να προσδιοριστεί, πόσο θα πρέπει να μειωθούν οι εντάσεις και ποιος ο επιθυμητός στόχος της στρατηγικής αυτής για να θεωρείται αυτή επιτυχημένη. Οι περιπτώσεις που θα μελετήσουμε παρακάτω διαφέρουν η μια από την άλλη αναλόγως με τον χρονικό ορίζοντα που εφαρμόζονται (βραχυπρόθεσμες ή μακροπρόθεσμες) και αναλόγως με το εάν ο στόχος τους είναι να μεταβάλλουν το status quo ή να το διατηρήσουν.

Τυπολογία των Στόχων του Κατευνασμού ³⁵		
	Βραχυπρόθεσμα	Μακροπρόθεσμα
Διατήρηση του Status Quo	Επίλυση Κρίσεων	Πρόληψη Κρίσεων
Ανατροπή του Status Quo	Περιορισμένη πολιτική συναλλαγή	Φιλία/ Συμμαχία

Σαν μια βραχυπρόθεσμη στρατηγική για την διατήρηση του status quo, ο κατευνασμός μπορεί να είναι μια πολιτική επίλυσης κρίσεων. Αντιμέτωπο με έναν

³⁵ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 13.

απειλητικό αντίπαλο, ένα κράτος μπορεί να προσπαθήσει να αποφύγει την σύγκρουση συζητώντας κάποιες από τις απαιτήσεις του αντιπάλου. Αυτός ήταν ο στόχος των Αγγλογαλλικών παραχωρήσεων προς τη Γερμανία στο Μόναχο το 1938 ή της συναίνεσης των Σοβιετικών στις απαιτήσεις των Αμερικανών για την απομάκρυνση των πυρηνικών κεφαλών από την Κούβα το 1962.

Εάν ο Κατευνασμός στοχεύει μακροπρόθεσμα στη διατήρηση του status quo τότε στοχεύει στην πρόληψη κρίσεων. Μιας και η επίλυση κρίσεων είναι συχνά προβληματική, ένα κράτος, που επιθυμεί πραγματικά να αποφύγει τις συγκρούσεις καταφεύγει στην πρόληψη, η οποία είναι σαφώς πιο αποτελεσματική από την επίλυση προκειμένου να προλάβει το ξέσπασμα εκρηκτικών διενέξεων. Οι Βρετανικές προσπάθειες να κατευνάσουν τις Ηνωμένες Πολιτείες στα τέλη του 19^{ου} και αρχές του 20^{ου} αιώνα στόχευαν σε αυτό ακριβώς, όπως επίσης και τους γάμους των διαδόχων της μίας πλευράς με διαδόχους ή πρίγκιπες της άλλης στο Βυζάντιο³⁶ ή κατά την κινέζικη αυτοκρατορία.³⁷ Το ίδιο θα μπορούσαμε να πούμε και για την προσπάθεια των Νίξον και Κίσιντζερ κατά την αποκαλούμενη περίοδο της Ύφεσης, όπου συνδύασε παραχωρήσεις και συμβιβασμούς με την αποτροπή έναντι των Σοβιετικών.³⁸

Ο Κατευνασμός, που ελπίζει να επιτύχει μια βραχυπρόθεσμη αλλαγή του διεθνούς status quo, αναζητά μια περιορισμένη πολιτική συναλλαγή. Σε αντάλλαγμα για τις παραχωρήσεις του κράτους προσδοκάται μια αμοιβαία ενέργεια από τον αντίπαλο ή το κέρδος χρόνου. Όπως η παραχώρηση εδαφικής επικράτειας της Κίνας στην Ιαπωνία κατά το 1931-1937 ή η Ostpolitik του Βίλυ Μπραντ έναντι της Ανατολικής Γερμανίας και της Σοβιετικής Ενώσεως στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές του 1970.³⁹

³⁶ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος}-11^{ος} αιώνας* (Βάρη, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000), 182-5.

³⁷ Chu Shao-kang, "Appeasement in Historical Perspective: A Study of Examples of Appeasement in Chinese History from Han Wu-ti to Chiang Kai-shek", (*復興崗學報* 民 93, 80 期 355-392 από το <http://www.fhk.ndu.edu.tw/mediafile/833/fdownload/247/154/2009-11-30-23-43-31-154-nf1.pdf> ημνία πρόσβασης 20 Αυγ 2013), 364-5.

³⁸ Craig, Gordon & George, Alexander *Force and Statecraft*. (New York-Oxford, Oxford University Press, 1983), 139-140.

³⁹ Craig, Gordon & George, Alexander *Force and Statecraft*. (New York-Oxford, Oxford University Press, 1983), 248, και Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 13.

Τέλος, όταν ο Κατευνασμός στοχεύει στην επίτευξη μακροπρόθεσμης αλλαγής του διεθνούς status quo τότε μπορεί να χαρακτηριστεί σαν πολιτική φιλίας ή συμμαχίας. Με τη μείωση των εντάσεων με έναν αντίπαλο το κράτος προσπαθεί να μεταβάλλει ριζικά τη φύση των σχέσεων του με αυτόν. Ο Κατευνασμός των Ηνωμένων Πολιτειών από τη Μεγάλη Βρετανία ήταν αυτού του είδους. Εννοείται, ότι δεν ταιριάζουν όλες οι προσπάθειες κατευνασμού απόλυτα σε κάποια κατηγορία. Ωστόσο, κάθε προσπάθεια κατευνασμού έχει έναν ελάχιστο στόχο, την επίλυση μιας κρίσης, και έναν απώτερο, την συμφιλίωση ή τη συμμαχία.

Ανεξάρτητα από τον στόχο της, η πολιτική του Κατευνασμού αναλαμβάνεται για την διατήρηση ή και προώθηση των συμφερόντων του κράτους, που την ασκεί. Τα κράτη επιθυμούν να επιλύουν ή - ακόμη καλύτερα - να προλαμβάνουν τις κρίσεις και να συνάπτουν συμμαχίες για διάφορους λόγους, που δεν είναι πάντα εύκολο να κατηγοριοποιηθούν. Μερικοί μπορούν να αποδοθούν στις οικονομικές, πολιτικές, πολιτιστικές ή στρατιωτικές σχέσεις ανάμεσα σε αυτά και τους αντιπάλους τους. Ένα κράτος για παράδειγμα μπορεί να μην επιθυμεί να εμπλακεί σε μια σύγκρουση με άλλο ένα, με το οποίο νιώθει ιδεολογική ή πολιτισμική συγγένεια. Μπορεί να θέλει να προστατεύσει οικονομικές και εμπορικές σχέσεις ή να φοβάται τη στρατιωτική ήττα ή καταστροφή σε έναν πιθανό πόλεμο. Ιστορικά, η διατήρηση μιας ευνοϊκής ισορροπίας δυνάμεων ήταν ο κύριος στόχος των δυνάμεων που προσέφευγαν σε αυτόν, όπως η Μεγάλη Βρετανία⁴⁰ και η Βυζαντινή Αυτοκρατορία.

1.2.5 Πως ο Κατευνασμός μειώνει τις εντάσεις.

Σύμφωνα με τον Rock, ο Κατευνασμός στοχεύει στη μείωση των εντάσεων με έναν αντίπαλο με το να απομακρύνει τις αιτίες, που προκαλούν διαφωνίες και σύγκρουση.⁴¹ Η διαδικασία της μείωσης των εντάσεων επιτυγχάνεται σε γενικές γραμμές, μέσω τεσσάρων μηχανισμών. Ο πρώτος είναι ο *κορεσμός*, η ικανοποίηση δηλαδή των απαιτήσεων ενός επεκτατικού κράτους. Αυτή είναι η γνωστότερη θέση του Κατευνασμού, που περιλαμβάνει και την προσπάθεια της Βρετανίας και της Γαλλίας να κατευνάσουν τη Γερμανία κατά τη δεκαετία του 1930. Ωστόσο, κατά την

⁴⁰ Schroeder, Paul "Munich and the British Tradition", *The Historical Journal*, Vol. 19, No.1, Mar 1976), 224.

⁴¹ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 14.

προσέγγιση τους με τη Γερμανία του Χίτλερ οι Βρετανοί και οι Γάλλοι είχαν κατά νου ακόμη τρεις επιδιώξεις εκτός από τον κορεσμό. Μια ήταν ο *καθησυχασμός*, η αύξηση δηλαδή της σιγουριάς σε ένα ανασφαλές κράτος σχετικά με τη θέση του στο διεθνές ή περιφερειακό σύστημα. Η *κοινωνικοποίηση*, μια προσπάθεια δηλαδή, να ενσταλάξουν συνεργατικές νόρμες συμπεριφοράς σε ένα «απολίτιστο» κράτος, ελπίζοντας να το καταστήσουν υπεύθυνο και νόμιμο μέλος του διεθνούς συστήματος, ήταν μια άλλη. Τέλος, παράλληλα με τον κορεσμό (απληστία), τον καθησυχασμό (ασφάλεια) και την κοινωνικοποίηση ο κατευνασμός επιχειρείται να επιτευχθεί και με τον *επιδέξιο χειρισμό των πολιτικών ισορροπιών στο εσωτερικό της αντίπαλης χώρας*, εξασθενώντας τους υπερασπιστές της εχθρικής και επιθετικής πολιτικής και ενισχύοντας τους υποστηρικτές της συνεργασίας.

Οι τρεις πρώτοι μηχανισμοί μείωσης της έντασης μεταξύ των κρατών υποδηλώνουν αντίστοιχα και διαφορετικούς λόγους ύπαρξης εχθρότητας από τη μεριά του αντιπάλου. Έτσι μπορεί να χρησιμοποιηθεί με μεγαλύτερη ευχέρεια και, ίσως, με καλύτερες πιθανότητες επιτυχίας στις περιπτώσεις, όπου δεν γνωρίζουμε τις πραγματικές αιτίες της εχθρικής συμπεριφοράς ενός αντιπάλου.

1.2.6 Η Μέθοδος που ακολουθήθηκε

Μελετώντας την στρατηγική του Κατευνασμού, η εργασία αυτή θα βασιστεί σε αυτό, που ο Alexander George ονόμασε δομημένη εστιακή σύγκριση.⁴² Αυτή η τεχνική, μια προέκταση της συγκριτικής μεθόδου, απαιτεί να γίνει λεπτομερής εξέταση ενός μικρού αριθμού περιπτωσιολογικών μελετών, όπου αναζητούνται απαντήσεις για τις ίδιες ερωτήσεις σε κάθε περιπτωσιολογική μελέτη. Με αυτό τον τρόπο γίνεται εφικτή η αναγνώριση σημαντικών ομοιοτήτων και διαφορών αναμεταξύ τους. Ο στόχος της όλης διαδικασίας είναι η ανάπτυξη αντιπροσωπευτικών γενικεύσεων που αφορούν τις συνθήκες κάτω από τις οποίες συγκεκριμένα αποτελέσματα είναι πιθανόν να συμβούν.

Για να εξαλείψουμε, μερικώς, τα μειονεκτήματα των εμπειρικών και αντιπροσωπευτικών γενικεύσεων από την λεπτομερή και συγκριτική εξέταση μικρού αριθμού, στην περίπτωση μας δύο, περιπτωσιολογικών μελετών θα αναφερθούμε και

⁴² George, Alexander and Bennett, Andrew *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences* (Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 2005), 68-72.

σε άλλα ιστορικά παραδείγματα χωρίς να γίνεται λεπτομερής ανάλυση και σε αυτά, εξαιτίας του περιορισμένου της έκτασης της μελέτης μας. Το κέρδος από την όλη διαδικασία θα είναι η αύξηση του συνόλου των περιπτώσιολογικών μελετών και η σύγκριση των αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων, από τη λεπτομερή ανάλυση των δυο πρώτων ιστορικών παραδειγμάτων με τα υπόλοιπα. Αυτό θα παράσχει μεγαλύτερη αξιοπιστία στα τελικά συμπεράσματα, που θα βγάλουμε, και θα προσδώσει εμπειρική επιβεβαίωση των θεωρητικών προτάσεων, που θα εξαχθούν.

1.2.7 Η επιλογή των περιπτώσιολογικών μελετών

Τα ιστορικά παραδείγματα, στα οποία θα αναφερθούμε, για μια δομημένη εστιακή σύγκριση, πρέπει να επιλεγούν κατόπιν ιδιαίτερης σκέψης. Σε μια μελέτη του Κατευνασμού θα πρέπει να επιλεγούν ιστορικά παραδείγματα, που αντανakλούν το εύρος των στόχων της πολιτικής του κατευνασμού όπως και την ποικιλία των αποτελεσμάτων αυτής. Η σύγκριση ανάμεσα σε περιπτώσιολογικές μελέτες με ανόμοια αποτελέσματα ενισχύεται, εάν οι περιπτώσεις μοιάζουν μεταξύ τους από κάποια άποψη, ενώ η σύγκριση ανάμεσα σε περιπτώσεις με όμοια αποτελέσματα αποκτά αξία, αν οι περιπτώσεις κατά τα άλλα διαφέρουν.

Εξαιτίας της σχετικής σπανιότητας, με την οποία ακολουθείται η πολιτική του κατευνασμού κατά τη διάρκεια της ιστορίας αλλά και του γεγονότος, ότι σε αρκετές περιπτώσεις από αυτές δεν υπάρχουν γραπτά τεκμήρια ή σχετική βιβλιογραφία για μια λεπτομερή εξέταση των περιπτώσεων αυτών, η επιλογή των ιστορικών παραδειγμάτων δεν ήταν εύκολη διαδικασία. Οι περιπτώσιολογικές μελέτες που αναλύονται εδώ λεπτομερώς είναι:

1. Ο Κατευνασμός των Η.Π.Α. από τη Μεγάλη Βρετανία από το 1896 μέχρι το 1903, που αφορά κατά βάση τις βρετανικές παραχωρήσεις στη συνοριακή κρίση της Βενεζουέλας, το θέμα της διάνοιξης του καναλιού της Κεντρικής Αμερικής και η συνοριακή διαμάχη ανάμεσα στον Καναδά και την Αλάσκα.
2. Η απόπειρα κατευνασμού της ναζιστικής Γερμανίας από τη Μεγάλη Βρετανία και τη Γαλλία κατά τη δεκαετία του 1930, αποτελούμενη όχι μόνο από τη συμφωνία του Μονάχου αλλά και από τις πρότερες προσπάθειες να κατευνάσουν τη Γερμανία με εδαφικές και οικονομικές παραχωρήσεις.

Τα λοιπά ιστορικά παραδείγματα, στα οποία θα αναφερθούμε για να επιβεβαιώσουμε και να ενισχύσουμε τα συμπεράσματα που θα εξαχθούν, τελικά είναι:

1. Η απόπειρα κατευνασμού της Σοβιετικής Ένωσης στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1940 από τις Η.Π.Α. και Βρετανία με αναφορά κυρίως στις παραχωρήσεις των δύο δυτικών δυνάμεων σχετικά με την επικράτεια της Ε.Σ.Σ.Δ. και τη σύνθεση των κυβερνήσεων στην Ανατολική Ευρώπη μεταπολεμικά.
2. Η απόπειρα κατευνασμού του Ιράκ από τις Η.Π.Α. το 1989-1990 με τις παραχωρήσεις της κυβέρνησης Μπους στον ιρακινό πρόεδρο Σαντάμ Χουσεΐν.
3. Ο κατευνασμός της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας προς τους Πέρσες και τους Αβάρους κατά τον 6^ο μ.Χ. αιώνα στην προσπάθεια του Βυζαντίου να διαχειριστεί τις πολυμέτωπες διαμάχες κυρίως με οικονομικά μέσα.
4. Ο κινεζικός κατευνασμός της Ιαπωνίας την περίοδο 1931-1937 κατά την εισβολή της δεύτερης στην πρώτη. Μια ιδιαίτερη περίπτωση κατευνασμού από μια χώρα με διαφορετική νοοτροπία και αντίληψη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο κατευνασμός της Βρετανίας προς τις Ηνωμένες Πολιτείες, 1896-1903

2.1. Εισαγωγικά

Ο βρετανικός κατευνασμός των Ηνωμένων Πολιτειών στα τέλη του 19^{ου} αιώνα θεωρείται ευρέως ως το εξέχον παράδειγμα μιας επιτυχούς πολιτικής κατευνασμού.⁴³ Υπό την αυξανόμενη διπλωματική και στρατιωτική πίεση των Αμερικανών, η Βρετανική κυβέρνηση δέχθηκε την επιδιαιτησία στην διαμάχη που είχε με τη Βενεζουέλα σχετικά με συνοριακές διαφορές ανάμεσα στην τελευταία και την Βρετανική Γουιάνα, ενέδωσε στις αμερικανικές απαιτήσεις σχετικά με τα σύνορα ανάμεσα στην Αλάσκα και την καναδική Γιούκον και συμφώνησε να αποχωρήσει από την συμφωνία Clayton-Bulwer του 1850 επιτρέποντας τις Ηνωμένες Πολιτείες να κατασκευάσουν και να οχυρώσουν ένα κανάλι στην Κεντρική Αμερική. Αυτές οι παραχωρήσεις δεν αποσόβησαν μονάχα μια πιθανή σύγκρουση, αλλά προετοίμασαν το έδαφος για την αλλαγή στις Βρετανοαμερικανικές διπλωματικές σχέσεις. Ενώ λοιπόν οι δυο χώρες ήταν αντίπαλοι από την αμερικανική επανάσταση μετεξελίχθηκαν σε σταθεροί σύμμαχοι, που πολέμησαν μαζί κατά τον Α΄ Π.Π διαμορφώνοντας την ειδική σχέση αναμεταξύ τους.

2.2 Η Βρετανική πολιτική Κατευνασμού, 1896-1903

Μετά τον πόλεμο του 1812, οι σχέσεις των δυο κρατών παρέμεναν ψυχρές. Στις δεκαετίες του 1830 και 1840 έλαβαν χώρα αψιμαχίες για τον καθορισμό των συνόρων στις πολιτείες του Μαιν και του Όρεγκον. Τις δεκαετίες του 1860 και 1870 οι αμερικάνοι δυσαρεστήθηκαν έχοντας την αντίληψη, ότι οι Βρετανοί βοηθούσαν τη συμμαχία των 11 νότιων πολιτειών, που προσπαθούσαν να αποσχιστούν κατά τον αμερικανικό εμφύλιο. Ακολούθησαν διαφορές για δικαιώματα ψαρέματος και τη γούνα της φώκιας στην Βερίγγειο Θάλασσα, που διατηρούσαν το άσχημο κλίμα μεταξύ των δυο χωρών. Έτσι, πριν από την προσέγγιση των δύο χωρών, η εχθρότητα

⁴³ Gilpin, Robert *War and Change in World Politics* (Cambridge University Press, 1983), 194, Jervis, Robert *Perception and Misperception in International Politics* (New Jersey, Princeton University Press, 1976), 90 καθώς και Kennedy, Paul "The Tradition of Appeasement in British Foreign Policy, 1865-1939" από το *Strategy and Diplomacy 1870-1945*, (Fontana Paperbacks, 1984), 23-24.

παρά η φιλία ήταν ο κανόνας.⁴⁴ Παρά ταύτα, οι Βρετανοί ηγέτες ήταν πρόθυμοι να διαπραγματευτούν και να συμβιβαστούν σε τέτοια θέματα, όταν αυτά ανέκυπταν χωρίς να βιάζονται. Οι διαφωνίες με τις Ηνωμένες Πολιτείες, αν και δυσάρεστες, δεν μπορούσαν να συγκριθούν σε σπουδαιότητα με τις αντίστοιχες με τους ευρωπαίους αντιπάλους της Βρετανίας. Ένας διακεκριμένος αμερικανός πολιτικός, θυμόταν αργότερα ότι οι Άγγλοι της εποχής (1895) θεωρούσαν τις Η.Π.Α. «αμελητέα ποσότητα» στις διεθνείς σχέσεις.⁴⁵

Ωστόσο, από το 1895 η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών έθεσε μια σειρά από προκλήσεις για τα Βρετανικά συμφέροντα και για την εξουσία, τα οποία δεν μπορούσαν να αγνοηθούν. Η πρώτη και πιο σημαντική από αυτές ήταν σχετικά με την πολυχρόνια διαμάχη μεταξύ Βενεζουέλας και Βρετανίας για τα σύνορα της τελευταίας και της Βρετανικής αποικίας Γουιάνας. Τον Ιούλιο του 1895, υπό τις οδηγίες του αμερικανού προέδρου Κλίβελαντ, ο υπουργός των εξωτερικών των Η.Π.Α. Ρίτσαρντ Όλνεν ζήτησε από το Λονδίνο να θέσει το ζήτημα αυτό υπό διεθνή διαιτησία. Για αυτή την αμερικανική παρέμβαση, ο ίδιος ο αμερικανός υπουργός, παρέθετε το Δόγμα Μονρόε, το οποίο έπρεπε να αναγνωριστεί σαν διεθνής κανόνας.⁴⁶

Ο Βρετανός πρωθυπουργός λόρδος Σάλισμπερυ απέρριψε την αμερικανική θέση, αρνούμενος την νομιμότητα του Δόγματος Μονρόε υποστηρίζοντας, ότι οι Η.Π.Α. δεν είχαν το δικαίωμα να παρέμβουν στην διαμάχη.⁴⁷ Είχαν προηγηθεί και άλλες απόπειρες των αμερικανών να παρέμβουν στην διαμάχη, οι οποίες είχαν απορριφθεί χωρίς να δίδεται συνέχεια από τις Η.Π.Α. Αυτή τη φορά όμως ο πρόεδρος Κλίβελαντ ήταν αποφασισμένος. Σε μια ομιλία του στο Κογκρέσο στις 17

⁴⁴ Azubuike, Samuel To Appear or to Concede? Contrasting Two Models of Accommodation in International Conflict (*International Relations*, vol. 20(1)49-68), 55.

⁴⁵ Bailey, Thomas A *Diplomatic History of the American People* (New York, Appleton-Century-Crofts, 1958), 436 και Azubuike, Samuel To Appear or to Concede? Contrasting Two Models of Accommodation in International Conflict (*International Relations*, vol. 20(1)49-68), 59.

⁴⁶ Olney, Richard. "Olney Doctrine." In *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*, 1895, Part I, p. 545-562. *American History Online*. Facts On File, Inc. <http://www.fofweb.com/activelink2.asp?ItemID=WE52&iPin=E10770&SingleRecord=True> (ημνι α πρόσβασης 7 Αυγούστου 2013) και Azubuike, Samuel "To Appear or to Concede? Contrasting Two Models of Accommodation in International Conflict" *International Relations*, vol. 20(1) (Mar 2006) pp 49-68, 55.

⁴⁷ Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 107-8 και Azubuike, Samuel To Appear or to Concede? Contrasting Two Models of Accommodation in International Conflict (*International Relations*, vol. 20(1)49-68), 55..

Δεκεμβρίου ζήτησε τη διάθεση κονδυλίου για το διορισμό επιτροπής, που θα ερευνούσε και θα του ανέφερε σχετικά με τη συννοριακή διαμάχη των δυο χωρών. Μόλις του υποβλήθηκε η αναφορά της επιτροπής προειδοποίησε, ότι: «είναι καθήκον των Ηνωμένων Πολιτειών να αντισταθούν με κάθε μέσο προασπίζοντας τα συμφέροντα και τα δίκαια τους, η οικειοποίηση από τη Βρετανία οποιασδήποτε έκτασης ή η άσκηση εξουσίας επί εδάφους το οποίο, κατόπιν έρευνας, προσδιορίσαμε ότι ανήκει στη Βενεζουέλα δεν είναι αποδεκτή».⁴⁸

Αρχικά, η Βρετανική κυβέρνηση αποφάσισε να αντισταθεί στις αμερικανικές προσπάθειες να επέμβουν. Τα γεγονότα που ακολούθησαν όμως, τους ανάγκασαν να αλλάξουν πολιτική. Το πιο σημαντικό από αυτά ήταν η επιδρομή του Τζέιμσον στην Νότια Αφρική και η έκδοση του τηλεγραφήματος του Κρούγκερ, που ακολούθησε, στο οποίο ο Γερμανός αυτοκράτορας Γουλιέλμος ο Β' εξέφραζε την συμπαράσταση του προς τον πρόεδρο των Μπόερ, Πωλ Κρούγκερ.⁴⁹ Υπό αυτό το ασταθές περιβάλλον, το να εμπλακεί η Βρετανία σε μια διένεξη με τις Ηνωμένες Πολιτείες έμοιαζε ασύνετο, μιας και η δύναμη, που κατείχε την πρώτη θέση στο εμπόριο και τις αποικίες, είχε πολλά να χάσει και τίποτα να κερδίσει από μια αναταραχή.⁵⁰ Αν και ο Σάλισμπερυ ήθελε να αντισταθεί στις αμερικανικές απαιτήσεις, τελικά στις 11 Ιανουαρίου η Βρετανική κυβέρνηση είχε αποφασίσει να υποχωρήσει.⁵¹ Οι διαπραγματεύσεις, που ακολούθησαν σε διάστημα λίγο μεγαλύτερο του χρόνου, επέφεραν συμφωνία μεταξύ Βενεζουέλας και Βρετανίας για την υποβολή της διαφοράς τους υπό καθεστώς διαιτησίας. Περίπου στο ίδιο χρονικό διάστημα η Βρετανία ανακοίνωσε πως αποδέχεται το Δόγμα Μονρόε. Στις 11 Φεβρουαρίου του 1896 ο Άρθουρ Μάλφουρ, – φανατικός αγγλοσαξωνιστής⁵² - τότε υπουργός των οικονομικών και αργότερα πρωθυπουργός της Βρετανίας, δήλωσε στην Κάτω Βουλή, ότι: «η διαφορά μεταξύ διαδοχικών βρετανικών κυβερνήσεων και της Βενεζουέλας

⁴⁸ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 26.

⁴⁹ Η επιδρομή Τζέιμσον ήταν ένα μέρος ενός σχεδίου, στα τέλη του 1895, για την ενοποίηση της Νοτίου Αφρικής με τη Βρετανία. Το σχέδιο καλούσε τους βρετανούς αποίκους να ξεσηκωθούν. Ο Τζέιμσον με τις δυνάμεις του θα προέλαυνε στο Γιοχάνεσμπουργκ υπό την πρόφαση της προστασίας των αποίκων και των περιουσιών τους. Ωστόσο, ο ξεσηκωμός δεν έγινε ποτέ και οι επιδρομείς αναχαιτίστηκαν από τους Μπόερς αναγκάζόμενοι να παραδοθούν πριν φτάσουν στο στόχο τους. Για περισσότερα βλέπε Massie, Robert *Dreadnought* (New York, Ballantine Books, 1991), 213-31.

⁵⁰ Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 105., 109.

⁵¹ Grenville, John *Lord Salisbury and Foreign Policy*, (University of London, Athlone Press, 1964), 68.

⁵² Azubuike, Samuel *To Appease or to Concede? Contrasting Two Models of Accommodation in International Conflict* (*International Relations*, vol. 20(1)49-68), 60.

δεν είχαν και ούτε έχουν την παραμικρή πρόθεση, εκ μέρους της Βρετανίας, να παραβιάσουν την έννοια και την ουσία του Δόγματος Μονρόε... μια πολιτική που και τα δυο κράτη υποστηρίζουν». ⁵³ Έτσι, η Βρετανία είχε επιλέξει πλέον τον κατευνασμό των Ηνωμένων Πολιτειών και οι πολιτικοί της συνέχισαν την συμβιβαστική πολιτική, όταν ανέκυψαν άλλα δυο θέματα που απείλησαν τις αγγλοαμερικανικές σχέσεις.

Το πρώτο αφορούσε την κατασκευή ενός καναλιού στον ισθμό της Κεντρικής Αμερικής. ⁵⁴ Από το 1880 ήταν γνωστή η πολιτική των Η.Π.Α. για την κατασκευή και τον έλεγχο μιας τέτοιας θαλάσσιας διόδου. Καθώς το υπερπόντιο εμπόριο της Αμερικής επεκτεινόταν και οι ίδιες ανέπτυσαν ισχυρό στόλο τα εμπορικά και στρατιωτικά κίνητρα για την επίτευξη αυτού του στόχου, έγιναν ακόμη ισχυρότερα. Μοναχά η Μεγάλη Βρετανία στεκόταν εμπόδιο σε αυτόν τους το στόχο, μέσω της συνθήκης Κλείτον-Μπούλβερ του 1850 – που υπογράφηκε ανάμεσα στα δυο κράτη – και η οποία απαγόρευε την μονομερή κατασκευή ενός καναλιού, την οχύρωση του ή την άσκηση αποκλειστικού ελέγχου επί αυτού. Εκτός και αν η Βρετανία αποποιούταν τα δικαιώματα της που πήγάζαν από αυτήν τη συνθήκη. Από την άλλη η κυβέρνηση της Μεγάλης Βρετανίας ξέροντας πως ένα τέτοιο κανάλι θα ωφελούσε στρατηγικά τις Η.Π.Α. και θα ζημίωνε την χώρα δεν είχε συμφέρον να συναινέσει.

Κατά το 1898, το αμερικανικό αίσθημα υπέρ της κατασκευής του καναλιού, ανεξάρτητα από τη θέση της Μεγάλης Βρετανίας, ήταν μεγάλο. Και στα δυο μέρη του Κογκρέσου παρουσιάστηκαν προσχέδια, που μελετούσαν πιθανές επιλογές διάνοιξης και τον Ιανουάριο του 1899 ξεκίνησε η συζήτηση για τη νομοθεσία, που θα ενέκρινε την κατασκευή ενός καναλιού στην Νικαράγουα, σε άμεση απειλή ακύρωσης της συνθήκης Κλείτον-Μπούλβερ. Αντιμέτωπη με τη μονομερή ακύρωση της συνθήκης η Βρετανία επέλεξε να υποχωρήσει και πάλι. Το Φεβρουάριο του 1900 ο Βρετανός πρέσβης λόρδος Pauncefoot και ο αμερικανός υπουργός των εξωτερικών Hay υπέγραψαν μια συμφωνία, που επέτρεπε να κατασκευάσουν ένα κανάλι. Ωστόσο, αυτή η συμφωνία δεν έγινε αποδεκτή από τη Γερουσία, αλλά και από ένα μεγάλο μέρος της αμερικανικής κοινής γνώμης για δυο κυρίως λόγους: Πρώτον, δεν

⁵³ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 27 και στο <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1896/feb/11/address-in-answer-to-her-majestys-most> (ημνια πρόσβασης 3 Αυγ 2013).

⁵⁴ Campbell, Elmslie *Great Britain and the United States, 1895-1903* (London, Longmans Green, 1960), 48-88.

καταργούσε την εχθρική – για τα συμφέροντα των Η.Π.Α. – συνθήκη των Κλείτον-Μπούλβερ και δεύτερον δεν επέτρεπε στους αμερικανούς να οχυρώσουν το κανάλι, που θα κατασκεύαζαν, σημαντικό μειονέκτημα σε περίοδο πολέμου. Τα παραπάνω είχαν σαν αποτέλεσμα η Γερουσία να μην επικυρώσει τη συμφωνία με τη μορφή αυτή, αλλά να ζητήσει την προσθήκη κάποιων τροποποιήσεων. Οι βρετανοί αξιωματούχοι προσβλήθηκαν και αρνήθηκαν να δεχθούν την τροποποιημένη συμφωνία. Ωστόσο, μη θέλοντας το Λονδίνο να προκαλέσει νέα αντιπαράθεση εισήλθε σε νέο γύρο διαπραγματεύσεων. Έτσι, το Νοέμβριο του 1901 οι δυο χώρες κατέληξαν σε δεύτερη συμφωνία Hay-Pauncefote, η οποία ικανοποιούσε τις αμερικανικές αντιρρήσεις της προηγούμενης. Συνεπώς, η συμφωνία των Κλείτον-Μπούλβερ είχε αντικατασταθεί και οι Η.Π.Α. πλέον μπορούσαν όχι μόνο να κατασκευάσουν αλλά και να οχυρώσουν ένα κανάλι στην Κεντρική Αμερική.

Η συμφωνία Hay-Pauncefote, που εκχώρησε στις Ηνωμένες Πολιτείες θαλάσσια υπεροχή στο δυτικό ημισφαίριο, ενταφίασε κάθε ελπίδα της Βρετανίας για επιτυχή αντίσταση στις αμερικανικές απαιτήσεις σχετικά με το εναπομείναν σημείο τριβής μεταξύ των δυο χωρών, τις συνοριακές διαφορές μεταξύ της πολιτείας της Αλάσκας και την περιοχή του Γιούκον του Καναδά.⁵⁵ Παρότι τα σύνορα καθορίζονταν από την Αγγλορωσική συνθήκη του 1825, οι όροι της συμφωνίας ήταν ασαφής. Επιπλέον, όταν ανακαλύφθηκε χρυσός στην περιοχή Κλοντίκ, η καναδική κυβέρνηση προχώρησε ένα βήμα περισσότερο στην ερμηνεία της συνθήκης επεκτείνοντας την επικράτεια της σε τμήματα της Αλάσκας, που από το 1867 ανήκε στις Η.Π.Α. Οι Ηνωμένες Πολιτείες μη θέλοντας να αποκοπεί μια λωρίδα εδάφους από το έδαφος τους απέρριψαν τους καναδικούς ισχυρισμούς και έτσι δημιουργήθηκε ένταση. Το 1899 έγινε μια προσωρινή διευθέτηση, αλλά λόγω της συρροής πολλών χρυσοθήρων στην περιοχή αυτό έκανε την κατάσταση ασταθή μέχρι το 1902, όπου και ο πρόεδρος Ρούσβελτ αποφάσισε να στείλει μια δύναμη 800 ανδρών για να διατηρήσει την τάξη στην περιοχή.

Τον Ιανουάριο του 1903 οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρετανία συνάψανε την συνθήκη Hay-Herbert, που ανέθετε την επίλυση του συνοριακού προβλήματος σε μια ομάδα 6 νομικών εγνωσμένης φήμης 3 εκ των οποίων θα επιλέγονταν από τον

⁵⁵ Campbell, Elmslie *Great Britain and the United States, 1895-1903* (London, Longmans Green, 1960), 89-126.

πρόεδρο των Η.Π.Α. και 3 από τη βρετανική κυβέρνηση. Ο Ρούσβελτ, που από καιρό θεωρούσε τις καναδικές αξιώσεις εξωπραγματικές, αρνήθηκε να το ρισκάρει. Παραβίασε όχι μόνο το πνεύμα αλλά και το γράμμα της συνθήκης Hay-Herbert, επιλέγοντας για την νομική επιτροπή ανθρώπους, που δεν ήταν αμερόληπτοι ούτε νομικοί, αλλά μέσω αυτών θα ήταν σίγουρος, ότι θα ψήφιζαν με γνώμονα την υπεράσπιση των αμερικανικών θέσεων.⁵⁶

Η βρετανική κυβέρνηση, που είχε επιλέξει για την επιτροπή δυο καναδούς και τον ανώτερο δικαστή της χώρας, λόρδο Άλβερστοουν, ήταν δικαιολογημένα αναστατωμένη από τις επιλογές του Ρούσβελτ. Ωστόσο, παρά τις διαμαρτυρίες του Καναδά, η Βρετανία αποφάσισε να συνεχίσει και η επιτροπή συνήλθε στο Λονδίνο. Όταν έγινε φανερό, ότι οι εκπρόσωποι του Καναδά επρόκειτο να υπερασπιστούν τις αξιώσεις της χώρας τους, τότε το αδιέξοδο έμοιαζε πολύ πιθανό. Όμως, ο λόρδος Άλβερστοουν, σε μια ακόμη παραχώρηση της Βρετανίας προς τις Η.Π.Α. έγειρε την ζυγαριά με το μέρος των αμερικανών παίρνοντας το μέρος τους.

Με την επίλυση της συνοριακής διαμάχης της Αλάσκας ο βρετανικός κατευνασμός των Ηνωμένων Πολιτειών είχε φτάσει στο τέλος του. Κάθε ίχνος περιφρόνησης ή αρνητικών συναισθημάτων παραμερίστηκαν από στενές και εγκάρδιες σχέσεις. Το 1905, ο Ρούσβελτ έγραφε στον Άρθουρ Λι, πρώην βρετανό ναυτικό ακόλουθο και υπουργού του Ναυτικού αργότερα, ότι: «Δεν χρειάζεται ποτέ να ανησυχήσεις για μια πιθανή πάλη ανάμεσα στους δυο μεγάλους αγγλόφωνους λαούς. Πιστεύω, ότι είναι πρακτικά αδύνατο τώρα και θα είναι όλο και περισσότερο έτσι όσο περνούν τα χρόνια. Το ότι έχω ετοιμότητα για έναν πιθανό πόλεμο, αυτό δεν σημαίνει, ότι λαμβάνω σοβαρά το ενδεχόμενο αυτό για την Βρετανία. Το αποκλείω εξ αρχής.»⁵⁷ Τα αισθήματα του ήταν αμοιβαία και για τις δυο χώρες.

2.3 Οι στόχοι και εκτιμήσεις της Βρετανίας

Η βρετανική κυβέρνηση επέλεξε την πολιτική του Κατευνασμού τον Ιανουάριο του 1896 με τον βραχυπρόθεσμο στόχο να επιλύσει την συνοριακή κρίση με τη

⁵⁶ Bailey, Thomas, "Theodore Roosevelt and the Alaska Boundary Settlement" από το *Essays Diplomatic and undiplomatic* (New York, Appleton-Century-Crofts, 1969), 156.

⁵⁷ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 30.

Βενεζουέλα. Ωστόσο οι βρετανοί πολιτικοί σύντομα υιοθέτησαν έναν πιο φιλόδοξο, μακροπρόθεσμο στόχο, την βελτίωση των σχέσεων τους με τις Η.Π.Α. και την δημιουργία μιας σταθερής σχέσης συνεργασίας με τη χώρα αυτή. Παρά το γεγονός, ότι κύριο μέλημα τους, βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα, ήταν η αποφυγή ενός πολέμου με τις Η.Π.Α., επιζητούσαν ακόμη και τα οικονομικά και στρατηγικά πλεονεκτήματα από την απαλοιφή του κράτους αυτού από τη λίστα των πιθανών αντιπάλων τους.

Η απροθυμία της Βρετανίας να διεξάγει έναν πόλεμο κατά των Η.Π.Α. προερχόταν από πολλούς παράγοντες. Πρώτα και κύρια, ένας πόλεμος ενάντια σε αυτές φαινόταν δύσκολο να κερδηθεί. Στην ξηρά, η αμερικανική εισβολή στον Καναδά θεωρούταν σίγουρη και οι Βρετανοί ηγέτες πίστευαν, ότι ο Καναδάς δεν θα μπορούσε να προβάλει σθεναρή αντίσταση.⁵⁸ Ούτε και η προοπτική ναυτικής επιτυχίας φαινόταν πιο πιθανή. Μπορεί το Βασιλικό Ναυτικό να ήταν ανώτερο του αμερικανικού,⁵⁹ αλλά το τελευταίο αύξανε την ισχύ του με γοργούς ρυθμούς και γινόταν ισχυρή αποτρεπτική δύναμη. Ενώ το 1890 δεν είχε στις τάξεις του κανένα πολεμικό πλοίο, 15 χρόνια αργότερα είχε 24 έτοιμα ή υπό κατασκευή και ένα χρόνο μετά ήταν το δεύτερο ισχυρότερο στον κόσμο.⁶⁰ Μια αποφασιστική ναυτική νίκη, με την οποία οι βρετανοί επιτελείς σχεδίαζαν να ξεπεράσουν τις απώλειες τους στην ξηρά, θα μπορούσε τώρα να επιτευχθεί μόνο με την δέσμευση σημαντικού αριθμού πλοίων της Βρετανίας. Δεδομένης της διεθνούς κατάστασης αυτό δεν μπορούσε να γίνει. Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα η Βρετανία αντιμετώπιζε σοβαρές απειλές ασφαλείας, τόσο στην μητρόπολη, όσο και στην περιφέρεια. Οι γερμανικές αποικιακές φιλοδοξίες απειλούσαν τα βρετανικά συμφέροντα στην Αφρική. Υπήρχαν τριβές με τη Ρωσία στην Τουρκία, το Ιράν και το Αφγανιστάν και καθώς ο σιδηρόδρομος από το Όρενμπουργκ στην Τασκένδη πλησίαζε στην ολοκλήρωση του, οι Βρετανοί φοβόντουσαν μια ρωσική προώθηση στην Ινδία, το κόσμημα της αυτοκρατορίας τους. Στην Βόρεια Αφρική και την ΝΑ Ασία οι αποικιακές προστριβές με το σύμμαχο της Ρωσίας, την Γαλλία, έμοιαζαν έτοιμες να εξελιχθούν σε σύγκρουση. Όταν λοιπόν ξέσπασε η συνοριακή κρίση με τη Βενεζουέλα, κατά τον Άρθουρ Μάρντερ: «η

⁵⁸ Bourne, Kenneth *Britain and the Balance of Power in North America, 1815-1908* (Berkeley, University of California Press, 1967), 42.

⁵⁹ Στο δυτικό ημισφαίριο, εγκαταλείποντας τη Μεσόγειο (και τα άλλα θέατρα επιχειρήσεων). Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 108.

⁶⁰ Marder, Arthur *The Anatomy of British Sea Power* (New York, Alfred Knopf, 1940), 442.

Βρετανία βρισκόταν απόλυτα απομονωμένη...η θέση της ήταν δύσκολα υποφερτή. Γαλλία, Ρωσία, Τουρκία, Γερμανία και οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν εχθρικές απέναντι της».⁶¹ Η ίδια φοβόταν, ότι οι άλλες δυνάμεις θα εκμεταλλευόντουσαν το γεγονός του προσανατολισμού του στόλου της στο δυτικό ημισφαίριο. Έτσι, η βρετανική κυβέρνηση ένιωθε ανίκανη να λάβει ανάλογα προληπτικά μέτρα κατά των Ηνωμένων Πολιτειών και παράλληλα το υπουργείο Ναυτικών αρνήθηκε να εξετάσει την αύξηση της βρετανικής ναυτικής παρουσίας στα αμερικανικά ύδατα.⁶²

Το 1898, η Γερμανία με τις ευλογίες του αυτοκράτορα Γουλιέλμου του Β' ξεκίνησε ένα φιλόδοξο πρόγραμμα ναυπήγησης πολεμικών πλοίων, που απειλούσε την βρετανική πρωτοκαθεδρία. Τον επόμενο χρόνο η Βρετανία βρέθηκε να μάχεται έναν αιματηρό πόλεμο στην Νότιο Αφρική, στον οποίο οι άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις έμοιαζε πιθανό να αναμιχθούν. Παρότι δεν επενέβη κάποια από αυτές και οι σχέσεις της με τη Γαλλία φάνηκε πως βελτιώνονταν, η στρατηγική θέση της Βρετανίας παρέμενε επισφαλής. Υπό τις παρούσες συνθήκες, η αποστολή του μεγαλύτερου τμήματος του στόλου της στην άλλη μεριά του ατλαντικού - για να εμπλέξει τους αμερικανούς - ήταν απλά πολύ επικίνδυνη.

Επιπρόσθετα, δεν ήταν μόνο οι στρατηγικές επιπτώσεις μιας σύγκρουσης με την Αμερική μη αποδεκτές, αλλά και ο οικονομικός αντίκτυπος. Η Βρετανία εξαρτιόταν σε μεγάλο βαθμό από την Αμερική για την τροφοδοσία της σε βαμβάκι και είδη διατροφής. Μεταξύ στο 1896 και το 1905 σχεδόν τα τρία τέταρτα του ακατέργαστου βαμβακιού, που χρησιμοποιούνταν στη βρετανική βιομηχανία, προέρχονταν από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Από το 1897 έως το 1901 το 60% των εισαγωγών της Βρετανίας σε σιτηρά και σιτάλευρο προέρχονταν από την Αμερική, ένα μέγεθος που αντιπροσώπευε τη μισή βρετανική κατανάλωση.⁶³ Το 1903 το υπουργείο Πολέμου διαπίστωνε, πως, εάν ξεκινούσαν εχθροπραξίες με τις Ηνωμένες Πολιτείες, τότε όχι μόνο το εμπόριο με τη συγκεκριμένη χώρα θα σταματούσε, αλλά και οι μεταφορές δημητριακών από τον Καναδά και την Αργεντινή μπορεί να αποκόπτονταν από την ναυτική δράση των Ηνωμένων Πολιτειών. Κάτι τέτοιο,

⁶¹ Marder, Arthur *The Anatomy of British Sea Power* (New York, Alfred Knopf, 1940), 257.

⁶² Marder, Arthur *The Anatomy of British Sea Power* (New York, Alfred Knopf, 1940), 255 βλέπε σχετικά και υποσημείωση 60.

⁶³ Mitchell, Brian *British Historical Statistics* (Cambridge University Press, 1988), 449-52.

προειδοποιούσε, θα είχε σαν αποτέλεσμα την υποχρέωση της Βρετανίας να αναζητήσει την ανακωχή με επαχθείς όρους.⁶⁴

Τέλος, θα υπήρχε και το ψυχολογικό κόστος της ανάγκης να πολεμήσουν με κάποια «αδελφή» χώρα. Πολλοί πολιτικοί της Βρετανίας είχαν την άποψη, ότι Άγγλοι και Αμερικάνοι ήταν δυο παρακλάδια της αγγλοσαξωνικής φυλής. Ο μετέπειτα πρωθυπουργός της Μεγάλης Βρετανίας Αρθουρ Μπάλφουρ σε έναν λόγο του κατά την συνοριακή κρίση της Βενεζουέλας το 1896 είπε: «Η ιδέα ενός πολέμου με τις Ηνωμένες Πολιτείες εμπεριέχει κάτι το αφύσικα τρομακτικό,⁶⁵ σαν τον εμφύλιο πόλεμο...θα έρθει κάποια στιγμή στο μέλλον, όπου θα θεωρείται ως δόγμα η αδυναμία κήρυξης πολέμου μεταξύ αγγλόφωνων χωρών».⁶⁶

Το κόστος ενός αγγλοαμερικανικού πολέμου αποθάρρυνε ακόμη περισσότερο τους Βρετανούς, όταν αναλογιζόντουσαν το τι διακυβεύονταν στις διαμάχες τους με τους Αμερικανούς. Τμήματα εδαφών στην Βρετανική Γουιάνα μικρής σημασίας,⁶⁷ εδάφη μεταξύ Αλάσκας και Καναδά, τα οποία ήταν περισσότερο θέμα γοήτρου για τον Καναδά και λιγότερο κάτι παραπάνω. Ο αμερικανικός έλεγχος στο κανάλι της Κεντρικής Αμερικής μπορεί να επηρέαζε αρνητικά τη στρατηγική θέση της Βρετανίας σε καιρό πολέμου, αλλά, όπως υπενθύμισε και ο υπουργός των εξωτερικών της Lansdowne στο κοινοβούλιο, ήταν άσχετο, ποιος θα κατασκεύαζε και θα οχύρωνε το κανάλι, τον έλεγχο θα τον ασκούσε η χώρα, που θα είχε τη ναυτική υπεροχή στην περιοχή, κάτι που η Βρετανία πλέον δεν μπορούσε να καταφέρει.⁶⁸ Επιπλέον αντίθεση στο συγκεκριμένο ζήτημα σήμαινε, ότι η βρετανική κυβέρνηση πάσχιζε να διατηρήσει ένα δικαίωμα, το οποίο δεν μπορούσε να εξασκήσει.

Φυσικά, υπήρχε και η επιλογή της Αποτροπής για την αποφυγή του πολέμου με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Μάλιστα ο Salisbury υποστήριζε σθεναρά μια τέτοια

⁶⁴ Bourne, Kenneth *Britain and the Balance of Power in North America, 1815-1908* (Berkeley, University of California Press, 1967), 361-2.

⁶⁵ Kennedy, Paul 'The Tradition of Appeasement in British Foreign Policy, 1865-1939' από το *Strategy and Diplomacy 1870-1945*, (Fontana Paperbacks, 1984), 24.

⁶⁶ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 32 και Azubuike, Samuel *To Appease or to Concede? Contrasting Two Models of Accommodation in International Conflict* (*International Relations*, vol. 20(1)49-68), 60.

⁶⁷ Αν και η τελική συμφωνία με τη Βενεζουέλα ικανοποιούσε την Βρετανία.

⁶⁸ Grenville, John *Lord Salisbury and Foreign Policy*, (University of London, Athlone Press, 1964), 385-6.

προσέγγιση της Βρετανίας για τη συνοριακή διαμάχη με τη Βενεζουέλα. Ήταν πεπεισμένος, ότι η ανάθεση, από τον Κλίβελαντ, σε επιτροπή να ερευνήσει την υπόθεση ήταν μια τακτική καθυστέρησης και διάσωσης του γοήτρου της Αμερικής και ότι τελικά θα υποχωρούσε. Το ίδιο συμεριζόταν και ο βρετανός πρέσβης στην Ουάσιγκτον Pauncefoot.⁶⁹ Ωστόσο, αυτή η συμπεριφορά κρίθηκε ως ριψοκίνδυνη από άλλους βρετανούς πολιτικούς, που πίστευαν, ότι δεν μπορούσε να λειτουργήσει η Αποτροπή στις Η.Π.Α. Για τους περισσότερους οι Αμερικανοί φαινόταν προσηλωμένοι στο στόχο τους. Αυτό το αποδείκνυε και το μήνυμα του Κλίβελαντ για το θέμα, όσο και ο ενθουσιασμός με τον οποίο αυτό χαιρετίστηκε από το Κογκρέσο και τον απλό λαό.

Παρομοίως, για την κατασκευή του καναλιού, οι φιλοπόλεμες δηλώσεις στους διαδρόμους του Κογκρέσου και στον τύπο άφηναν λίγες αμφιβολίες για την αποφασιστικότητα της Ουάσιγκτον να κατασκευάσει και να οχυρώσει το κανάλι στην Κεντρική Αμερική.⁷⁰ Εάν η Βρετανία δεν δεχόταν τους όρους της Αμερικής για την διευθέτηση του ζητήματος, ήταν πιθανόν το Κογκρέσο να ψηφίσει νόμο, που ουσιαστικά θα ακύρωνε την συμφωνία Clayton-Bulwer. Ακόμη οι βρετανοί ηγέτες δεν ήταν αισιόδοξοι για τη διευθέτηση των συνοριακών διαφορών μεταξύ Αλάσκας και Γιούκον. Ο πρόεδρος Ρούσβελτ απέστειλε σειρά από επιστολές σε αμερικανούς διπλωμάτες ζητώντας τους να καταστήσουν σαφές στο Λονδίνο, πως τυχόν άρνηση τους να υποχωρήσουν θα είχε τρομερές συνέπειες.⁷¹

Τα προβλήματα της Βρετανίας για την εφαρμογή της στρατηγικής της Αποτροπής συνοψίζονταν απλά στο γεγονός, ότι πολλοί Αμερικανοί δεν πίστευαν, ότι οι Βρετανοί θα πήγαιναν σε πόλεμο με τη χώρα τους. Το 1896, αναφερόμενος στην προοπτική μιας ευνοϊκής επίλυσης των συνοριακών διαφορών με τη Βενεζουέλα, ο αμερικανός πρέσβης στο Λονδίνο ενημέρωσε τον υπουργό εξωτερικών του, ότι η Βρετανία: «είχε τα “χέρια της γεμάτα” σε άλλα μέρη της γης» και συνεπώς «η Αμερική θα ήταν το τελευταίο κράτος στον κόσμο με το οποίο θα ήθελε να έρθει σε

⁶⁹ Grenville, John *Lord Salisbury and Foreign Policy*, (University of London, Athlone Press, 1964), 67.

⁷⁰ Grenville, John *Lord Salisbury and Foreign Policy*, (University of London, Athlone Press, 1964), 377.

⁷¹ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 34.

σύγκρουση»⁷² Σχετικά με το κανάλι, ο γεροϋσιαστής της Μασαχουσέτης Χένρι Κάμποτ Λοντς έγραψε σε έναν διπλωμάτη: «Η Αγγλία δεν ενδιαφέρεται αρκετά γι αυτό ώστε να πάει σε πόλεμο για να μας εμποδίσει να το κατασκευάσουμε και θα ήταν καταστροφικό, αν επέλεγε να το κάνει».⁷³ Επίσης, σκεπτικισμός από επίσημα χείλη, αλλά και απλό κόσμο στις Η.Π.Α. εκφραζόταν και για την πρόθεση της Βρετανίας να πολεμήσει για το συνοριακό ζήτημα της Αλάσκας.

Συνολικά λοιπόν η Αποτροπή της Μεγάλης Βρετανίας ήταν προβληματική. Εάν δοκιμαζόταν αυτή και αποτύχαινε, τότε η χώρα θα είχε δυο επιλογές: τον πόλεμο, που είχε αποκλειστεί, όπως είδαμε παραπάνω, και η δεύτερη να μην κάνει τίποτα, να αφήσει να φανεί, ότι μπλόφαρε. Αυτό βέβαια θα ήταν επιζήμιο για το κύρος της και πιθανόν να ενθάρρυνε μελλοντικά επιθετική συμπεριφορά από τους αντιπάλους της σε μελλοντικές συμφωνίες. Ακόμη και αν είχαν πιστέψει οι βρετανοί πολιτικοί, ότι θα μπορούσαν να αποτρέψουν την Αμερική, υπήρχαν σημαντικοί λόγοι μακροπρόθεσμα για να δοκιμάσουν μια κατευναστική προσέγγιση. Ο πρώτος ήταν οι οικονομικές δοσοληψίες μεταξύ των χωρών. Η Αποτροπή θα ήταν υπερβολικά δαπανηρή και θα ήταν αμφίβολο, αν η Βρετανία θα μπορούσε να αντεπεξέλθει στις δαπάνες, που θα απαιτούσε μια τέτοια πολιτική για μεγάλο χρονικό διάστημα. Επομένως, όπως το έθεσε ο Πωλ Κένεντυ: «Το απλοϊκό γιατρικό της αύξησης του αμυντικού προϋπολογισμού μέχρι ο στρατός και το ναυτικό της Βρετανίας να ήταν ικανά να ικανοποιήσουν τις αξιώσεις της χώρας ήταν οικονομικά αδύνατον».⁷⁴ Ακόμη και αν εξαλείφονταν με έναν μαγικό τρόπο οι λοιποί αντίπαλοι της Βρετανίας, θα ήταν αδύνατο να αποκτήσει τους ρυθμούς των Ηνωμένων Πολιτειών, των οποίων οι πόροι ήταν πολύ ανώτεροι.

Ακόμη πιο σημαντικό στη Βρετανία από τα οικονομικά οφέλη και από τη φιλία με την Αμερική ήταν τα στρατηγικά πλεονεκτήματα. Αντιμέτωπη με ένα όλο και απειλητικότερο διεθνές περιβάλλον, που καθιστούσε αδύνατον να διατηρήσεις μια πολιτική απόλυτου απομονωτισμού, στον οποίον, θεωρητικά τουλάχιστον είχαν προσφύγει για δεκαετίες οι Βρετανοί, οι ηγέτες τους άρχισαν να αναζητούν φίλους, οι

⁷² Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 34.

⁷³ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 34.

⁷⁴ Kennedy, Paul *Rise and Fall of British Naval Mastery*, (Fontana Press, 1992) 209.

οποίοι θα του καθιστούσαν ικανούς να διατηρήσουν τα σημαντικότερα συμφέροντα τους. Για γεωγραφικούς, φυλετικούς και ιδεολογικούς λόγους οι Η.Π.Α., παρά την μακρά παράδοση της αγγλοφοβίας, έδειχναν να ταιριάζουν καλύτερα σε αυτό το ρόλο παρά σε καμία άλλη δύναμη. Το μεγαλύτερο διάστημα οι βρετανοί ηγέτες δεν ανέμεναν μια θετική στρατιωτική και διπλωματική συνεργασία, όπως σε μια συμμαχία. Αντίθετα, είχαν σαν στόχο την αφαίρεση των Ηνωμένων Πολιτειών από τη λίστα των αντιπάλων της Βρετανίας, έτσι ώστε οι ανεπαρκείς πόροι της να διατεθούν κάπου αλλού. Η κορύφωση αυτής της πολιτικής σημειώθηκε ανάμεσα στο 1904 και 1906, όταν με την αμερικανική φιλία εξασφαλισμένη, η βρετανική κυβέρνηση αναδιοργάνωσε το στόλο της, παύοντας την παρουσία του στο δυτικό ημισφαίριο, ώστε να συγκεντρώσει τις δυνάμεις σε νερά εγγύτερα στην μητρόπολη.⁷⁵

Εν τέλει, οι βρετανοί πολιτικοί κατάφεραν όλα όσα ήθελαν. Η στάση της Αμερικής προς τη Βρετανία άλλαξε δραματικά, τόσο πολιτικά όσο και σε λαϊκό επίπεδο. Η Βρετανία έπαψε να θεωρεί τις Η.Π.Α. αντίπαλο της, αλλά αντίθετα υπολόγιζε σε υποστήριξη τους σε θέματα διεθνών σχέσεων. Η εξήγηση της Βρετανικής επιτυχίας πρέπει να ξεκινήσει με την εξέταση των αμερικάνικων κινήτρων και στόχων.

2.4 Οι στόχοι και τα κίνητρα της Αμερικής

Οι περιπτώσεις, που θα εξεταστούν αργότερα, αποκαλύπτουν την ουσιαστική αδυναμία να κατευνάσεις έναν αντίπαλο, ο οποίος είναι αποφασισμένος για πόλεμο. Ευτυχώς για την Βρετανία, οι αμερικανικές απαιτήσεις δεν προέρχονταν από την επιθυμία να προκληθεί ένοπλη σύρραξη. Ακόμη και η συνοριακή διαμάχη με τη Βενεζουέλα, στην οποία η αμερικανική πολιτική ήταν πιο εχθρική, δεν αποτελούσε μια πρόφαση για πόλεμο. Αν οι Βρετανοί δεν είχαν υποχωρήσει, δεν είναι σίγουρο, ότι θα γινόταν πόλεμος. Το μήνυμα του Κλίβελαντ δεν ήταν ακριβώς τελεσίγραφο παρά την πολεμική, που εμπεριείχε. Συγκεκριμένα, δεν καλούσε σε ανάληψη δράσης μέχρις ότου η επιτροπή, που είχε οριστεί με πρωτοβουλία του ιδίου, να εκδώσει το πόρισμα της – μια διαδικασία που μπορεί να έπαιρνε και μήνες – και ο πρόεδρος το είχε αποδεχθεί αυτό.

⁷⁵ Bourne, Kenneth *Britain and the Balance of Power in North America, 1815-1908* (Berkeley, University of California Press, 1967), 341, 369-70.

Παρότι οι Η.Π.Α. δεν ήταν μια χώρα που επιθυμούσε διακαώς τον πόλεμο, ήταν κατά μια έννοια, όπως όρισε ο Charles Glaser, μια άπληστη δύναμη, δηλαδή μια χώρα που αναζητούσε να επιτύχει στόχους, που δεν είχαν σχέση με την ασφάλεια της.⁷⁶ Κατά το μεγαλύτερο μέρος του 19^{ου} αιώνα στράφηκε στην επέκταση του ελέγχου της στο Βόρειο τμήμα της ηπείρου της, σε αυτό που πολλοί αμερικανοί ονόμαζαν *πρόδηλο πεπρωμένο*.⁷⁷ Από το 1880 κινήθηκαν πιο επιθετικά για να αποκτήσουν υπερπόντιες ναυτικές βάσεις και σταθμούς εξόρυξης άνθρακα σε μια προσπάθεια να προστατέψουν και να προωθήσουν τα οικονομικά συμφέροντα τους. Η Χαβάη και τμήματα της Σαμόα έγιναν αμερικανικές κτήσεις. Στο τέλος του αιώνα πολέμησαν εναντίον της Ισπανίας για την κατάκτηση της Κούβας και των Φιλιππίνων. Παρά ταύτα οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν περιορισμένες εδαφικές φιλοδοξίες. Ένας ιστορικός της περιόδου σημειώνει, ότι ο επεκτατισμός των Ηνωμένων Πολιτειών: «έθετε όρια στις φιλοδοξίες...ακόμη και οι πιο πομπώδεις υποστηρικτές του δίσταζαν να προβάλλουν αξιώσεις πέραν του δυτικού ημισφαιρίου».⁷⁸ Δεν εκπλήσσει εξάλλου το γεγονός, ότι μετά τον πόλεμο με την Ισπανία μια «αντιαποικιακή ομοφωνία» επικράτησε ξανά στα αμερικανικά πράγματα.⁷⁹

Η απαίτηση των Αμερικανών για την κατασκευή και οχύρωση του καναλιού, όπως και για τα δικαιώματά τους στη διαφιλονικούμενη περιοχή της Αλάσκα πρέπει να θεωρηθούν σαν επεκτατικοί και διάφοροι της ασφάλειας στόχοι. Ακόμη όμως και εντός του δυτικού ημισφαιρίου οι εδαφικοί στόχοι της Αμερικής δεν ήταν εκτεταμένοι. Πέρα από το κανάλι στην Κεντρική Αμερική και την συνοριακή διαμάχη στην Αλάσκα δεν είχαν κάπου αλλού παρουσία. Επιπλέον, το αμερικανικό αίσθημα, που ήταν υπέρ της προσάρτησης του Καναδά, εξαφανίστηκε μέχρι το τέλος του αιώνα. Το αμερικανικό αίτημα για τη συνοριακή διαμάχη στη Βενεζουέλα δεν είχε καν εδαφικές διεκδικήσεις. Αυτό, που ζήτησαν οι Αμερικανοί, ήταν να τεθεί σε διεθνή επιδιαιτησία, βασικά ένα διαδικαστικό θέμα. Αυτό φαίνεται και από το

⁷⁶ Glaser, Charles "Political Consequences of Military Strategy: Expanding and Refining the Spiral and Deterrence Models, (*World Politics*, Vol. 44, No 4, Jul 1992), 501.

⁷⁷ O'Sullivan, John "Annexation" (*United States Magazine and Democratic Review* 17, Jul/Aug 1845) από το <http://pdcrowds.webs.ull.es/anglo/OSullivanAnnexation.pdf> (ημνία πρόσβασης 15 Ιουλ 2013).

⁷⁸ Healy, David *US Expansionism*, (University of Wisconsin Press, 1970), 54 παρατιθέμενο στο *Rock Appeasement In International Politics*.

⁷⁹ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 37.

γεγονός, ότι δεν έκριναν οι ίδιοι την εγκυρότητα των θέσεων Βρετανίας ή Βενεζουέλας, αλλά ήταν ικανοποιημένοι με την απόφαση της επιτροπής επιδιαιτησίας– η οποία, μάλιστα, ήταν υπέρ της Βρετανίας. Ο σημαντικότερος - διάφορος της ασφάλειας - στόχος της Αμερικής απέναντι στην Βρετανία δεν ήταν εδαφικός, αλλά της θέσης της στο παγκόσμιο χάρτη. Η Αμερική ήταν η ανερχόμενη δύναμη και είχε ένα κόμπλεξ κατωτερότητας, το οποίο αντικατοπτριζόταν στο γεγονός, ότι επιζητούσε διακαώς την αναγνώριση από τους άλλους, ότι αποτελούσε ένα σημαντικό μέλος της παγκόσμιας κοινότητας. Αυτή η ανάγκη ήταν ακόμη πιο έντονη προς τη Βρετανία, ίσως επειδή είχε προέλθει από την ίδια σαν μέρος της αυτοκρατορίας της, και αναζητούσε την αναγνώριση από την ίδια τη Βρετανία της θέσης της σαν κράτος και μάλιστα εξίσου ισχυρό με αυτήν που δέσποζε στο δυτικό ημισφαίριο. Υπό αυτό το πρίσμα μπορεί κανείς να αντιληφθεί την οργή των Κλίβελαντ και Όλνεν, όταν ο Βρετανός πρωθυπουργός Λόρδος Σάλισμπερυ αρνήθηκε την πρόταση τους να επιδιαιτητεύσουν στη διαμάχη με τη Βενεζουέλα. Είναι ασφαλές να πούμε, ότι πολλοί Αμερικανοί συμφωνούσαν με αυτό που είπε ο γερουσιαστής William Stewart: «Ο πόλεμος είναι μεγάλη καταστροφή, αλλά δεν είναι τίποτα μπροστά στη θυσία της τιμής....θέλω τον αμερικανικό ανδρισμό επιβεβαιωμένο».⁸⁰

Οι διάφοροι της ασφάλειας στόχοι – εδαφικοί, θέσης στο διεθνές σύστημα – ήταν μερικώς υπεύθυνοι για τις αμερικανικές προκλήσεις έναντι της Βρετανίας. Το ισχυρότερο κίνητρο γι αυτές ήταν η ασφάλεια. Οι Αμερικανοί είχαν έναν μικρό φόβο μιας βρετανικής επίθεσης έναντι της χώρας τους, αλλά ήταν πολύ ανήσυχοι με τις βρετανικές φιλοδοξίες στη Λατινική Αμερική, την οποία θεωρούσαν υπό την επιρροή τους. Από την επίσημη διατύπωση του Δόγματος Μονρόε το 1823, το οποίο κήρυττε έκνομη κάθε ευρωπαϊκή αποικιακή δραστηριότητα στο δυτικό ημισφαίριο, οι αγορές της Λατινικής Αμερικής είχαν γίνει εξαιρετικά πολύτιμες για τις εξαγωγές των Ηνωμένων Πολιτειών. Δεν υπήρχε τόσο η αίσθηση ότι έπρεπε να αποκλείσουν τους άλλους από αυτές τις αγορές - η εγγύτητα των Ηνωμένων Πολιτειών σε αυτές την καθιστούσε μη ανταγωνιστική - όσο ο κίνδυνος να θελήσει κάποια ευρωπαϊκή δύναμη να αποκτήσει αποκλειστικό έλεγχο σε αυτές, αποκλείοντας την πρόσβαση στα αμερικανικά αγαθά.

⁸⁰ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 38.

Πολλοί Αμερικανοί θεωρούσαν, ότι η Βρετανική κυβέρνηση υπέκρυπτε τέτοια σχέδια. Ο αμερικανός πρέσβης στο Λονδίνο, Thomas Baynard, έγραφε τον Ιανουάριο του 1896, στο αποκορύφωμα της κρίσης της Βενεζουέλας, ότι κυριαρχούσε στις Η.Π.Α.: «ο φόβος, ότι υπήρχε ένα κρυφό σχέδιο βρετανικής κατοχής της καρδιάς της αμερικανικής ηπείρου με σκοπό την επέκταση αυτής της κυριαρχίας».⁸¹ Μεγάλο μέρος αυτού του φόβου προερχόταν από μια καλά οργανωμένη προπαγάνδα του William Scruggs, πρώην αμερικανού διπλωμάτη, εκ μέρους της κυβέρνησης της Βενεζουέλας για προφανείς λόγους. Τον Οκτώβριο του 1894 ο Scruggs εξέδωσε ένα εμπρηστικό φυλλάδιο με τίτλο *Η Βρετανική Επιθετικότητα στη Βενεζουέλα, ή Το Δόγμα Μονρόε υπό Αμφισβήτηση*, στο οποίο υποστήριζε, ότι η Βρετανία στόχευε να κάνει μια οικονομική βάση στην Βενεζουέλα και από εκεί να ελέγξει οικονομικά και πολιτικά τις δημοκρατίες της περιοχής.⁸²

Η προσπάθεια του Scruggs είχε έντονη λαϊκή - και όχι μόνο - απήχηση. Η αίσθηση, ότι οι βρετανικές αξιώσεις απειλούσαν τις Η.Π.Α. διαφαίνεται και στο μήνυμα του Όλνευ στην βρετανική κυβέρνηση.⁸³ Άλλοι, ήταν πιο ξεκάθαροι, όπως το μέλος της Βουλής των Αντιπροσώπων, ο Joseph Wheeler, που δήλωσε, ότι αν η Βρετανία αρνούνταν να θέσει το ζήτημα της Βενεζουέλας σε επιδιαιτησία τότε: «θα έδειχνε, ότι έχει αποφασίσει να αμφισβητήσει τα δικαιώματα των Ηνωμένων Πολιτειών, που απορρέουν από το δόγμα Μονρόε. Ακόμη θα αποδείκνυε, ότι είναι αποφασισμένη να επεκτείνει δια της βίας τις αποικίες της στην Αμερική».⁸⁴

Εξετάζοντας τα κίνητρα αυτά αποκαλύπτονται πολλές παράμετροι, που επηρεάζουν το αποτέλεσμα του Κατευνασμού. Πρώτον, επειδή οι Η.Π.Α. δεν ήταν ένα φιλοπόλεμο κράτος, ήταν δυνατόν να κατευναστεί. Δεύτερον, οι διάφοροι της ασφάλειας στόχοι την Η.Π.Α. ήταν αρκετά περιορισμένοι και πολλοί Αμερικανοί δεν

⁸¹ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 39.

⁸² Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 39.

⁸³ Olney, Richard. "Olney Doctrine." In *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*, 1895, Part I, p. 545-562. *American History Online*. Facts On File, Inc. <http://www.fofweb.com/activelink2.asp?ItemID=WE52&iPin=E10770&SingleRecord=True> (ημνι α πρόσβασης 7 Αυγούστου 2013).

⁸⁴ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 40.

θεωρούσαν τη Βρετανική εχθρότητα προκαθορισμένη. Γι αυτούς τους λόγους οι Ηνωμένες Πολιτείες μπορούσαν να κατευναστούν με μέτριες παραχωρήσεις, οι οποίες ήταν εντός των δυνατοτήτων της Βρετανικής κυβέρνησης. Τέλος, επειδή οι προκλήσεις της Αμερικής στη Βρετανία εδράζονταν κυρίως στην αίσθηση ανασφάλειας, μια στρατηγική του κατευνασμού, που στόχευε στην επιβεβαίωση της θέσης της σαν μια μεγάλη δύναμη από το «μητρικό κράτος»⁸⁵, ήταν η κατάλληλη.

2.5 Ο βρετανικός κατευνασμός

Κεντρικό συμπέρασμα, είναι ότι δεν υπάρχει μια και μοναδική ως καλύτερη προσέγγιση για την εκτέλεση του Κατευνασμού. Διαφορετικοί αντίπαλοι, υπό διαφορετικές συνθήκες απαιτούν διαφορετικές στρατηγικές κατευνασμού. Η στρατηγική, που ακολούθησε η Βρετανία ήταν, εκ των υστέρων, ιδανική για την περίπτωση. Επιπλέον, διεξάχθηκε με έναν αποτελεσματικό τρόπο.

Για τον κατευνασμό των Η.Π.Α. η Βρετανική κυβέρνηση μεταχειρίστηκε μια στρατηγική παροτρύνσεων. Δεν χρειάστηκε την ανταπόδοση από την μεριά των Αμερικανών για να συνεχίσει τις παραχωρήσεις. Παρότι αρχικά στράφηκαν στις διαπραγματεύσεις για το κανάλι και τα σύνορα της Αλάσκας, στη συνέχεια υποχώρησαν, όταν οι Αμερικανοί αρνήθηκαν να συμφωνήσουν. Ακόμη δεν επιχείρησε να συνδυάσει παραχωρήσεις με τις απειλές της Αποτροπής. Αντίθετα, οι βρετανοί πολιτικοί απέφευγαν προσεκτικά να κάνουν κάτι ανταγωνιστικό προς τις Ηνωμένες Πολιτείες. Σε πολλές περιπτώσεις μάλιστα αυτό τους οδήγησε στο να υπομείνουν σιωπηρά την δυσάρεστη συμπεριφορά των Αμερικανών. Για παράδειγμα, όταν η αμερικανική Γερουσία αρνήθηκε να επικυρώσει την πρώτη συμφωνία Hay-Pauncefote χωρίς να τη διορθώσει ριζικά, η βρετανική κυβέρνηση, αντί να εκφράσει τη δυσαρέσκεια της, συμφώνησε να συναφθεί δεύτερη συνθήκη, η οποία μάλιστα εκπλήρωσε σχεδόν όλες τις αξιώσεις της αμερικανικής γερουσίας. Όταν ο πρόεδρος Ρούσβελτ επεχείρησε να τοποθετήσει αντιπρόσωπους στην επιτροπή, οι οποίοι είχαν προδικάσει το θέμα των συνόρων της Αλάσκας, η Βρετανία όχι μόνο δεν παραπονέθηκε, αλλά απέτρεψε το αδιέξοδο δίνοντας οδηγίες στον εκπρόσωπο της Λόρδο Alverstone να πάρει το μέρος των Η.Π.Α.

⁸⁵ Azubuike, Samuel To Appease or to Concede? Contrasting Two Models of Accommodation in International Conflict (*International Relations*, vol. 20(1)49-68), 59.

Με δεδομένο, ότι το κύριο κίνητρο των Η.Π.Α. για την πρόκληση της Βρετανίας ήταν η αίσθηση της ανασφάλειας και η ανάγκη για επιβεβαίωση, η τακτική των παροτρύνσεων ήταν σχεδόν η κατάλληλη. Εάν επιζητούσε αμοιβαιότητα στις παραχωρήσεις ή ένα μίγμα επιβραβεύσεων και κυρώσεων, μπορεί να είχε εξασθενήσει την τακτική της επιβεβαίωσης των βρετανικών παραχωρήσεων σε τέτοιο βαθμό, που οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα είχαν κατευναστεί. Παρότι η Βρετανία υποχώρησε στο θέμα της κατασκευής και οχύρωσης του καναλιού, η αρχική της προσπάθεια να συνδέσει την επίλυση του θέματος αυτού με μια ευνοϊκή διευθέτηση του θέματος των συνόρων της Αλάσκα είχε ένα αντίθετο αποτέλεσμα στην αμερικανική άποψη και ιδιαίτερα του προέδρου Ρούσβελτ. Μάλιστα η απροθυμία της Βρετανίας να υποχωρήσει μπορεί να συνέβαλε στις αμφιβολίες του προέδρου για τις φιλικές, Βρετανικές προθέσεις και να βοήθησε να ενταθεί η επιθετική του στάση στο ζήτημα της Αλάσκα.

Επειδή το αποτέλεσμα δεν ακυρώθηκε από απειλές αποτροπής ή από απαιτήσεις για αμοιβαιότητα, οι βρετανικές παραχωρήσεις ικανοποίησαν άμεσα τους αμερικανικούς στόχους και τα κίνητρα πίσω από αυτούς. Η επίλυση του ζητήματος του καναλιού ικανοποίησε τους στόχους διάφορους με την ασφάλεια της Αμερικής, ενώ η απόφαση της Βρετανίας να θέσει τη διαφορά με τη Βενεζουέλα υπό επιδιαιτησία μείωσε την αίσθηση ανασφάλειας. Για να ενισχύσουν την άποψη στους Αμερικανούς, ότι οι προθέσεις τους ήταν καλές, οι Βρετανοί πολιτικοί αναγνώρισαν επίσημα και το Δόγμα Μονρόε.⁸⁶

Μια από τις κύριες κριτικές στον κατευνασμό είναι, ότι το κράτος-στόχος τον εκλαμβάνεται σαν σημάδι αδυναμίας και ενισχύει την τάση για περαιτέρω διεκδικήσεις, προς αυτόν, που τον υιοθετεί. Η χρήση μόνο της τακτικής των παροτρύνσεων είναι ευάλωτη, γιατί δεν εμπλέκει απειλές αποτροπής ή επιμονή στην αμοιβαιότητα για να αποθαρρύνει τέτοιες παρερμηνείες. Είναι σημαντικό να σημειωθεί, ότι οι βρετανικές παραχωρήσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες δεν αντιμετώπισαν τέτοια προβλήματα. Ενώ η Βρετανία υποχώρησε σε μια σειρά

⁸⁶ Azubuike, Samuel To Appease or to Concede? Contrasting Two Models of Accommodation in International Conflict (*International Relations*, vol. 20(1)49-68), 55.

θεμάτων από το 1896 μέχρι το 1903, οι Αμερικανοί δεν εξέλαβαν αυτήν τη στάση σαν σημάδι αδυναμίας.⁸⁷

Μια εξήγηση στο γιατί οι Αμερικανοί δεν συνέχισαν τις προκλήσεις ή την επιθετική συμπεριφορά είναι, επειδή η βρετανική κυβέρνηση τοποθέτησε τις παραχωρήσεις που έκανε σε ένα πλαίσιο αρχών και αναγνώριση του δίκαιου παρά σαν μια παράδοση της στις απειλές. Ο λόρδος Σάλισμπερυ ανακοινώνοντας την απόφαση του υπουργικού συμβουλίου να θέσει το ζήτημα της Βενεζουέλας σε επιδιαίτησία, παραδέχτηκε ότι: «οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν κάποιο δίκαιο, καθώς πρέπει να δείξουμε ενδιαφέρον για την ευημερία γειτονικών λαών».⁸⁸ Μια άλλη εξήγηση είναι η ίδια η φύση των αμερικανικών κινήτρων και στόχων, που προέρχονταν κατά βάση από μια αίσθηση ανασφάλειας παρά από την επιθυμία κερδών. Οι Η.Π.Α. αναζητούσαν αποδείξεις καλής θελήσεως από τη Βρετανία, ήθελαν να δοκιμάσουν τις προθέσεις της και όχι τις ικανότητες της. Όταν έγιναν οι παραχωρήσεις εκλήφθηκαν από τους Αμερικανούς υπό αυτό το πλαίσιο και όχι της αδυναμίας της βρετανικής κυβέρνησης.

Από την άλλη καμία από τις βρετανικές παραχωρήσεις δεν είχε να κάνει με ζωτικά συμφέροντα του Λονδίνου. Καμία από αυτές δεν επηρέαζε σημαντικά τη δυνατότητα τη Βρετανίας να υπερασπιστεί την ίδια ή την αυτοκρατορία της σε τυχόν συνέχιση της αμερικανικής επιθετικότητας. Επιπλέον, κάνοντας διαδοχικά παραχωρήσεις μπορούσαν οι βρετανοί πολιτικοί να δοκιμάσουν την αποτελεσματικότητα της στρατηγικής τους πριν προχωρήσουν σε κάτι άλλο. Από την αρχή είχαν ενδείξεις, ότι η κατευναστική πολιτική τους δούλεψε. Με την κρίση στη Βενεζουέλα έγινε μια αλλαγή στην αμερικανική συμπεριφορά προς τη Βρετανία. Ο αρχικός ενθουσιασμός για την επιθετική συμπεριφορά του Κλίβελαντ έφθινε καθώς οι Αμερικανοί σκεφτόντουσαν τις επιπτώσεις ενός αμερικανοαγγλικού πολέμου. Αυτή η αλλαγή παγιώθηκε από τις βρετανικές παραχωρήσεις και από μια αυξανόμενη αναγνώριση, ότι και η απέναντι πλευρά, οι Βρετανοί, δεν επιθυμούσαν έναν πόλεμο με τις Η.Π.Α. Το παραπάνω ενισχύθηκε και με την επανάληψη των συνομιλιών για τη συνθήκη Hay-Pauncefote για το κανάλι, όπως και από την

⁸⁷ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 43.

⁸⁸ <http://hansard.millbanksystems.com/commons/1896/feb/11/address-in-answer-to-her-majestys-most> (ημνία πρόσβασης 3 Αυγ 2013).

καλοπροαίρετη συμπεριφορά των Βρετανών προς τους Αμερικάνους κατά τον αμερικανοισπανικό πόλεμο.⁸⁹

Αντίστοιχη μεταβολή έλαβε χώρα και στον πολιτικό χώρο. Πολλοί εξέχοντες αμερικανοί - ανάμεσα τους οι Μάχαν, Ρούσβελτ, Cabot Lodge, Hay - εξέφρασαν την εγγύτητα, που ένιωθαν για τη Βρετανία. Ακόμη και ο Olney, που επέδωσε το εχθρικό μήνυμα στην Βρετανία για την κρίση στη Βενεζουέλα, σε μια ομιλία του στο Χάρβαρντ δήλωσε, πως η Αμερική πρέπει να αποκηρύξει τη συνήθη πολιτική του απομονωτισμού και να συνεργαστεί με την Αγγλία, «τον καλύτερο σύμμαχο της».⁹⁰ Παρά την επιθετική συμπεριφορά των Η.Π.Α. στα θέματα του καναλιού και της Αλάσκας, μια τάση αποκλιμάκωσης της εχθρότητας ήταν φανερή.

2.6 Η αμερικανική δεκτικότητα στις Βρετανικές παραχωρήσεις

Τα αμερικανικά κίνητρα και η φύση της βρετανικής πολιτικής είναι επαρκή για να εξηγήσουν την επιτυχία της βρετανικής πολιτικής κατευνασμού. Θα μπορούσαμε μονάχα να πούμε, ότι υπήρχαν ακόμη ισχυρά κίνητρα για τις Η.Π.Α. να διατηρήσουν τις καλές σχέσεις με τη Βρετανία. Αυτό γιατί τους μείωνε την αίσθηση ανασφάλειας, που ένιωθαν στο δυτικό ημισφαίριο. Η Ισπανία αποτελούσε απειλή γι αυτούς. Το ίδιο και η Γερμανία, την οποία φοβόντουσαν για πιθανή επιθετική αποικιακή πολιτική στην Νότια Αμερική.⁹¹ Το παραπάνω ενισχύθηκε και από την ανάπτυξη του γερμανικού ναυτικού, του οικονομικού ανταγωνισμού και μια σειρά από περιστατικά στη Σαμόα.

Οι φιλικές σχέσεις με τη Βρετανία έμοιαζαν να είναι ένας τρόπος προστασίας απέναντι στην γερμανική απειλή. Επιπλέον πολλοί Αμερικανοί είχαν αναπτύξει επικερδείς οικονομικές σχέσεις με τη Βρετανία μιας και η τελευταία αποτελούσε την πιο σημαντική εξαγωγική αγορά.⁹² Άρα αντίστροφα και ένας πόλεμος με την Αγγλία, θα ήταν καταστροφικός και για την ίδια την Αμερική από οικονομικής απόψεως.

⁸⁹ Rock, Stephen *Why Peace Breaks Out: Great Power Rapprochement in Historical Perspective* (University of North Carolina Press, 1989), 27.

⁹⁰ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 44.

⁹¹ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 45.

⁹² Πρβλ. υποσημειώσεις 63.

Πέραν αυτού η Βρετανία ήταν η μεγαλύτερη πηγή εισροής ξένων κεφαλαίων. Το 1899 οι Βρετανοί επενδυτές κατείχαν περί τα 2,5 δις αμερικανικών ομολόγων και το 75% των αμερικανικών επισφαλειών, που βρίσκονταν σε ξένα χέρια. Η εξάρτηση της αμερικανικής αγοράς από βρετανικά κεφάλαια αναδείχθηκε με δραματικό τρόπο κατά την κρίση της Βενεζουέλας, όπου οι βρετανοί επενδυτές άρχισαν να πωλούν αμερικανικές μετοχές και παρουσιάστηκαν απώλειες ύψους 170 εκατομμυρίων δολαρίων, ενώ οι τόκοι αυξήθηκαν κατά 80% εξαιτίας του φόβου για έναν αμερικανοαγγλικό πόλεμο.⁹³ Ακόμη μεγάλος αριθμός Αμερικανών ήθελε φιλικές σχέσεις με το συγγενές φυλετικά κράτος της Μεγάλης Βρετανίας. Ενός κράτους, που μοιράζονταν κοινή γλώσσα, θρησκεία και ιστορία.

Μπορεί να αποτελεί ερώτημα αν αυτά τα γεωπολιτικά, οικονομικά και φυλετικά κίνητρα ήταν αρκετά για να υποχωρήσει η Αμερική, εάν η Βρετανία αποφάσιζε να παραμείνει ακλόνητη στις αμερικανικές διεκδικήσεις. Αν δηλαδή δεν ήταν απαραίτητη η πολιτική του κατευνασμού από μέρους της Βρετανίας. Δεν μπορεί να αποδειχθεί κάτι τέτοιο, αλλά με δεδομένα τα κίνητρα και το αίσθημα ασφάλειας των Η.Π.Α. αυτό είναι αμφίβολο. Μπορεί η Βρετανία να είχε αποφύγει τον πόλεμο επιδεικνύοντας αδιάλλακτη στάση, αλλά δύσκολα θα πετύχαινε τη φιλία και συνεργασία των Ηνωμένων Πολιτειών. Μια συμμαχία που χρειάστηκε λίγα χρόνια αργότερα κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Ο βρετανικός συμβιβασμός έναντι των Η.Π.Α. μας δείχνει κάποιες προϋποθέσεις υπό τις οποίες ο κατευνασμός μπορεί να έχει θετικό αποτέλεσμα, επιτυγχάνοντας τόσο το βραχυπρόθεσμο στόχο της επίλυσης μιας κρίσης όσο και το μακροπρόθεσμο, της συμμαχίας. Οι προϋποθέσεις είναι οι εξής: α) Ο αντίπαλος θα πρέπει να κινητροδοτείται από ανασφάλεια και η ανάγκη καθησυχασμού του, καθώς και οι στόχοι του, που είναι διάφοροι της ασφάλειας, να είναι περιορισμένοι. β) Χρησιμοποιείται μια τακτική των παροτρύνσεων ώστε να μην απολεσθούν τα οφέλη από τις παραχωρήσεις εξαιτίας των απειλών ή από απαιτήσεις αμοιβαιότητας. γ) Οι παραχωρήσεις γίνονται σταδιακά – και μόνο εφόσον βλέπουμε ότι λειτουργούν - και το κράτος, που τις κάνει, δεν χάνει την ικανότητα του να υπερασπιστεί τα συμφέροντα του. δ) Οι παραχωρήσεις θα πρέπει να ικανοποιούν τις απαιτήσεις και τα

⁹³ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 46.

κίνητρα του επιθετικού κράτους και ε) να υπάρχουν ισχυρά κίνητρα για το επιθετικό κράτος να διατηρήσει καλές σχέσεις με το κράτος, που το κατευνάζει, ώστε να μην συνεχίσει το πρώτο με νέες διεκδικήσεις. Δυστυχώς πολλές από τις παραπάνω προϋποθέσεις δεν υπήρχαν στο επόμενο παράδειγμα, της προσπάθειας κατευνασμού του Χίτλερ από τους Βρετανούς τη δεκαετία του 1930.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ο βρετανικός κατευνασμός της Γερμανίας, 1936-1939

3.1 Εισαγωγικά

Η αποτυχημένη προσπάθεια της Μεγάλης Βρετανίας, μαζί με τη Γαλλία, να κατευνάσουν τη Ναζιστική Γερμανία κατά τη δεκαετία του 1930 σχηματοποίησε τη βάση για τη «συμβατική σοφία» σχετικά με τον κατευνασμό. Αρκετά ωστόσο, από όσα έχουν λεχθεί για αυτήν την προσπάθεια, είναι αναληθή. Για παράδειγμα, η βρετανική κυβέρνηση δεν προέβη σε μονομερείς παραχωρήσεις προς τη Γερμανία. Αντιθέτως, οι βρετανοί πολιτικοί στην προσπάθεια τους να μειώσουν την ένταση απαιτούσαν αμοιβαίες παραχωρήσεις από τη Γερμανική πλευρά ως προϋπόθεση για την συμφωνία τους. Ακόμη και στο Μόναχο, ο βρετανός πρωθυπουργός Νέβιλ Τσάμπερλαιν, απαίτησε και πέτυχε την γραπτή υπόσχεση του Αδόλφου Χίτλερ, ότι περαιτέρω εδαφικές αλλαγές στο ευρωπαϊκό status quo δεν θα επιβάλλονταν δια της βίας. Ούτε μπορεί να χαρακτηρίσει κανείς τον Τσάμπερλαιν ως αφελή, ο οποίος δεχόταν τις υποσχέσεις καλής συμπεριφοράς. Αντίθετα, ήταν, όπως και πολλοί βρετανοί πολιτικοί, έντονα καχύποπτος όσον αφορά τις προθέσεις του γερμανού καγκελάριου⁹⁴ και επεδίωκε εν μέρει μια συμβιβαστική πολιτική, επειδή πίστευε, πως ήταν η μόνη ευκαιρία να αποφύγει τον πόλεμο. Από την άλλη, ο Χίτλερ δεν αντιλαμβανόταν τις αγγλογαλλικές παραχωρήσεις ως ξεκάθαρα σημάδια αναποφασιστικότητας και αδυναμίας. Γι αυτόν, το αποτέλεσμα του Μονάχου ήταν μια πικρή διπλωματική ήττα.

Επειδή πολλά, από όσα είναι ευρέως γνωστά για την αγγλογαλλική προσπάθεια να κατευναστεί η Γερμανία, είναι αμφιβόλου αξιοπιστίας, τα συμπεράσματα από την προσπάθεια αυτή τίθενται υπό αμφισβήτηση. Ένα πράγμα παραμένει σίγουρο, η πολιτική του κατευνασμού απέτυχε. Ακόμη και αν ο κατευνασμός δεν ενθάρρυνε τον Χίτλερ να προβεί και σε άλλες επιθετικές συμπεριφορές, απέτυχε να τον ικανοποιήσει και επομένως να διατηρήσει την ειρήνη και ασφάλεια στην Ευρώπη.

⁹⁴ Richardson, JL "New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations" (*World Politics*, Vol.40, No 3, Apr 1988), 305-6.

3.2 Οι ρίζες της βρετανικής πολιτικής

Ο Αδόλφος Χίτλερ έγινε καγκελάριος της Γερμανίας τον Ιανουάριο του 1933. Τον Οκτώβριο του ιδίου έτους αιφνιδιαστικά και απροσδόκητα απέσυρε τη Γερμανία από τις παγκόσμιες διαπραγματεύσεις για τον αφοπλισμό και από την Κοινωνία των Εθνών και επιτάχυνε τις γερμανικές προσπάθειες εξοπλισμού του στρατού της χώρας.⁹⁵ Το Φεβρουάριο του 1934 η βρετανική επιτροπή αμυντικών απαιτήσεων αναγνώρισε την Γερμανία ως την κυριότερη απειλή μακροπρόθεσμα.⁹⁶ Παρόμοια άποψη είχε και το υπουργείο εξωτερικών της χώρας, όπου ο γενικός γραμματέας του, Sir Robert Vansittart σχολίαζε για την απαίτηση της Γερμανίας να προσαρτήσει την Αυστρία: «Η σοβαρότητα της πρόκλησης αυτής μπορεί να γίνει αντιληπτή, αν ειδωθεί όχι μεμονωμένα, όπου εκεί η Γερμανία δεν έχει κάποιο άμεσο συμφέρον, αλλά σαν την πρώτη από μια σειρά διεκδικήσεων κάθε μια εκ των οποίων θα φέρει πιο κοντά την απειλή για την Βρετανία με αποκορύφωμα την απαίτηση για μια νέα θαλάσσια αποικιακή αυτοκρατορία»⁹⁷

Υπήρχαν στη Βρετανία και αυτοί, που υποστήριζαν, ότι η χώρα θα έπρεπε να αντιμετωπίσει ευθέως τη γερμανική απειλή επανεξοπλίζοντας και παρέχοντας ασφάλεια σε συμμάχους της για να την αντιμετωπίσουν αποφασιστικά. Ειρωνικά, ο μετέπειτα πρωθυπουργός της χώρας, Τσάμπερλαιν ήταν ένας εξέχων υποστηρικτής αυτής της θέσης στα μέσα της δεκαετίας του 1930. Ωστόσο δεν ήταν αυτή η θέση, την οποία επέλεξε η βρετανική κυβέρνηση. Αυτό έγινε κυρίως επειδή μια τέτοια πολιτική θα έφερνε τις δυο χώρες εγγύτερα από ποτέ στον πόλεμο, εάν η Γερμανία δεν υποτασσόταν στις απειλές. Εξάλλου, στη Βρετανία της δεκαετίας του 1930, με τις αναμνήσεις του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου ακόμη νωπές, αυτή ήταν μια πιθανότητα, που λίγοι ήταν διατεθειμένοι να δουν θετικά.

⁹⁵ Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 271, 280-1 και Thornton, Bruce *The Wages of Appeasement* (Encounter Books, 2011), 80, 93-4.

⁹⁶ Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 279-80 και Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), σελ 50.

⁹⁷ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), σελ 50.

Επιπλέον, ακόμη και αν δεν προκαλούνταν πόλεμος, ένας τόσο εκτεταμένος επανεξοπλισμός – για το σταμάτημα των φιλοδοξιών της Γερμανίας – θα ήταν οικονομικά καταστροφικός. Η οικονομία στερούταν των υλικών και οικονομικών πηγών για να παράσχει από τους εν δυνάμει εχθρούς της ασφάλεια στη Βρετανία.⁹⁸ Ακόμη, η Γαλλία και η Σοβιετική Ένωση θεωρούνταν μη αξιόπιστοι σύμμαχοι⁹⁹ και οι βρετανοί πολιτικοί δεν ανέμεναν βοήθεια από τις Ηνωμένες Πολιτείες, οι οποίες είχαν αρνηθεί να γίνουν μέλη της Κοινωνίας των Εθνών και υποχώρησαν στο συνήθη απομονωτισμό τους.¹⁰⁰ Βλέποντας τον αριθμό και την πειστικότητα των επιχειρημάτων κατά της αντιμετώπισης της Γερμανίας είναι εύκολο να καταλάβει κανείς γιατί η κυβέρνηση της Βρετανίας επέλεξε μια κατευναστική πολιτική. Όπως έγραψε και ο Schroeder: «Εάν κανείς αρχίσει να απαριθμεί όλα τα εύσημα κίνητρα για την επιλογή του κατευνασμού – τον φόβο και τρόμο ενός νέου πολέμου, την μη προπαρασκευή της Βρετανίας για έναν τέτοιο, το φόβο για τη βρετανική οικονομία, τον απομονωτισμό των Ηνωμένων Πολιτειών, την έλλειψη εμπιστοσύνης στη Γαλλία, την έλλειψη ζωτικών συμφερόντων στην Κεντρική Ευρώπη, την αποτυχία να καταλάβουν το Χίτλερ και το Ναζισμό, το φόβο και τη δυσπιστία προς τη Σοβιετική Ένωση, την απουσία μιας βιώσιμης εναλλακτικής επιλογής είτε από τους Συντηρητικούς είτε από τους Εργατικούς, και άλλα – βλέπει κανείς, ότι αυτά είναι πλέον των αρκετών για να εξηγήσουν την επιλογή αυτή. Ήταν υπερβολικά αφοσιωμένοι σε αυτόν και οποιαδήποτε άλλη πολιτική θα ήταν το 1938 έκπληξη, σχεδόν ανεξήγητη, θα απέκλινε από το κανονικό».¹⁰¹ Επιπρόσθετα, τα βρετανικά συμφέροντα, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλα σε άλλη χώρα του κόσμου, ήταν τόσα πολλά και διάσπαρτα, που η ίδια δεν διέθετε την ισχύ - πλέον - για να τα προστατεύσει επαρκώς.¹⁰²

⁹⁸ Richardson, JL "New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations" (*World Politics*, Vol.40, No 3, Apr 1988), 296.

⁹⁹ Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 264, 287 και Richardson, JL "New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations" (*World Politics*, Vol.40, No 3, Apr 1988), 296.

¹⁰⁰ Thornton, Bruce *The Wages of Appeasement* (Encounter Books, 2011) 67-8, Record, Jeffrey "Appeasement Reconsidered: Investigating the Mythology of the 1930s", 35 από το <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA437060> (ημνια πρόσβασης 10 Ιουλ 2013). Παρόμοια θέση και στο Kennedy, Paul "The Tradition of Appeasement in British Foreign Policy, 1865-1939" από το *Strategy and Diplomacy 1870-1945*, (Fontana Paperbacks, 1984), 105.

¹⁰¹ Schroeder, Paul "Munich and the British Tradition", *The Historical Journal*, Vol. 19, No.1, Mar 1976), 242.

¹⁰² Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 284.

Δεδομένης της αποτυχίας του κατευνασμού, αξίζει να σημειωθεί, ότι στα μέσα της δεκαετίας του 1930 υπήρχαν λόγοι να πιστεύει κανείς, ότι το αποτέλεσμα θα ήταν διαφορετικό. Η πολιτική του Κατευνασμού είχε φέρει στο παρελθόν με τους αντίπαλους της Βρετανίας θετικά αποτελέσματα.¹⁰³ Οι παραχωρήσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες κατά τη δεκαετία του 1890 είχαν οδηγήσει σε μια δραματική βελτίωση στις σχέσεις και η προθυμία για συμβιβασμό ήταν την πρώτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα κρίσιμη για την επίτευξη της εγκάρδιας συνεννόησης με τις Γαλλία και Ρωσία. Επιπρόσθετα, μπορεί η Γερμανία να ήταν φανερά μια επεκτατική δύναμη, ο βαθμός των φιλοδοξιών της όμως δεν ήταν ξεκάθαρος. Παρότι το βιβλίο του Χίτλερ *Ο Αγών μου* ήταν διαθέσιμο, λίγοι Βρετανοί το είχαν διαβάσει και αυτοί, που το έκαναν, τους ήταν δύσκολο να φανταστούν, ότι κάποιος μπορούσε στα σοβαρά να μελετά το πρόγραμμα των κατακτήσεων, που περιγραφόταν σε αυτό. Μέχρι το ξέσπασμα του πολέμου πολλοί πίστευαν, πως η Γερμανία θα περιοριζόταν στην ανάκτηση των εδαφών, που είχε χάσει από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ή στην ενσωμάτωση στο Ράιχ όλων των εθνικά Γερμανών. Μόλις αυτές οι φιλοδοξίες – που θεωρούνταν ευρέως εύλογες εκφράσεις της επιθυμίας για εθνική αυτοδιάθεση - πραγματοποιούνταν η Γερμανία θα «καταλάγιαζε».¹⁰⁴

Οι γερμανικοί στόχοι δεν ήταν ξεκάθαροι και τα κίνητρα της πολιτικής τους ήταν εξίσου σκοτεινά. Ήταν η επιθετική συμπεριφορά της χώρας απόδειξη πλεονεξίας, ανασφάλειας ή και τα δύο; Οι γεωπολιτικές φιλοδοξίες της χώρας αντιπροσώπευαν μια θανάσιμη αναζήτηση για κυριαρχία ή μια προσπάθεια να διαχειριστεί μια συνεχιζόμενη οικονομική αδυναμία; Πολλοί Βρετανοί πίστευαν το δεύτερο. Απέδιδαν δηλαδή πολλές από τις πολιτικές και στρατιωτικές απαιτήσεις των Γερμανών σε οικονομικούς λόγους. Μερικοί από τους Βρετανούς πολιτικούς ηγέτες, εκ των οποίων και ο Τσάμπερλαιν, απέδιδαν την επιθετικότητα του ναζιστικού καθεστώτος στην ανασφάλεια, που ένιωθε εξαιτίας της αβέβαιης οικονομικής θέσης της χώρας και της εγχώριας αναταραχής, που αυτή μπορούσε να προκαλέσει, και όχι στην επιθυμία για επέκταση. Έτσι οι πολιτικοί υπέθεσαν, ότι αν γινόταν στον Χίτλερ παραχωρήσεις οικονομικής φύσεως, θα μπορούσε αυτός να καθίσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και να επιτευχθεί μια Ευρωπαϊκή συμφωνία.

¹⁰³ Kennedy, Paul "The Tradition of Appeasement in British Foreign Policy, 1865-1939" από το *Strategy and Diplomacy 1870-1945*, (Fontana Paperbacks, 1984), 16.

¹⁰⁴ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 52.

Ακόμη, οι βρετανοί πολιτικοί δεν ήταν απόλυτα σίγουροι, ποιος ήταν επικεφαλής της γερμανικής πολιτικής. Μέχρι τις αρχές του 1933, η επικρατούσα άποψη έλεγε, ότι υπήρχαν δύο ομάδες που μάχονταν για την μεγαλύτερη επιρροή στον Χίτλερ. Οι εξτρεμιστές, αποτελούμενη κυρίως από τους Goebbels, υπουργό προπαγάνδας, Himmler, επικεφαλής των SS, Ribbentrop, υπουργό των εξωτερικών, οι οποίοι ήταν εχθρικοί προς την Αγγλία. Ενάντια σε αυτούς ήταν οι μετριοπαθείς, ο Schacht, επικεφαλής της τράπεζας της χώρας και υπουργός των οικονομικών, ο βαρόνος von Neurath, ο αντικαταστάτης του Ribbentrop στο υπουργείο των εξωτερικών, ο στρατηγός von Blomberg, υπουργός πολέμου και αρχηγός στρατού και ο μετέπειτα αρχηγός της αεροπορίας Goering. Οι Βρετανοί πίστευαν, ότι οι μετριοπαθείς επιθυμούσαν καλές πολιτικές και οικονομικές σχέσεις με την Βρετανία. Αν μπορούσαν να αναπτύξουν αυτές τις σχέσεις και να αυξήσουν την επιρροή τους στο Χίτλερ μια πολιτική συμβιβασμών θα μπορούσε να επιτύχει. Ο οικονομικός κατευνασμός – η προσφορά οικονομικών και εμπορικών οφελών, συμπεριλαμβανομένων και αποικιών, στη Γερμανία – ήταν στην ουσία μια προσπάθεια να ενισχύσουν την «φωνή» των μετριοπαθών και να εξασθενίσουν αντίστοιχα τα επιχειρήματα των εξτρεμιστών για την ανάγκη της γερμανικής επέκτασης, του «Lebensraum».¹⁰⁵

Μιας και οι στόχοι και τα κίνητρα των Γερμανών ήταν ασαφή ενώ η πολιτική και οικονομική κατάσταση της Βρετανίας ήταν κατά του επανεξοπλισμού, μοιάζει λογική η επιλογή των Βρετανών για μια πολιτική συμβιβασμών υποκείμενη σε δυο βασικές συνθήκες, πρώτον, ότι η πολιτική αυτή θα προχωρούσε προσεκτικά, επιβεβαιώνοντας τις προοπτικές επιτυχίας και δεύτερον, εάν εμφανίζονταν ενδείξεις αποτυχίας της πολιτικής αυτής, τότε αυτή θα εγκαταλείπονταν. Η δεύτερη συνθήκη συνεπαγόταν και μια τρίτη, ότι η Βρετανία θα διατηρούσε την ικανότητα να υιοθετήσει μια εναλλακτική στρατηγική π.χ. αποτροπής, αν παρουσιαζόταν η ανάγκη. Δυστυχώς αυτές οι συνθήκες, όπως φάνηκε στην πορεία, δεν τηρήθηκαν.

Το πότε ακριβώς ξεκίνησε να ασκείται η πολιτική του κατευνασμού από τη βρετανική κυβέρνηση δεν είναι εύκολο να ειπωθεί. Ωστόσο, η πρώτη σημαντική

¹⁰⁵ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 53.

παραχώρηση στο ναζιστικό καθεστώς επήλθε τον Μάρτιο του 1935, όταν η Γερμανία ανακοίνωσε την ύπαρξη πολεμικής αεροπορίας και μια εβδομάδα αργότερα την επαναλειτουργία της στρατολογίας¹⁰⁶ της χώρας με σχέδια για ένα γερμανικό στρατό 12 σωμάτων στρατού και 36 μεραρχιών.¹⁰⁷ Όλα τα παραπάνω αποτελούσαν κατάφωρη παραβίαση της συνθήκης των Βερσαλλιών. Ένα χρόνο αργότερα τα γερμανικά στρατεύματα στέλνονται στη Ρηνανία. Παρότι οι Γάλλοι ήταν έτοιμοι να δράσουν, δεν το έκαναν, ενώ η βρετανική κυβέρνηση δεν ήταν, και έτσι δεν υπήρχε καμία αντίδραση.¹⁰⁸ Έτσι χάθηκε η τελευταία ευκαιρία αποτροπής του Β' Π.Π.¹⁰⁹

Αυτή η συμπεριφορά, που ο Lanyi ονόμασε παθητικό κατευνασμό, – την ικανοποίηση των απαιτήσεων του αντιπάλου συναινώντας στην επιθετική του συμπεριφορά – δεν είχε κανέναν άλλο στόχο εκτός από την βραχυπρόθεσμη αποφυγή του πολέμου.¹¹⁰ Λίγοι στη Βρετανία πίστευαν, πως ο επανεξοπλισμός και η επαναστρατικοποίηση από τους Γερμανούς της Ρηνανίας ήταν οι απώτεροι στόχοι τους, όπως και λίγοι ανέμεναν τη βελτίωση των σχέσεων των δυο χωρών σαν συνέπεια της αγγλογαλλικής παθητικότητας.

3.3 Οι δύο προσεγγίσεις της Βρετανίας

Μπορεί οι πράξεις της Γερμανίας τα έτη 1935-1936 να όξυναν την αντίληψη της Βρετανίας για τις προθέσεις της, ωστόσο δεν κατάφεραν να επιλύσουν τα ερωτηματικά για τις φιλοδοξίες της. Στα τέλη του 1936 μάλιστα, διαφάνηκε, ότι μπορεί η πολιτική της γείτονος να μεταβληθεί σε πιο ειρηνική. Τον Αύγουστο σε μια επίσκεψη του Schacht - υπουργού των οικονομικών ενός εκ της ομάδας των μετριοπαθών – στο Παρίσι ο ίδιος πρότεινε στον γάλλο πρωθυπουργό Blum την πιθανότητα επίτευξης συμφωνίας, όπου η Γερμανία σε αντάλλαγμα οικονομικών και αποικιακών παραχωρήσεων θα μπορούσε να υιοθετήσει μια πιο συνεργατική πολιτική στην Ευρωπαϊκή ήπειρο. Αν και από αυτή τη συνάντηση δεν ανέκυψε κάτι

¹⁰⁶ Keegan, John *Η Ιστορία του Πολέμου* (Αθήνα, εκδ Λιβάνη, 1997), 608 και Richardson, JL “New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations” (*World Politics*, Vol.40, No 3, Apr 1988), 306.

¹⁰⁷ Thornton, Bruce *The Wages of Appeasement* (Encounter Books, 2011), 96, 106 και Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 54.

¹⁰⁸ Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 284.

¹⁰⁹ Richardson, JL “New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations” (*World Politics*, Vol.40, No 3, Apr 1988), 310.

¹¹⁰ Lanyi, George “The Problem of Appeasement”, (*World Politics*, Vol. 15, No 2, Jan 1963), 319

ουσιαστικό, οι κυβερνήσεις Γαλλίας και Βρετανίας αναθάρρησαν για την επιδίωξη της υποτιθέμενης συμφωνίας.

Έτσι, τον Ιανουάριο του 1937, ο Τσάμπερλαιν με τον υπουργό εξωτερικών του Eden, αποφάσισαν να διερευνήσουν περαιτέρω αυτή τη δυνατότητα για μια γενική συμφωνία με βάση αυτά που είχε προτείνει ο Schacht.¹¹¹ Ο οικονομικός σύμβουλος της κυβέρνησης της Βρετανίας Leithross έλαβε οδηγίες να συζητήσει με τον Schacht μια τέτοια συμφωνία, σε μια προσπάθεια να εξακριβώσει, ποιες θα ήταν ακριβώς οι υποχωρήσεις της Γερμανίας. Οι οδηγίες του Eden προς τον Leithross δείχνουν καθαρά, ότι η Βρετανία δεν ήταν διατεθειμένη να υποχωρήσει μονομερώς. Ανάμεσα στις υποχρεώσεις της Γερμανίας, εάν ήθελε να προχωρήσουν οι συζητήσεις για οικονομικές και αποικιακές παραχωρήσεις, ήταν: α) Η συμμετοχή της Γερμανίας σε ένα νέο Λοκάρνο.¹¹² β) Η εγκατάλειψη από μέρους της Γερμανίας, της πολιτικής της οικονομικής αυτάρκειας και του επακόλουθου εδαφικού επεκτατισμού γ) Η σύναψη σχέσεων καλής γειτονίας με την Τσεχοσλοβακία δ) Ετοιμότητα για την υποβολή προτάσεων για το σταμάτημα της κούρσας των εξοπλισμών και ε) Η επιστροφή της Γερμανίας στην Κοινωνία των Εθνών.¹¹³

Στις 2 Φεβρουαρίου 1937 ο Leithross συναντήθηκε με τον Schacht, ο οποίος ισχυρίστηκε πως σε αντάλλαγμα των οικονομικών και αποικιακών παραχωρήσεων, που ζητούσε η Γερμανία, θα μπορούσε να τηρήσει όλα, όσα ζητούσε η Βρετανία. Αλλά, οι βρετανοί αξιωματούχοι παρέμεναν καχύποπτοι, κάτι που ενισχύθηκε και από τη στάση του Ribbentrop, τότε πρέσβη της Γερμανίας στο Λονδίνο, έναντι του αναπληρωτή υπουργού των εξωτερικών λόρδου Χάλιφαξ. Ο Ribbentrop στη συζήτηση, που είχαν οι δυο άντρες μεταξύ τους επέμενε, ότι οι αποικίες της Γερμανίας έπρεπε να επιστραφούν σε αυτήν χωρίς ανταλλάγματα από την ίδια. Παρά ταύτα, αποφάσισαν να συνεχίσουν. Στις 27 Απριλίου στάλθηκε στη Γαλλική κυβέρνηση ένα γράμμα εκφράζοντας το Βρετανικό σκεπτικισμό για την αρμοδιότητα

¹¹¹ Neville, Peter *Hitler and Appeasement: The British Attempt to Prevent the Second World War* (London, Hambledon Continuum, 2006), 74 και Weinberg, Gerhard *The Foreign Policy of Hitler's Germany* (Chicago, University of Chicago Press 1970), 67-77.

¹¹² Πόλη της ΝΔ Ελβετίας όπου υπογράφηκαν, τον Οκτ 1925, συμφωνίες μεταξύ των Γαλλία, Βέλγιο, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιταλία και Γερμανία και αφορούσαν εδαφικές διευθετήσεις μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

¹¹³ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 56.

του Schacht να εκτελέσει διαπραγματεύσεις, προσθέτοντας όμως ότι δεν έπρεπε να χαθεί, έστω και αυτή, η ευκαιρία για επίτευξη σταθερότητας στην Ευρώπη. Οι Γαλλική κυβέρνηση συμφώνησε κατά βάση με τη βρετανική προσέγγιση και πρότεινε το Μάιο την επανάληψη του ταξιδιού του Schacht στο Παρίσι για περαιτέρω διερεύνηση της πιθανότητας επίτευξης συμφωνίας. Όμως, όπως και οι Βρετανοί, έτσι και αυτοί εξέφραζαν την απαισιοδοξία τους για την προοπτική συμφωνίας. Η απαισιοδοξία αυτή επαληθεύτηκε το Μάιο, όπου ο Schacht ήταν απρόθυμος να συζητήσει πολιτικά θέματα και έγινε φανερό πως δεν είχε την αρμοδιότητα να διαπραγματευτεί για λογαριασμό της γερμανικής κυβερνήσεως.

Συνέχεια στο θέμα δόθηκε το Νοέμβριο του 1937, όπου ο λόρδος Χάλιφαξ επισκέφτηκε τη Γερμανία. Εκεί γνωστοποίησε στο Χίτλερ, ότι σκοπός της επισκέψεως του ήταν να βρει με ποιους τρόπους θα μπορούσε να επιτευχθεί μια συζήτηση για όλα τα θέματα, που απασχολούσαν τα δυο μέρη, επαναλαμβάνοντας, ότι το θέμα των αποικιών θα μπορούσε να ανοιχθεί με την προϋπόθεση της συμφωνίας για μια σταθερή και ειρηνική Ευρώπη. Ο Χίτλερ δεν ενδιαφερόταν για μια τέτοια συμφωνία και απάντησε, ότι η Γερμανία θα επιλύσει, τελικά, το ζήτημα των αποικιών, όπως αυτή επιθυμούσε, αν όχι με μια λογική επίλυση, τότε με τη δύναμη.¹¹⁴

Μετά από αυτή τη συνάντηση οι Βρετανοί αποκαρδιώθηκαν για την επίτευξη μιας συμφωνίας και κατάλαβαν, ότι η Γερμανία αποσύνδεε το θέμα των αποικιών με τις διεκδικήσεις της στην Κεντρική Ευρώπη και με μια γενικότερη συμφωνία. Μετά από συζητήσεις με τη Γαλλία, η βρετανική κυβέρνηση αποφάσισε να κάνει μια ύστατη προσπάθεια επίτευξης συμφωνίας. Το Μάρτιο του 1938 ο Henderson, πρέσβης της Βρετανίας στο Βερολίνο, παρουσίασε στον Χίτλερ μια συγκεκριμένη πρόταση για ένα νέο καθεστώς αποικιακής διαχείρισης στην τροπική Αφρική. Σε μια συγκεκριμένη ζώνη οι αποικιακές δυνάμεις θα αποποιούνταν από τα ψηφίσματα της Κοινωνίας των Εθνών. Ενώ καθεμιά από αυτές θα ήταν υπεύθυνη για την διαχείριση της περιοχής της, θα ερωτούνταν, αν επιθυμεί να αποδεχθεί συγκεκριμένους κανόνες της αποικιακής διαχείρισης, συμπεριλαμβανομένης της αποστρατικοποίησης, της

¹¹⁴ Neville, *Peter Hitler and Appeasement: The British Attempt to Prevent the Second World War* (London, Hambledon, Continuum, 2006), 75 και Rock, *Stephen Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 57.

ελευθερίας του εμπορίου, των επικοινωνιών και της πρόνοιας για το χειρισμό του τοπικού πληθυσμού. Η Γερμανία θα επιβραβευόταν με την διαχείριση κάποιας εδαφικής επικράτειας και θα της δινόταν μια θέση στην νεοσυσταθείσα επιτροπή επίβλεψης του νέου καθεστώτος.

Ο Henderson επανέλαβε προς τον Χίτλερ τις επιθυμίες του Λονδίνου, που ήταν σχεδόν οι ίδιες με αυτές, που είχε δώσει ένα χρόνο πριν ο Eden στον Leithross και ζήτησε να μάθει, ποιες ήταν οι προθέσεις του για την συμμετοχή στο νέο αποικιακό καθεστώς, που προτεινόταν, και τι ήταν διατεθειμένος να κάνει για την ειρήνη και ασφάλεια στην Ευρώπη. Ο Χίτλερ απάντησε, ότι ο απλούστερος και πιο φυσικός τρόπος επίλυσης του αποικιακού ζητήματος ήταν η επιστροφή των πρώην αποικιών της Γερμανίας, αν και δεν θεωρούσε το συγκεκριμένο πρόβλημα ακόμη ώριμο για να επιλυθεί. Θα περίμενε ακόμη μια δεκαετία για να καταλάβουν οι Γαλλία και Βρετανία, ποιο ήταν το καλύτερο να πράξουν, την κατ' αυτόν δίκαιη δηλαδή επιστροφή των αποικιών της Γερμανίας.¹¹⁵ Δεν ενδιαφερόταν για αφοπλισμούς ή για επιστροφή στην Κοινωνία των Εθνών. Ακόμη χειρότερα, σχετικά με την Κεντρική Ευρώπη προειδοποίησε τον πρέσβη, ότι δεν θα ανεχθεί τις επεμβάσεις τρίτων δυνάμεων στη διευθέτηση των σχέσεων της χώρας του με συγγενικές χώρες ή με χώρες που περικλείουν μεγάλους γερμανικούς πληθυσμούς στο εσωτερικό τους. Από τα παραπάνω ο Henderson κατάλαβε, ότι ο Χίτλερ δεν ήταν διατεθειμένος να δεσμευτεί στην Κεντρική Ευρώπη με αντάλλαγμα τις αποικιακές παραχωρήσεις. Πίστευε ακόμη, ότι ο Χίτλερ ήταν αποφασισμένος να κινηθεί κατά της Αυστρίας και Τσεχοσλοβακίας και οποιαδήποτε προσπάθεια εμπόδισης του θα ήταν αποτελεσματική μόνο, αν χρησιμοποιούσε δύναμη. Η Γερμανική προσάρτηση της Αυστρίας την επόμενη εβδομάδα απέδειξε, ότι είχε δίκιο.

Μετά την προσάρτηση της Αυστρίας, οι βρετανοί πολιτικοί εγκατέλειψαν την προσπάθεια τους για την επίτευξη μιας γενικής συμφωνίας. Ενώ παρέμεναν αισιόδοξοι, ότι μια τέτοια συμφωνία θα μπορούσε, τελικά, να επιτευχθεί, ήταν τώρα φανερό, πως κάτι τέτοιο δεν θα μπορούσε να γίνει με μία μόνο συμφωνία. Αυτό σήμαινε προσπάθεια για τμηματική προσέγγιση. Δηλαδή, συνομιλίες στον

¹¹⁵ Neville, *Peter Hitler and Appeasement: The British Attempt to Prevent the Second World War* (London, Hambledon, Continuum, 2006), 76 και Rock, *Stephen Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 58.

οικονομικό χώρο σχετικά με το εμπόριο και τα οικονομικά θέματα με την ελπίδα, ότι θα αποσπούσαν τη Γερμανία από την αυτάρκη οικονομική πολιτική της και την ενσωμάτωση της στην ευρωπαϊκή και παγκόσμια οικονομία. Η βρετανική κυβέρνηση γνώριζε πολύ καλά, πως η πολιτική της αυτάρκειας της Γερμανίας σήμαινε εδαφικό επεκτατισμό για να μπορέσει να επιτύχει το στόχο της. Αν αποκήρυττε αυτό το στόχο, τότε μπορεί να χαλιναγωγούνταν και η επιθετικότητα της.

Στον ακόμη πιο σημαντικό, πολιτικό χώρο, η τμηματική προσέγγιση σήμαινε, ότι η Βρετανία θα αναζητούσε σε κάθε περίπτωση στα σημαντικά εδαφικά προβλήματα της Ευρώπης χωριστά λύσεις. Η Βρετανία δεν είχε αφοσιωθεί τόσο πολύ στην διατήρηση του ευρωπαϊκού status quo. Ο λόρδος Χάλιφαξ είχε πει τον Νοέμβριο του 1937 στον Χίτλερ, ότι κάποιες αλλαγές στο ευρωπαϊκό σύστημα θα ήταν αναπόφευκτο να γίνουν μακροπρόθεσμα, όπως στο Ντάντσιχ, την Αυστρία, την Τσεχοσλοβακία. Το θέμα ήταν, κατά τη Βρετανία, αυτές οι αλλαγές να γίνουν με ειρηνικό τρόπο.¹¹⁶ Η βρετανική αποδοχή της προσάρτησης της Αυστρίας, που υπό κάποια έννοια θα μπορούσε να θεωρηθεί ειρηνική, ήταν η πρώτη εκδήλωση αυτής της νέας προσέγγισης. Αποκορύφωμα αυτής της προσέγγισης ήταν η συμφωνία του Μονάχου το Σεπτέμβριο του 1938, όπου Βρετανία και Γαλλία μετά από ένα θερμό καλοκαίρι για έναν επικείμενο πόλεμο υπέγραψαν την παράδοση της Σουδητίας στη Γερμανία. Η πολιτική διάσταση του «τμηματικού κατευνασμού» εγκαταλείφθηκε από τη βρετανική κυβέρνηση το Μάρτιο του 1939, όταν, μετά την εισβολή και κατάληψη του υπολοίπου της Τσεχοσλοβακίας, αυτή εγγυήθηκε για την Πολωνία. Η οικονομική διάσταση της στρατηγικής ακολουθήθηκε, επιταχυνόμενη μάλιστα, κατά τη διάρκεια του 1939 και εγκαταλείφθηκε με το ξέσπασμα του πολέμου.¹¹⁷

3.4 Οι γερμανικοί στόχοι και οι βρετανικές παραχωρήσεις

Η αποτυχία της Βρετανίας να διαπραγματευτεί με τη Γερμανία μια συμφωνία εφ' όλης της ύλης εξηγείται καλύτερα από το γεγονός, ότι οι παραχωρήσεις, που προσφέρθηκαν από τις Γαλλία και Βρετανία, δεν ικανοποιούσαν τους γερμανικούς στόχους στην Ευρώπη. Ο Τσάμπερλαιν και οι συνάδελφοι του αναγνώριζαν, ότι η

¹¹⁶ Thornton, Bruce *The Wages of Appeasement* (Encounter Books, 2011), 104.

¹¹⁷ Kennedy, Paul "Strategy versus Finance in Twentieth-century Britain" από το *Strategy and Diplomacy 1870-1945*, (Fontana Paperbacks, 1984), 102 και Thornton, Bruce *The Wages of Appeasement* (Encounter Books, 2011), 118.

Γερμανία είχε στην ευρωπαϊκή ήπειρο φιλοδοξίες, αλλά, όπως αναφέρθηκε, πίστευαν, ότι αυτές οφείλονταν στις βραχυπρόθεσμες οικονομικές δυσχέρειες της χώρας, την ανεργία, το υψηλό εξωτερικό χρέος και τις μειούμενες εμπορικές συναλλαγές. Δεν αντιλήφθηκαν τη φύση του ναζιστικού επεκτατισμού και την απειλή που αυτός αντιπροσώπευε.¹¹⁸ Αν αυτά ήταν η πραγματικότητα ο καλύτερος τρόπος να μετριάσουν τη γερμανική συμπεριφορά ήταν η προσφορά αποικιακών και άλλων οικονομικών παραχωρήσεων, που θα ενίσχυαν τη γερμανική οικονομία. Η βρετανική κυβέρνηση ήταν εν μέρει σωστή στην εκτίμηση της, αλλά έκανε λάθος στην εκτίμηση, ότι ήταν μια βραχυπρόθεσμη οικονομική κρίση. Παρότι η Γερμανία αντιμετώπισε στην αρχή της δεκαετίας οικονομικά προβλήματα, δεν υπήρχε οικονομική κρίση στα τέλη αυτής. Πολλές πληροφορίες από αυτές, που έλαβε το Λονδίνο σχετικά με τις υποτιθέμενες οικονομικές δυσχέρειες της Γερμανίας, ήταν απλά ανακριβείς. Προήλθαν από κύκλους εντός της Γερμανίας ή εξόριστους, ενάντιοι του καθεστώτος, που είχαν τα δικά τους κίνητρα να παρουσιάσουν μια άσχημη εικόνα.¹¹⁹

Η προσοχή του Χίτλερ, σε αντίθεση με το τι πίστευε το Λονδίνο, ήταν στην μακροπρόθεσμη οικονομική προοπτική. Ο ίδιος πίστευε, ότι οι οικονομικές ανάγκες της χώρας του έπρεπε να ικανοποιηθούν με τον εδαφικό επεκτατισμό. Οι ανάγκες αυτές συνίστατο βασικά στην τροφή, να θρέψει τον αυξανόμενο γερμανικό πληθυσμό, και στις πρώτες ύλες για να εφοδιάσει τη γερμανική οικονομία και το στρατό. Απέρριπτε το φιλελεύθερο οικονομικό μοντέλο του άγγλου οικονομολόγου Άνταμ Σμίθ, στο οποίο η βρετανική οικονομία ήταν βασισμένη, πιστεύοντας, ότι οι εμπορικές συναλλαγές σαν μέθοδος απόκτησης τροφής και πρώτων υλών ήταν αναξιόπιστες και πηγή αδυναμίας σε περίοδο πολέμου.¹²⁰

Ο Χίτλερ αντιλαμβανόταν τη διεθνή πολιτική σαν έναν δαρβινικό αγώνα επιβίωσης, όπου επικρατεί ο ισχυρότερος. Σε αυτόν τον κόσμο το εμπόριο ήταν περισσότερο κίνδυνος παρά όφελος. Η αυτάρκεια απαιτούνταν για να καταστήσει ένα

¹¹⁸ Finney, Patrick "The Romance of Decline: The Historiography of Appeasement and British National Identity" *Electronic Journal of International History*, 26 από το http://sas-space.sas.ac.uk/3385/1/Journal_of_International_History_2000-06_Finney.pdf (ημνια πρόσβασης 12 Ιουν 2013).

¹¹⁹ Overt, Richard *War and Economy in the Third Reich* (Oxford, Clarendon Press, 1994), 210.

¹²⁰ Hitler, Adolf *The Second Book*, (από το <http://aryanism.net/downloads/books/adolf-hitler/second-book.pdf> ημνια πρόσβασης 9 Αυγ 2013), 9.

κράτος απρόσβλητο. Δεδομένων των περιορισμένων πηγών πρώτων υλών της Γερμανίας, συμπεριλαμβανομένων και των καλλιεργήσιμων εκτάσεων, η αυτάρκεια για τη Γερμανία σήμαινε εδαφική επέκταση. Αυτή η επέκταση, στο μυαλό του Χίτλερ, έπρεπε να γίνει στην Ευρώπη ενώνοντας όλα τα γερμανικά έθνη σε ένα κράτος. Όπως έγραψε και ο ίδιος: «Το κοινό αίμα ανήκει σε κοινό βασίλειο». Εξάλλου, οι αποικίες δεν ήταν κατάλληλες, γιατί δεν υπήρχε συμφωνία με τους Ευρωπαίους και γιατί ήταν ανεπαρκείς μιας και η αποστολή πρώτων υλών από εκεί υπόκειντο σε διακοπές λόγω των αντίπαλων ναυτικών δυνάμεων.¹²¹

Μακροπρόθεσμα ο Χίτλερ ήλπιζε να χρησιμοποιήσει τη γερμανική πολιτική και οικονομική κατάκτηση της Ευρώπης σαν ένα εφαλτήριο για παγκόσμια εξουσία με τη βοήθεια των αποικιών και του ισχυρού ναυτικού του. Αν και οραματιζόταν αυτό το σχέδιο, η κατάκτηση των αποικιών δεν ήταν στις άμεσες προτεραιότητες του. Η επέκταση και συνένωση της γερμανικής δύναμης στην Ευρώπη έπρεπε να προηγηθεί και μετά θα ακολουθούσε η απόκτηση των αποικιών. Εάν παραδίδονταν από την Βρετανία και τις άλλες αποικιακές δυνάμεις αυτό θα ήταν καλό, διαφορετικά η Γερμανία θα τις κατακτούσε. Έτσι, η πρόταση της Βρετανίας για αποικιακές παραχωρήσεις σε αντάλλαγμα την αποκήρυξη των ευρωπαϊκών φιλοδοξιών της χώρας, δεν αποτελούσε θέλγητρο για τον Χίτλερ. Ο Γκαίρινγκ έθεσε αυτό ακριβώς, όταν είπε το Μάρτιο του 1938 στον πρέσβη Henderson: «Εάν μας προσέφερες όλη την Αφρική αντί της Αυστρίας πάλι δεν θα την δεχόμασταν».¹²² Με άλλα λόγια η προσφορά της Μεγάλης Βρετανίας – αποικιακές παραχωρήσεις - στόχευε στην αναχαίτιση του γερμανικού επεκτατισμού στην ευρωπαϊκή ήπειρο, αυτό ακριβώς δηλαδή, που οι ίδιοι οι Γερμανοί είχαν σαν πρώτο στόχο! Είναι λοιπόν κατανοητό, γιατί δεν ήταν δυνατόν να επιτευχθεί μια γενική συμφωνία με τη Γερμανία.

Από την άλλη, η τμηματική προσέγγιση του κατευνασμού, η οποία αναγνώριζε την ανάγκη για κάποιες μεταβολές στο ευρωπαϊκό status quo, απέτυχε για δύο λόγους. Πρώτον, οι στόχοι του Χίτλερ σχετικά με την ευρωπαϊκή εδαφική επέκταση προχώρησαν πέραν του στόχου της αυτοδιάθεσης των γερμανόφωνων πληθυσμών. Κάτι που οι Βρετανοί και Γάλλοι δεν μπορούσαν να κάνουν δεκτό. Ο ίδιος υποστήριζε, σε βιβλίο του, που εκδόθηκε μετά το θάνατο του, ότι επιπλέον

¹²¹ Hitler, *Adolf Mein Kampf* (Cambridge, Riverside Press, 1943), 3, 181.

¹²² Gilbert, Martin *The Roots of Appeasement* (Princeton, Princeton University Press, 1966), 392.

500.000 τετραγωνικά χιλιόμετρα θα έπρεπε να αποκτηθούν στην Ευρώπη για τα εκατομμύρια νέων αγροτών της χώρας του για να συντηρηθεί η Γερμανία.¹²³ Δεύτερον, γιατί ο Χίτλερ ήταν πεπεισμένος, ότι για να πετύχει τους εδαφικούς του στόχους έπρεπε να χρησιμοποιήσει βία και όχι εξαναγκασμό ή εκφοβισμό. Αυτό ίσως επειδή ήθελε να ανακτήσει τα συναισθήματα της συντροφικότητας από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο ή επειδή ήθελε να δοκιμάσει το θάρρος και την τόλμη της άριας φυλής.¹²⁴

Οποιοδήποτε και αν ήταν οι λόγοι της επιλογής του πολέμου για τον Χίτλερ, ένα ήταν γεγονός, ότι ο ίδιος δεν μπορούσε να κατευναστεί.¹²⁵ Η προσπάθεια χαλάρωσης των εντάσεων από τους αντιπάλους του ήταν το αντίθετο από αυτό, που ο ίδιος ήθελε. Μέχρι τη συνθήκη του Μονάχου έβλεπε τις παραχωρήσεις των αντιπάλων του όχι σαν διπλωματικές νίκες αλλά σαν ανεπιθύμητα εμπόδια για την πραγματοποίηση του πραγματικού του στόχου.

3.5 Η απουσία κινήτρων στη γερμανική πολιτική και η απάθεια των Βρετανών

Το ότι οι παροτρύνσεις, που προσφέρθηκαν από τη Βρετανία και τη Γαλλία, ήταν ανεπαρκείς για να ικανοποιήσουν τους γερμανικούς στόχους, μπορεί να μας παράσχει μια επαρκή εξήγηση για την αποτυχία του κατευνασμού σε αυτήν την περίπτωση. Αν και οι παραχωρήσεις, που προσφέρθηκαν, δεν ήταν ασήμαντες. Εάν ο Χίτλερ τις είχε αποδεχθεί η οικονομική και γεωπολιτική κατάσταση της Γερμανίας θα είχε βελτιωθεί αξιοσημείωτα. Η άρνηση του Χίτλερ να συναινέσει στην μείωση των εντάσεων προήλθε εν μέρει και από την έλλειψη εξαναγκαστικών μέτρων γι αυτόν να κάνει κάτι τέτοιο. Σε αντίθεση με τον κατευνασμό των Ηνωμένων Πολιτειών, οι οποίες είχαν σημαντικά κίνητρα να δεχθούν τις βρετανικές παραχωρήσεις, η Γερμανία δεν είχε ιδιαίτερους περιορισμούς στη διεθνή της συμπεριφορά.

¹²³ Hitler, Adolf *The Second Book*, από το <http://aryanism.net/downloads/books/adolf-hitler/second-book.pdf> (ημνια πρόσβασης 9 Αυγ 2013), 43.

¹²⁴ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 62.

¹²⁵ Azubuike, Samuel To *Appease or to Concede? Contrasting Two Models of Accommodation in International Conflict* (*International Relations*, vol. 20(1)49-68), 50, Record, Jeffrey "Appeasement Reconsidered: Investigating the Mythology of the 1930s", 40-1 από το <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA437060> (ημνια πρόσβασης 10 Ιουλ 2013).

Πιο απλά, οι γερμανοί ηγέτες δεν ένιωθαν την ανάγκη να συνεργαστούν με την Βρετανία για στρατηγικούς λόγους. Η Γερμανία ήταν εκείνη την εποχή η πιο ισχυρή χώρα στην Ευρώπη και δεν ένιωθε να απειλείται στρατιωτικά από καμία από τις μεγάλες δυνάμεις. Η Γαλλία, ο παραδοσιακός ηπειρωτικός της αντίπαλος, ήταν αμυντικά προσανατολισμένη και καταπονημένη από εσωτερικές διαμάχες για να αποτελέσει απειλή. Ενδεικτικά μεταξύ 1932 και 1940 σχηματίστηκαν όχι λιγότεροι από 16 κυβερνητικοί συνασπισμοί στο Παρίσι.¹²⁶ Οι σχέσεις με τον Μουσολίνι στην Ιταλία ήταν καλές. Ακόμη και πριν από την δημιουργία του άξονα Ρώμης-Βερολίνου, η κοινή παρέμβαση στον ισπανικό εμφύλιο παρείχε ένα πλαίσιο συνεργασίας ανάμεσα στους δικτάτορες των δύο χωρών. Η Σοβιετική Ένωση, με την οποία είχε συνάψει το περιβόητο σύμφωνο μη επίθεσης Μολότοφ-Ρίμπεντροπ τον Αύγουστο του 1939, είχε από καιρό εκδηλώσει την πρόθεση της για μια συμφωνία με τη Γερμανία παρά με τη Δύση.¹²⁷ Ο απομονωτισμός των Ηνωμένων Πολιτειών και η μεγάλη απόσταση τους από την Ευρώπη δεν αποτελούσαν φόβητρο. Σχετικά με την Βρετανία, υπερείχε των Γερμανών μόνο στη ναυτική ισχύ, αλλά η υπεροχή τους σε αεροπορία και στρατό ξηράς έδιναν το πλεονέκτημα στους Γερμανούς. Τόσο πολύ, ώστε το Σεπτέμβριο του 1939, η στρατιωτική υπεροχή της Γερμανίας έναντι της Βρετανίας να θεωρηθεί αρκετή από το Χίτλερ – ακόμη και σε συνδυασμό με της Γαλλίας – ώστε να παραβλέψει την απειλή των αγγλογάλλων για παρέμβαση υπέρ των Πολωνών και να εισβάλει στη χώρα τους.

Επιπλέον, σε αντίθεση με τους Αμερικανούς τέσσερις δεκαετίες πριν, οι γερμανοί ηγέτες δεν αντιλαμβανόντουσαν τα οικονομικά κίνητρα για την αποδοχή των βρετανικών παραχωρήσεων. Είναι γεγονός, πως η Γερμανία ήταν ευαίσθητη σε μια διακοπή του εμπορίου στην περίπτωση ενός πολέμου. Οι γερμανικές πηγές σε κάθε στρατηγική πρώτη ύλη, εκτός του άνθρακα, θα ήταν ανεπαρκείς. Ακόμη και τα αγροτικά προϊόντα δεν θα ήταν αρκετά. Αντί όμως να δουν την οικονομική εξάρτηση σαν ένα επιχείρημα για την αποφυγή σύγκρουσης με τη Βρετανία, ο Χίτλερ και οι συνεργάτες του, το θεώρησαν σαν έναν εξαναγκασμό για την πολιτική του επεκτατισμού, έτσι ώστε να αποκτηθεί η αυτάρκεια! Η λύση λοιπόν της αυξημένης εξάρτησης σε ξένες πηγές πρώτων υλών ήταν όχι η μεγαλύτερη εκβιομηχανοποίηση

¹²⁶ Record, Jeffrey "Appeasement Reconsidered: Investigating the Mythology of the 1930s", 7 από το <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA437060> (ημνια πρόσβασης 10 Ιουλ 2013)

¹²⁷ Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 309.

και η αύξηση του εμπορίου, αλλά η αναζήτηση τεράστιων εκτάσεων στην Ανατολική Ευρώπη.

Εν τέλει, στην ηγεσία του ναζιστικού κόμματος δεν ασκήθηκαν εγχώριες πιέσεις για να επιδιώξει φιλικές σχέσεις με την Βρετανία. Δεν υπήρχε αντιπολίτευση για να ακουστεί μια αντίθετη γνώμη και δεν υπήρχαν ανεξάρτητοι οργανισμοί. Αντίθετα, το κόμμα είχε εξαπλώσει παντού ένα σύστημα μαζικής πολιτικής κατήχησης και προπαγάνδας με λογοκρισία και μυστική αστυνομία. Ο στρατός, ο οποίος θα μπορούσε να αποτελέσει τη μοναδική φωνή αντιλογίας, υποστήριζε σε γενικές γραμμές τον Χίτλερ.

Όπως σημειώθηκε και νωρίτερα, η βρετανική πολιτική κατευνασμού στηρίχτηκε σε δυο υποθέσεις, οι οποίες, όπως οι βρετανοί ηγέτες αναγνώρισαν, μπορεί να ήταν αληθινές, μπορεί και όχι. Η πρώτη ήταν, ότι οι φιλοδοξίες της Γερμανίας στο ευρωπαϊκό έδαφος ήταν περιορισμένες¹²⁸ και η δεύτερη, ότι οι μετριοπαθείς στη γερμανική κυβέρνηση μπορεί τελικά να εξασκούσαν αποφασιστική επιρροή για μια ειρηνική επίλυση.¹²⁹ Είναι δύσκολο να προσδιοριστεί το σημείο, στο οποίο οι υποθέσεις αυτές κατέρρευσαν ως λανθασμένες. Ωστόσο, μπορούμε να ισχυριστούμε, ότι οι ηπειρωτικές φιλοδοξίες της Γερμανίας υπερέβησαν της απλής αυτοδιάθεσης με την κατάληψη της Πράγας το Μάρτιο του 1939, ενώ η αδυναμία των μετριοπαθών δεν διαφάνηκε σαφώς μέχρι που ο Γκαίρινγκ απέτυχε να μεταπείσει το Χίτλερ να εισβάλλει στην Πολωνία τον ακόλουθο Σεπτέμβριο.

Την ίδια στιγμή, ωστόσο, πρέπει να γίνει παραδεκτό, ότι ένας υπερβολικός αριθμός αποδείξεων έδειχναν προς την ματαιότητα της πολιτικής του κατευνασμού αρκετά πιο πριν από τις δυο ημερομηνίες, που προαναφέρθηκαν. Η προσπάθεια για μια γενική συμφωνία δεν είχε καταλήξει κάπου, ο Χίτλερ είχε επανειλημμένα δηλώσει, ότι δεν επρόκειτο να παραμείνει άπραγος, ακόμη και αν έπαιρνε αποικιακά ανταλλάγματα. Επιπρόσθετα, οι περισσότεροι των μετριοπαθών, στους οποίους η Βρετανία στήριζε κάποιες ελπίδες, είχαν αντικατασταθεί με εξτρεμιστές. Εκφράσεις σκεπτικισμού και απογοήτευσης σχετικά με την προοπτική του κατευνασμού

¹²⁸ Lebow, Richard Ned *The Art of Bargaining* (Baltimore, John Hopkins University Press, 1996), 165

¹²⁹ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 64.

εμφανίζονται με μεγάλη συχνότητα σε ημερολόγια, διπλωματικές ανταποκρίσεις, κυβερνητικούς λόγους, όπως και σχόλια για την επιθετική, αναξιόπιστη και φανατική φύση του Χίτλερ και του καθεστώτος του.¹³⁰ Παρά ταύτα, η βρετανική κυβέρνηση εγκατέλειψε μόλις το Μάρτιο του 1939 την ιδέα των εδαφικών παραχωρήσεων και επεδίωξε μια συμβιβαστική πολιτική στον οικονομικό τομέα καθ' όλο το καλοκαίρι της χρονιάς εκείνης.

Αναλογιζόμενοι, ο λόγος για την παραπάνω ενέργεια φαίνεται αρκετά απλός: η πολιτική της βρετανικής κυβέρνησης είχε κυριευτεί από ευσεβείς πόθους.¹³¹ Στην πραγματικότητα, υπήρχε εκπληκτική ασυμφωνία ανάμεσα σε αυτό που οι βρετανοί πολιτικοί σιγά σιγά συνειδητοποιούσαν στο μυαλό τους – ότι η Γερμανία δεν μπορούσε να κατευναστεί – και σε αυτό που συνέχιζαν να ελπίζουν στην καρδιά τους. Σε αυτή τη μάχη μεταξύ ελπίδας και αποδείξεων, επικράτησε η ελπίδα με τη μορφή της πίστης, κυρίως στον πρωθυπουργό.

Εν μέρει, οι ευσεβείς πόθοι της βρετανικής κυβέρνησης αντανακλούσαν την πεποίθηση του Τσάμπερλαιν, ότι είχε την μοναδική ικανότητα να μεταχειρίζεται τον Χίτλερ πρόσωπο με πρόσωπο.¹³² Πίστευε, λανθασμένα, ότι στις συναντήσεις του με τον Χίτλερ ο τελευταίος είχε εντυπωσιαστεί και είχε αρχίσει να ασκεί επιρροή πάνω του. Μόνο μετά την κατάληψη της Πράγας, το Μάρτιο του 1939, καταρρίφθηκε η ιδέα της ειδικής σχέσης που νόμιζε, ότι είχε με τον καγκελάριο.¹³³

Οι ευσεβείς πόθοι της βρετανικής κυβέρνησης ήταν ακόμη ένα αποτέλεσμα της αυξανόμενης πίστης, ότι δεν υπήρχε άλλη εναλλακτική εκτός από τον συμβιβασμό. Η εγκατάλειψη του κατευνασμού είχε συνδεθεί με την διεξαγωγή ενός πολέμου, για τον οποίο η Βρετανία ήταν απροετοίμαστη και τον οποίο μπορεί να έχανε. Εάν η χρήση δύναμης για την παύση της γερμανικής επιθετικότητας ήταν στις αρχές της δεκαετίας του 1930 πολιτικά και οικονομικά δύσκολη, στα τέλη της είχε

¹³⁰ Ενδεικτικά Richardson, JL “New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations” (*World Politics*, Vol.40, No 3, Apr 1988), 306-7 και Gilbert, Martin *Churchill: A Life* (London, Heinemann, 1991), 574, 581, 599, 606, 610.

¹³¹ Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 255-7.

¹³² Lewis, Terrance A *A Climate for Appeasement* (New York, Peter Lang, 1991), 221.

¹³³ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 66 και Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 288.

γίνει και στρατιωτικά προβληματική. Μια από τις μεγαλύτερες αποτυχίες της βρετανικής κυβέρνησης τη δεκαετία αυτή ήταν ο πρόωρος αποκλεισμός των επιλογών της. Παρά τις οικονομικές δυσκολίες του επανεξοπλισμού, της λαϊκής αποστροφής ενός δεύτερου πολέμου,¹³⁴ ήταν ανόητο να επιλέξει μια πολιτική, από την οποία δεν μπορούσε να απεμπλακεί για μια άλλη, όπως η Αποτροπή, εάν οι ενδείξεις έδειχναν, ότι κάτι τέτοιο ήταν απαραίτητο. Αυτό δεν σημαίνει βέβαια, ότι η Αποτροπή θα πετύχαινε στον περιορισμό του Χίτλερ,¹³⁵ αλλά θα ήταν πιθανώς η Βρετανία σε καλύτερη θέση με την έναρξη του πολέμου.

3.6 Ο Κατευνασμός και η αποτυχία της Αποτροπής στην Πολωνία

Η κριτική του κατευνασμού της ναζιστικής Γερμανίας δεν έγκειται μόνο στο ότι δεν εξευμένισε τον Χίτλερ, αλλά και στο ότι προκάλεσε την αποτυχία της Αποτροπής του 1939. Θεωρείται, ότι η γερμανική κυβέρνηση λάμβανε τις παραχωρήσεις των αγγλογάλλων σαν σημάδια αδυναμίας και αναποφασιστικότητας. Ενθαρρυνόμενος από την επιτυχία του Μονάχου, ο Χίτλερ έθεσε νέες διεκδικήσεις, απειλώντας την Πολωνία με επίθεση. Όταν οι Γαλλία και Βρετανία διακήρυξαν την πρόθεση τους να επέμβουν, ο γερμανός καγκελάριος δεν τους πίστεψε. Οι λανθασμένοι υπολογισμοί του τον οδήγησαν να εισβάλει στη χώρα της Βαλτικής και έτσι να ξεκινήσει ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος.¹³⁶

Ωστόσο, πολλές ενδείξεις από τη γερμανική πλευρά, σχετικά με την αγγλογαλλική δέσμευση, δεν υποστηρίζουν αυτήν τη θέση. Οι γερμανοί διπλωμάτες πίστευαν σχεδόν όλοι στην επέμβαση των αγγλογάλλων υπέρ της Πολωνίας. Η γερμανική πρεσβεία στο Λονδίνο είχε αποστείλει πολλές αναφορές σχετικά με την ισχύ της βρετανικής εγγύησης για την Πολωνία. Ήταν για τη χώρα ένα θέμα τιμής, για το οποίο δεν υπήρχε αμφιβολία, κάτι που συμερίζονταν και ο ίδιος ο βρετανικός λαός, ιδιαίτερα μετά την κατάληψη της Πράγας.¹³⁷

¹³⁴ Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 231,240-1 και Lebow, Richard Ned *The Art of Bargaining* (Baltimore, John Hopkins University Press, 1996), 167.

¹³⁵ Richardson, JL "New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations" (*World Politics*, Vol.40, No 3, Apr 1988), 310, 313.

¹³⁶ Richardson, JL "New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations" (*World Politics*, Vol.40, No 3, Apr 1988), 310.

¹³⁷ Richardson, JL "New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations" (*World Politics*, Vol.40, No 3, Apr 1988), 307, Record, Jeffrey "Appeasement Reconsidered: Investigating the Mythology of the 1930s", 34 από το <http://www.dtic.mil/cgi->

Αυτές οι πληροφορίες έπεισαν τον υπουργό των εξωτερικών της Γερμανίας Weizsaecker, ότι οι δυο χώρες δεν μπλόφαραν. Στις 23 Αυγούστου 1939 προειδοποίησε τον Χίτλερ, ότι: «οι Άγγλοι ήταν αιχμάλωτοι της ίδιας τους της πολιτικής. Δεν βασιζόταν στη λογική, αλλά στο συναίσθημα».¹³⁸ Τις ίδιες απόψεις είχαν και οι Γκαίρινγκ και Ribbentrop. Γίνεται λοιπόν φανερό, ότι η αξιοπιστία της Βρετανίας για την υπεράσπιση της Πολωνίας δεν αλλοιώθηκε από τον κατευνασμό, που επεχείρησε νωρίτερα. Πάρα τις προσπάθειες του Λονδίνου για συμβιβασμό, οι γερμανοί διπλωμάτες και κάποιοι από τους στενούς συνεργάτες του Χίτλερ ήταν πεπεισμένοι, ότι αν η Γερμανία εισέβαλε στην Πολωνία οι Αγγλία και Γαλλία θα επενέβαιναν.

Σχετικά με την συμπεριφορά του ίδιου του Αδόλφου Χίτλερ, ο ισχυρισμός, ότι δεν πίστευε στην αγγλογαλλική επέμβαση στην Πολωνία, προήλθε από δηλώσεις που έκανε τον Αύγουστο του 1939, στις οποίες, έλεγε ότι οι δυο αυτές δυνάμεις μπορεί να αντιδράσουν σε μια πολωνική εισβολή με το να αποσύρουν τους πρεσβευτές τους από τη χώρα ή να προχωρήσουν σε αποκλεισμό.¹³⁹ Οι επικριτές του κατευνασμού ισχυρίζονται, ότι οι αμφιβολίες του Χίτλερ για επέμβαση των αγγλογάλλων προήλθαν από την άποψη, που αυτός σχημάτισε για τους ηγέτες των χωρών αυτών κατά τις διαπραγματεύσεις του Μονάχου. Δηλαδή, ότι δεν ήταν αποφασισμένοι να υλοποιήσουν τις απειλές τους. Ωστόσο, μπορούν να δοθούν και άλλες ερμηνείες αν δεν λάβουμε αυτές τις δηλώσεις τοις μετρητοίς. Στους λόγους του ο γερμανός καγκελάριος παρέθετε μια μακροσκελή λίστα με το γιατί πίστευε, ότι οι Βρετανοί και Γάλλοι δεν θα εισβάλλουν. Αυτοί οι λόγοι εκτείνονταν από την στρατιωτική ισορροπία, που ήταν υπέρ των Γερμανών, μέχρι και την απουσία επίσημης συμφωνίας υποστήριξης των δυο χωρών ή την βρετανική προσπάθεια να εμποδίσει τους Πολωνούς από το να πράξουν κάτι, που θα μπορούσε να εκληφθεί ως προκλητικό από τους Γερμανούς. Η λίστα είναι τόσο μεγάλη, που κάνει κάποιον να αναρωτηθεί μήπως αυτόν, που ήθελε να πείσει πρώτα και καλύτερα, ήταν τον ίδιο του τον εαυτό. Ακόμη, η ίδια του η στρατιωτική ηγεσία, που ήταν η πιο προσεκτική

bin/GetTRDoc?AD=ADA437060 (ημνια πρόσβασης 10 Ιουλ 2013) και Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 67.

¹³⁸ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 67.

¹³⁹ Ibid, 68.

στη λήψη των αποφάσεων, ήταν σκεπτική για την προοπτική επιτυχίας έναντι των δυτικών δυνάμεων. Οι ίδιοι χρειαζόντουσαν να πειστούν, κάτι που επιχειρούσε να κάνει ο καγκελάριος με τις δηλώσεις του.¹⁴⁰

Αυτό που μπορεί να πει κανείς είναι, ότι η γνώμη του καγκελάριου για το συγκεκριμένο θέμα δεν είναι ξεκάθαρη. Μπορεί να μεταβαλλόταν ανάλογα με την κατάσταση και τη διάθεση του. Ωστόσο, στις 1 Σεπτεμβρίου ήταν πεπεισμένος για την αγγλογαλλική επέμβαση. Αυτό οφείλεται σε τρία γεγονότα: Το πρώτο ήταν η λήψη ενός γράμματος στις 23 Αυγούστου από τον πρωθυπουργό της Βρετανίας, στο οποίο τον προειδοποιούσε, ότι η επικείμενη υπογραφή του συμφώνου μη επίθεσης με τη Σοβιετική Ένωση δεν πρόκειται να αλλάξει την υποχρέωση της Βρετανίας προς την Πολωνία. Το δεύτερο, και σημαντικότερο, ήταν η ενσωμάτωση στις 25 Αυγούστου της ανεπίσημης εγγύησης της Βρετανίας προς την Πολωνία σε μία επίσημη πλέον Αγγλοπολωνική αμυντική συμφωνία. Η επίδραση αυτής της συμφωνίας, που έγινε μόλις δυο μέρες μετά την υπογραφή του Γερμανοσοβιετικού συμφώνου μη επίθεσης, ήταν μεγάλη μιας και ο Χίτλερ πίστευε, ότι το σύμφωνο Molotov-Ribbentrop θα κατέληγε σε πτώση της κυβέρνησης Τσάμπερλαιν και απόσυρσης της εγγύησης προς την Πολωνία. Το παραπάνω ενισχύθηκε και από ένα τρίτο γεγονός, την κοινοποίηση της Ιταλίας στη Γερμανία, επίσης στις 25 Αυγούστου, ότι δεν ήταν έτοιμη να πολεμήσει σαν σύμμαχος της Γερμανίας.¹⁴¹ Παρότι, τα τελευταία δύο γεγονότα ήταν άσχετα μεταξύ τους, ο καγκελάριος διείδε μια σύνδεση μεταξύ τους.

Έτσι, στις 25 Αυγούστου ο Χίτλερ είναι πεπεισμένος, ότι η Βρετανία θα τηρήσει τη συμφωνία της με την Πολωνία. Για να αποτρέψει τη βρετανική παρέμβαση ακύρωσε αιφνιδιαστικά και απροσδόκητα την εντολή για την εφαρμογή του Λευκού Σχεδίου – του σχεδίου εισβολής στην Πολωνία - προγραμματισμένου για την επόμενη μέρα. Παρά ταύτα στις 31 Αυγούστου αποφάσισε να επιτεθεί στην Πολωνία ανεξάρτητα από την αναπόφευκτη αγγλογαλλική αντίδραση.

¹⁴⁰ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 69.

¹⁴¹ Neville, Peter *Hitler and Appeasement: The British Attempt to Prevent the Second World War* (London, Hambledon, Continuum, 2006), 175 και Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 70.

Συνεπώς, ακόμη και αν κάποιος εξακολουθεί να θεωρεί, ότι ο Χίτλερ δεν πίστεψε τις απειλές των αγγλογάλλων, δεν μπορεί να το αποδώσει σε έλλειψη αποφασιστικότητας από μέρους τους. Είναι πιθανόν λοιπόν, ότι οι όποιες αμφιβολίες του σχετικά με την προθυμία των αγγλογάλλων για επέμβαση αντανakλούσαν δικούς του ευσεβείς πόθους παρά αποτέλεσμα λογικών εκτιμήσεων. Έβλεπε δηλαδή σαν απίθανη την παρέμβαση τους, επειδή δεν ήθελε αυτή να συμβεί. Ο Hofer έχει αναφέρει, ότι ο γερμανός καγκελάριος: «ήταν δυνατόν να πιστεύει, ότι ένα γεγονός, το οποίο δεν ταίριαζε στα σχέδια του, δεν θα συνέβαινε».¹⁴² Σε μια προσπάθεια να επιβεβαιώνουν τα πιστεύω του, ο ίδιος και οι σύμβουλοι του, προσπάθησαν να μην λαμβάνουν γνώση πληροφοριών, που έρχονταν σε αντίθεση με τις ιδέες τους. Για παράδειγμα, ανακαλούσε κατά την περίοδο κρίσεων τους πρέσβεις του από τη θέση τους και αρνούνταν να διαβάσει διπλωματικές αναφορές, που δεν ανταποκρίνονταν σε αυτό, που ο ίδιος «ήξερε» ως αλήθεια. Ακόμη, σε μια συνάντηση, που είχε την 1 Σεπτέμβρη με τον Birger Dahlerus, έναν σουηδό επιχειρηματία, εξέφρασε τη θέληση του να διαπραγματευτεί έναν συμβιβασμό με την Αγγλία. Αλλά προειδοποίησε, ότι αν η ίδια αποφάσιζε να επέμβει για λογαριασμό της Πολωνίας, τότε θα το μετάνιωνε. Ταράχθηκε μόνο και στην σκέψη αυτής της προοπτικής και άρχισε να χειρονομεί έντονα και να φωνάζει, ότι ήταν αποφασισμένος να πολεμήσει την Βρετανία για όσο χρειαζόταν – ένα, δύο ή και τρία χρόνια. Κλείνοντας εκτός εαυτού εξερράγη λέγοντας «και αν χρειαστεί, θα (την) πολεμήσω για δέκα χρόνια».¹⁴³ Αυτός ο θυμός, ο οποίος ξέσπασε δυο ημέρες πριν την κήρυξη του πολέμου από τη Βρετανία, δείχνει, ότι ο Χίτλερ αναζητούσε απεγνωσμένα να αποφύγει τη σύγκρουση με τις δυτικές δυνάμεις και ήταν σε μεγάλη σύγχυση, επειδή δεν κατάφερε να εξασφαλίσει την ουδετερότητα τους.

Η συνάντηση του Χίτλερ με τους Τσάμπερλαιν και Νταλαντιέρ στο Μόναχο είναι η βάση των επικριτών, που συνδέουν τον κατευνασμό με την αποτυχία της Αποτροπής το 1939. Η συνδιάσκεψη του Μονάχου ήταν αυτή, που δημιούργησε τις αμφιβολίες του Χίτλερ για την αξιοπιστία των μετέπειτα δεσμεύσεων των δύο ανδρών προς την Πολωνία και ενθάρρυνε τη μετέπειτα εισβολή στη χώρα αυτή. Η αντίληψη αυτή βασίζεται στη λογική, ότι ο Χίτλερ θεώρησε τη συνθήκη του Μονάχου σαν μια διπλωματική επιτυχία, στην οποία η αποφασιστικότητα του

¹⁴² Hofer, Walther *War Premeditated*, 1939 (Thames and Hudson, 1955), 54-5.

¹⁴³ Dahlerus, Birger Johan *Last Attempt* (Hutchison, 1947), 119.

θριάμβευσε έναντι της αδυναμίας και της αναποφασιστικότητας. Στην πραγματικότητα, υπάρχουν πολλές αποδείξεις, ότι ο Χίτλερ θεώρησε το Μόναχο σαν μια τραυματική ήττα στην οποία εγκατέλειψε τον αληθινό του στόχο, τον πόλεμο. Στα μέσα του Σεπτεμβρίου του 1938 ο Χίτλερ είπε στον Ούγγρο πρωθυπουργό, ότι: «η δράση του στρατού θα προσφέρει τη μόνη ικανοποιητική λύση» στο θέμα της Τσεχοσλοβακίας «υπήρχε όμως ένας κίνδυνος, οι Τσέχοι να υποκύψουν σε όλες τις απαιτήσεις». ¹⁴⁴ Τελικά οι Τσέχοι, υπό την πίεση Βρετανών και Γάλλων, υπέκυψαν και ο Χίτλερ έχασε την πρόφαση για επίθεση.

Παρά το γεγονός, ότι Βρετανοί και Γάλλοι είχαν την πρόθεση να κατευνάσουν τον Χίτλερ προσφέροντας του την Σουδητία, η πολιτική τους, να τον αποτρέψουν από το να την αποκτήσει με τη χρήση των όπλων, ήταν μια πολιτική της Αποτροπής, που εν τέλει μάλιστα πέτυχε. ¹⁴⁵ Αντιμέτωπος με την βέβαιη εμπλοκή των αγγλογάλλων, την έλλειψη ενθουσιασμού του γερμανικού λαού, την αντίθεση του στρατεύματος και την επιμονή του Μουσολίνι, ότι θα βρισκόταν μια ειρηνική λύση σε συνδυασμό με τη συναίνεση στις πραγματικές του αξιώσεις, ο Χίτλερ αποφάσισε να αναβάλλει την επίθεση του στην Τσεχοσλοβακία.

Δεδομένης της μεγάλης επιθυμίας του καγκελάριου για στρατιωτική δράση, δεν εκπλήσσει το γεγονός, ότι άρχισε να μετανιώνει για την απόφαση του σχεδόν αμέσως μετά. Η απογοήτευση του για τα αποτελέσματα της συνθήκης του Μονάχου καταγράφηκαν από τους παρευρισκομένους. Ο Γάλλος πρέσβης στο Βερολίνο Francois-Poncet σημείωνε για τον Χίτλερ, ότι: «δεν πίστευε, ότι είχε καταφέρει κάτι σπουδαίο. Αντίθετα ένιωθε, ότι είχε αποκηρύξει τον αρχικό του στόχο, ότι είχε συμβιβαστεί και συνθηκολογήσει. Όπως μετά την εισβολή στην Αυστρία μετάνιωσε, που επέδειξε δειλία. Πίστευε για τον εαυτό του ή ήθελε να πιστεύει, ότι τον ξεγέλασαν τα βρετανικά τεχνάσματα, όντας απογοητευμένος για τον κύριο στόχο του, την κατάκτηση με τα όπλα της Πράγας» ¹⁴⁶ και άλλων περιοχών.

¹⁴⁴ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 72.

¹⁴⁵ Richardson, J.L. "New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations" (*World Politics*, Vol. 40, No 3, Apr 1988), 306-7.

¹⁴⁶ Francois-Poncet, Andre *Souvenirs*, (Paris, Flammarion, 1948), 336 και Thornton, Bruce *The Wages of Appeasement* (Encounter Books, 2011), 103, 108, 111.

Έχοντας υποχωρήσει μια φορά, ήταν αποφασισμένος να μην το ξανακάνει. Ο μεγαλύτερος του φόβος κατά τη διάρκεια της πολωνικής κρίσης ήταν όχι μια επέμβαση των αγγλογάλλων, αλλά μη τυχόν πρότειναν κάποια συμφωνία, την οποία δεν θα μπορούσε να απορρίψει.¹⁴⁷ Ο εφήμερος δισταγμός του στις 25 Αυγούστου 1939, όταν έμαθε για την υπογραφή της αγγλοπολωνικής συνθήκης και της εγκατάλειψης του από τους Ιταλούς, το μόνο που κατάφερε ήταν να τον κάνει ακόμη πιο αποφασισμένο μόλις συνήλθε από τα νεύρα του.

Συνοψίζοντας, το Μόναχο συνέβαλε στην αποτυχία της Αποτροπής το 1939, αλλά όχι με τον τρόπο που ξέρουμε. Αντί να πείσει τον Χίτλερ, ότι οι εχθροί του ήταν άβουλοι, το συνέδριο τον έκανε να νομίζει, ότι ήταν αποφασισμένοι να εμποδίσουν τον στόχο του (τον πόλεμο). Το πιο σημαντικό, το Μόναχο τον έκανε να αμφιβάλει ακόμη και για τις ίδιες του τις ικανότητες σαν ηγέτη, πείθοντας τον, ότι έπρεπε να επικρατήσει στην αναμέτρηση για την Πολωνία. Παρά ταύτα, ήταν αποφασισμένος να εισβάλει στην Πολωνία ανεξάρτητα από την αντίδραση της Βρετανίας.¹⁴⁸

Παρότι ο βρετανικός κατευνασμός της Γερμανίας δεν προκύπτει από κάπου, ότι υπονομεύει την Αποτροπή προκαλώντας φήμη για αναποφασιστικότητα, κάτι που τονίζει η παραδοσιακή κριτική του κατευνασμού, υπάρχουν κάποιες ενδείξεις, ότι είχε αρνητική επίδραση σε «κυλικά αποτελέσματα». Εάν ερμηνεύσει κανείς πιο ευρεία τον Βρετανικό κατευνασμό, συμπεριλαμβάνοντας όχι μόνο τις οικονομικές και αποικιακές παραχωρήσεις, αλλά και τον περιορισμό των εξοπλισμών, τότε μπορεί να ειπωθεί, ότι ίσως η στρατηγική αυτή να ενθάρρυνε την Γερμανία να επιτεθεί στην Πολωνία τον Σεπτέμβριο του 1939. Οι δηλώσεις του Χίτλερ για μη στρατιωτική απάντηση από μέρους των αγγλογάλλων στηριζόταν όχι στην ανάλυση των ηγετών τους, αλλά στην εκτίμηση της στρατιωτικής ισχύος των τριών χωρών. Γνώριζε, ότι το κατασκευαστικό πρόγραμμα του ναυτικού της Βρετανίας, του 1938, δεν είχε ολοκληρωθεί και δεν θα υπήρχε ενίσχυση του ναυτικού της νωρίτερα από το 1941 ή το 1942. Ήξερε, ότι η θέση του στρατού ξηράς της ήταν εξίσου άσχημη, μπορούσε να στείλει μέχρι τρεις μεραρχίες στην ηπειρωτική Ευρώπη και ήταν ευάλωτη από αέρος.

¹⁴⁷ Weinberg, Gerhard *The Foreign Policy of Hitler's Germany* (Chicago, University of Chicago Press 1970), 463.

¹⁴⁸ Richardson, JL 'New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations' (*World Politics*, Vol.40, No 3, Apr 1988), 310.

Η αεράμυνα της ήταν στοιχειώδης¹⁴⁹ και το μέγεθος της αεροπορίας της ήταν στο 1/3 της γερμανικής. Κάνοντας έναν απολογισμό για τη βρετανική θέση κατέληξε, ότι δεν θα μπορούσε κανένας υπεύθυνος πολιτικός να αναλάβει το ρίσκο ενός πολέμου.

Συνοψίζοντας, οι μάταιες προσπάθειες των δυτικών δυνάμεων να κατευνάσουν τη Γερμανία κατά τη δεκαετία του 1930 προσφέρουν πολλά μαθήματα για την μελέτη της στρατηγικής αυτής. Το κυριότερο, ότι πρέπει να αναγνωριστεί, πως μερικοί αντίπαλοι δεν μπορούν να κατευναστούν, είτε επειδή οι απαιτήσεις τους είναι τόσο υπερβολικές - που δεν μπορούν να ικανοποιηθούν - είτε επειδή στην ουσία επιζητούν τον πόλεμο. Στην τελευταία περίπτωση οι παραχωρήσεις αποτελούν απλά ενόχληση προς το κράτος αυτό μιας και του αποστερούν την πρόφαση για επιθετικότητα. Αυτό που προκύπτει από το παραπάνω είναι, ότι κατά την επιλογή, την οποία θα ακολουθήσει ένα κράτος, είναι βασικό να γνωρίζει τον αντίπαλο του και αν οι στόχοι του δεν είναι ξεκάθαροι, τότε να προχωρήσει προσεκτικά μέχρι να έχει αποκτήσει περισσότερη γνώση σχετικά με αυτούς. Οι βρετανοί τα πήγαν αρχικά καλά σε αυτό προσφέροντας παραχωρήσεις στις αποικίες, που δεν είχαν ζωτικά συμφέροντα, και μετά μόνο στη βάση της αμοιβαιότητας. Η τραγωδία της βρετανικής διπλωματίας δεν έγκειται στο γεγονός, ότι δοκίμασε τον κατευνασμό και απέτυχε, γιατί τουλάχιστον στην αρχή υπήρχαν λόγοι να πιστεύει κανείς, ότι θα πετύχει, αλλά στο ότι η βρετανική κυβέρνηση συνέχισε να επιδιώκει τον κατευνασμό ακόμη και όταν υπήρχαν συντριπτικές αποδείξεις, ότι αυτός δεν θα λειτουργήσει, κυρίως επειδή δεν είχε άλλη αποδεκτή εναλλακτική πολιτική.

¹⁴⁹ Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 279, 291.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η εξέταση λοιπών περιπτώσιολογικών μελετών

4.1 Εισαγωγικά

Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή της εργασίας για την ενίσχυση των συμπερασμάτων, που θα εξαχθούν τελικά μέσα από τη μεθοδολογική προσέγγιση, επιλέχθηκαν κάποια επιπλέον ιστορικά παραδείγματα κατευνασμού. Αυτό θα αυξήσει το σύνολο των εξεταζόμενων περιπτώσεων και θα προσδώσει μεγαλύτερη εμπειρική αξιοπιστία, ελαχιστοποιώντας τις ατέλειες, για τις οποίες συχνά κατηγορούνται, οι αντιπροσωπευτικές γενικεύσεις.

4.2 Ο αγγλοαμερικανικός Κατευνασμός της Σοβιετικής Ένωσης, 1941-1945

Πολλοί μελετητές των διεθνών σχέσεων αναγνωρίζουν την ύπαρξη μεγάλων ομοιοτήτων μεταξύ του βρετανικού κατευνασμού της Γερμανίας τη δεκαετία του 1930 και της αγγλοαμερικανικής πολιτικής έναντι της Σοβιετικής Ένωσης μια δεκαετία αργότερα. Εφημερίδα της εποχής έγραψε: «Την Τσεχοσλοβακία αντικατέστησαν οι Πολωνία, Λιθουανία, Λετονία, Εσθονία, το Μόναχο η Γιάλτα, τον Τσάμπερλαιν ο Τσώρτσιλ και τον Χίτλερ ο Στάλιν».¹⁵⁰

Μπορεί ο κατευνασμός των αγγλοαμερικάνων να απέτυχε στο να εγκαθιδρύσει δημοκρατικά καθεστώτα στην μεταπολεμική Κεντρική Ευρώπη και στη συνέχιση της συνεργασίας της Μόσχας μεταπολεμικά, αλλά δεν ήταν μόνο αυτοί οι στόχοι του. Από την αρχή του Β' Π.Π. Ουάσιγκτον και Λονδίνο αγωνιούσαν ιδιαίτερα για την διασφάλιση της σοβιετικής συμμετοχής στον αγώνα κατά της Γερμανίας και μετά την είσοδο των Σοβιετικών στον πόλεμο, για την μη σύναψη χωριστής συνθήκης ειρήνης με το Βερολίνο. Μετά το 1943, όταν ο κίνδυνος αυτός απομακρύνθηκε δυο νέοι στόχοι παρουσιάστηκαν, ιδιαίτερα από πλευράς Αμερικανών. Ο πρώτος να πείσουν τους Σοβιετικούς να συμμετέχουν στον πόλεμο κατά της Ιαπωνίας, ώστε ο πόλεμος του Ειρηνικού να λήξει συντομότερα και να

¹⁵⁰ San Francisco Examiner, 5 Απρ 1945, παρατίθεται στο *Levering, Ralph American Opinion and the Russian Alliance, 1939-1945* (University of North Carolina Press, 1976), 196-7.

περιοριστούν οι αμερικανικές απώλειες. Ο δεύτερος ήταν να συμφωνήσουν οι Σοβιετικοί στη δημιουργία ενός διεθνούς οργανισμού, που θα είναι επιφορτισμένος με τη διατήρηση της ειρήνης μεταπολεμικά. Τέλος, υπήρχε και ακόμη ένας στόχος, σπανίως εκπεφραζόμενος, αλλά ευρέως κατανοητός και ιδιαίτερα σημαντικός, η αποφυγή ενός πολέμου με τη Σοβιετική Ένωση.

Έτσι, οι αγγλοαμερικάνοι ήταν έτοιμοι, από το Φεβρουάριο του 1942, να συναινέσουν στις σοβιετικές απαιτήσεις στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη με αντάλλαγμα τον κοινό αγώνα εναντίον των Γερμανών. Οι απαιτήσεις των Σοβιετικών συνίστατο στην αναγνώριση από τις δυτικές δυνάμεις της προσάρτησης των Βαλτικών χωρών, μέρος της Φιλανδίας, Ρουμανίας και ανατολικής Πολωνίας κατά τη γραμμή Κούρζον.¹⁵¹ Για την συνέχιση του αγώνα των Σοβιετικών, τον Ιούνιο του 1942, οι αγγλοαμερικάνοι υποσχέθηκαν να ανοίξουν ένα δεύτερο μέτωπο στην Ευρώπη την ίδια χρονιά – κάτι, που δεν υλοποίησαν με δυσμενείς συνέπειες για την αξιοπιστία τους έναντι της σοβιετικής πλευράς. Τον Ιανουάριο του 1943, ανήσυχος για το ηθικό και τους φόβους του Στάλιν, ο Ρούσβελτ ενημέρωσε το Γενικό Επιτελείο, ότι σκόπευε να πει στον Στάλιν, ότι η Αμερική δεσμεύεται για την άνευ όρων παράδοση της Γερμανίας.¹⁵² Επιπλέον, στις συναντήσεις των συμμαχικών ηγετών, που έγιναν κατά τη διάρκεια του πολέμου στην Τεχεράνη το Νοέμβριο του 1943 και στη Γιάλτα το Φεβρουάριο του 1945, έφθασε στο αποκορύφωμα της η πολιτική του αγγλοαμερικανικού κατευνασμού. Στην Τεχεράνη αποκαλύφθηκε η πρόθεση των δυο ηγετών προς τον Ιωσήφ Στάλιν να μετακινηθούν τα Σοβιετοπολωνικά σύνορα δυτικότερα, σχεδόν όπως διαμορφώθηκαν μετά το σύμφωνο μη επίθεσης Μολότοφ-Ρίμπεντροπ με τη Γερμανία το 1939, και να μετακινηθούν τα γερμανοπολωνικά σύνορα δυτικότερα, συμβάλλοντας στο διαμελισμό της Γερμανίας, προς ικανοποίηση των Σοβιετικών, αλλά και προς αποζημίωση της Πολωνίας. Στη Γιάλτα έκαναν και οι Σοβιετικοί κάποιες παραχωρήσεις αποδεχόμενοι τον τρόπο ψηφοφορίας, που πρότειναν οι Αμερικανοί στα Ηνωμένα Έθνη, όπως να εγκαταλείψουν το αίτημα τους να αποτελέσουν μέλη του Ο.Η.Ε. καθεμιά από τις 16 δημοκρατίες της Ε.Σ.Σ.Δ., να συμφωνήσουν στη συμμετοχή της Γαλλίας στο Συμμαχικό Συμβούλιο Ελέγχου για την μεταπολεμική

¹⁵¹ Βρετανός υπουργός των εξωτερικών μετά τον Α' Π.Π. ο οποίος συμμετείχε στον καθορισμό των συνόρων στον μεσοπόλεμο μεταξύ Πολωνίας και Σοβιετικής Ενώσεως.

¹⁵² Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 80.

Γερμανία και να υποχωρήσουν στο θέμα των γερμανικών αποζημιώσεων. Από την άλλη, οι δυτικές δυνάμεις συναίνεσαν στις ρωσικές απαιτήσεις για το λιμάνι της Σαχαλίνης και τις παρακείμενες νήσους Κουρίλες, την επιστροφή του στρατηγικού λιμένα του Πορτ Άρθουρ και επαναβεβαίωσαν τα ρωσοπολωνικά σύνορα. Το σημαντικότερο όμως στη Γιάλτα ήταν η αποδοχή της εγκαθίδρυσης μιας μεταπολεμικής μη δημοκρατικής κυβέρνησης στην Πολωνία, στην οποία κυριαρχούσε η Ε.Σ.Σ.Δ.

Οι Αμερικανοί επέλεξαν την αρμονική συνεργασία με τους Σοβιετικούς από μια ανεξάρτητη και δημοκρατική Πολωνία.¹⁵³ Πίστευαν, ότι μέσω της συμμετοχής της Σοβιετικής Ένωσης σε έναν διεθνή οργανισμό συλλογικής ασφάλειας, θα πετύχαιναν την εξάλειψη των σοβιετικών απαιτήσεων λόγω της ανασφάλειας και του φόβου που ένιωθαν για μια ξένη εισβολή, όπως είχε συμβεί 3 φορές κατά τον τελευταίο ενάμιση αιώνα. Ακόμη ο πρόεδρος Ρούσβελτ πίστευε, όπως και ο Τσάμπερλαιν, ότι είχε την ικανότητα να αναπτύξει μια προσωπική σχέση με τον Στάλιν και θα τον κατάφερνε να αλλάξει συμπεριφορά. Αυτή η πίστη στις ικανότητες του μαζί με την έμφυτη αισιοδοξία του ήταν υπεύθυνες για τη μη αλλαγή της στάσης της Αμερικής. Εκτός αυτού βέβαια ήταν και η μη ύπαρξη άλλης εναλλακτικής πολιτικής μιας και ήταν απρόθυμοι να σκεφτούν το ενδεχόμενο της εμπλοκής σε πόλεμο με τη Σοβιετική Ένωση. Ένας πόλεμος θα ανέτρεπε το σχεδιασμό για τη συμμετοχή των Σοβιετικών στον πόλεμο κατά της Ιαπωνίας, αλλά και τη συνεργασία των 3 συμμάχων. Ακόμη, ο αμερικανικός λαός δεν είχε θετική στάση στο ενδεχόμενο ενός αμερικανοσοβιετικού πολέμου, αλλά και η εκτίμηση στην κυβέρνηση, ότι ένας τέτοιος πόλεμος δεν θα μπορούσε να εκτελεστεί με επιτυχία.¹⁵⁴

Αξιολογώντας την αγγλοαμερικανική πολιτική, όσον αφορά τους άμεσους στόχους της σχετικά με τη Σοβιετική Ένωση, μπορούμε να πούμε, πως ήταν επιτυχημένη. Η Μόσχα δεν σύναψε μια ξεχωριστή ειρήνη με το Βερολίνο, ο Στάλιν δεσμεύτηκε στη Γιάλτα, ότι η χώρα του θα εισερχόταν στον πόλεμο κατά της Ιαπωνίας εντός 2 ή 3 μηνών μετά τη λήξη του πολέμου στην Ευρώπη και η Ένωση έγινε ιδρυτικό μέλος του Ο.Η.Ε. Πέραν όλων, αποφεύχθηκε ο πόλεμος μεταξύ

¹⁵³ Gaddis, John, *The United States and the Origins of the Cold War, 1941-1947* (Columbia University Press, 1972), 133-4.

¹⁵⁴ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 90.

Ε.Σ.Σ.Δ. και δυτικών δυνάμεων. Δυστυχώς, η συμμετοχή των Σοβιετικών στα Ηνωμένα Έθνη δεν μετρίασε τη συμπεριφορά τους, όπως προέβλεπαν οι αμερικανοί πολιτικοί. Αντί να χαλαρώσουν τον έλεγχο των χωρών της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης, τον αύξησαν ακόμη περισσότερο. Ο Στάλιν αναζητούσε να επεκτείνει την επιρροή του και αλλού, όπως στη Νότια Ευρώπη και τη Μικρά Ασία. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι αγγλοαμερικανικές κυβερνήσεις να επανεξετάσουν την κατευναστική πολιτική τους. Έτσι, μετά το 1945 σταδιακά αναπτύχθηκε από το νέο αμερικανό πρόεδρο Τρούμαν μια νέα στρατηγική της αποτροπής, που έμεινε γνωστή στην ιστορία ως στρατηγική της Ανάσχεσης.¹⁵⁵

Από την άλλη, η αγγλοαμερικανική πολιτική του κατευνασμού απέτυχε να μετριάσει τη σοβιετική συμπεριφορά, επειδή δεν κατευθύνθηκε προς την ικανοποίηση των κινήτρων του σοβιετικού επεκτατισμού. Ο Ρούσβελτ δεν διέκρινε τον σοβιετικό εδαφικό επεκτατισμό – για ιδεολογικούς και/ή ιμπεριαλιστικούς λόγους – και έτσι δεν προσέφερε τις απαιτούμενες παραχωρήσεις για να ικανοποιήσει τον Στάλιν. Ακόμη και αν τον είχε αντιληφθεί, είναι απίθανο να είχε προβεί σε τέτοιο συμβιβασμό, που απαιτούσε η Μόσχα. Έτσι, ο καθησυχασμός του Στάλιν δεν κατέστη δυνατός. Ακόμη, ιδεολογικοί και ιστορικοί λόγοι επιδρούσαν αρνητικά στην καλοπροαίρετη θέαση των βρετανοαμερικανικών προσπαθειών με πιο πρόσφατο την υπόσχεση των δυτικών, ότι θα δημιουργούσαν ένα δεύτερο μέτωπο στην Ευρώπη το 1942, κάτι, που ποτέ δεν έπραξαν. Αν και οι αγγλοαμερικανικές παραχωρήσεις δεν κατάφεραν να ικανοποιήσουν τις μεγάλες φιλοδοξίες και τους στόχους των Σοβιετικών, κατάφεραν ωστόσο να ικανοποιήσουν τους ελάχιστους. Αυτοί συνίστατο στην αποκατάσταση των Σοβιετικών συνόρων προ του 1941 με την ταυτόχρονη ήττα και αφοπλισμό της Γερμανίας, την αποτροπή στενής συνεργασίας με τη Δύση των γειτονικών χωρών της Σοβιετικής Ένωσης και την εγγύηση της διατήρησης των κομμουνιστικών καθεστώτων στις χώρες εκτός, αλλά εγγύς της ίδιας.

Μισό αιώνα μετά, η Σοβιετική Ένωση δεν υπάρχει και η αυτοκρατορία της διαλύθηκε. Οι Βαλτικές χώρες, η Πολωνία και οι άλλες χώρες, που ήλεγχε η Μόσχα, είναι ανεξάρτητες από το ρωσικό έλεγχο και έχουν δημοκρατικά εκλεγμένες κυβερνήσεις. Οι μη εκπληρωθέντες στόχοι των αγγλοαμερικανών πολιτικών στα

¹⁵⁵ Βλ. Gaddis, John *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War* (Oxford University Press, 1982)

μέσα της δεκαετίας του 1940 έχουν πλέον πραγματοποιηθεί και η αποφυγή του πολέμου τότε με την Σοβιετική Ένωση μοιάζει σήμερα ακόμη πιο πολύτιμη. Το οικονομικό βάρος της ενσωμάτωσης και διατήρησης των περιοχών, που τότε απαιτούσαν οι σοβιετικοί, και που παραχωρήθηκαν με την πολιτική του κατευνασμού, έπαιξε και αυτό το ρόλο του στην καταπόνηση και εν τέλει κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης. Χωρίς αυτό να σημαίνει, ότι η ακολουθούσα στρατηγική της Ανάσχεσης δεν συνέχισε και ενέτεινε προς αυτή την κατεύθυνση και το αποτέλεσμα, με την αποτροπή της εδαφικής επέκτασης και την αύξηση του κόστους ελέγχου του σοβιετικού ελέγχου στις υπάρχουσες κτήσεις. Όπως προέβλεψε ο Κένναν στο ανυπόγραφο άρθρο του, οι σοβιετικοί ηγέτες αποδείχτηκαν απρόθυμοι να πιέσουν στο σημείο της αντιπαράθεσης για να υλοποιήσουν το επεκτατικό τους πρόγραμμα.¹⁵⁶

4.3 Ο αμερικανικός Κατευνασμός του Ιράκ, 1989-1990

Στα τέλη της δεκαετίας του 1980, η προεδρία Μπους επιζητούσε τη βελτίωση των σχέσεων της με το Ιράκ με σκοπό να πετύχει συγκεκριμένες αλλαγές στην ιρακινή συμπεριφορά. Σχετικά με την εσωτερική πολιτική του, να σεβαστεί τα ανθρώπινα δικαιώματα των πολιτών του, ειδικά των Κούρδων, κατά των οποίων είχε χρησιμοποιήσει πρόσφατα δηλητηριώδη αέρια. Από την άλλη στην εξωτερική πολιτική του, να γίνει λιγότερο απειλητικό προς τους γείτονες του στον Περσικό Κόλπο απέχοντας από επιθετικές ενέργειες και περικόπτοντας το χημικό και πυρηνικό του πρόγραμμα. Όπως σημείωσε και ο George, η αμερικανική στρατηγική δεν σκόπευε απλά να κατευνάσει το Ιράκ ικανοποιώντας τις ανάγκες και απαιτήσεις του, αλλά να αναμορφώσει και να επανεντάξει στη διεθνή κοινότητα το ίδιο και τον ηγέτη του.¹⁵⁷

Το 1980, με το ξέσπασμα του πολέμου ανάμεσα στο Ιράκ και Ιράν η κυβέρνηση Ρίγκαν, ανήσυχη για την διατήρηση της ροής πετρελαίου από τον Περσικό Κόλπο, αποφάσισε, ότι ήταν προς όφελος των Η.Π.Α. να μην πετύχει ευρεία νίκη καμία πλευρά και να διατηρηθεί έτσι η ισορροπία δυνάμεων στην περιοχή.¹⁵⁸ Τον επόμενο χρόνο ανησυχώντας για μια πιθανή και μάλιστα γρήγορη νίκη του Ιράκ,

¹⁵⁶ Kennan, George "The Sources of Soviet Conduct" (*Foreign Affairs*, Vol. 25, No 4, Jul 1947), 574-6.

¹⁵⁷ George, Alexander *Bridging The Gap* (Washington DC, US Institute of Peace Press, 1993), 45-60.

¹⁵⁸ George, Alexander *Bridging The Gap* (Washington DC, US Institute of Peace Press, 1993), 33.

οι Αμερικανοί επέτρεψαν στο Ισραήλ να αποστείλει στο Ιράν όπλα αξίας δισεκατομμυρίων δολαρίων. Όμως, το 1982 οι στρατιωτικές ισορροπίες αντιστράφηκαν και οι αμερικανικές υπηρεσίες πληροφοριών ανέφεραν, πως το Ιράκ ήταν στο χείλος της κατάρρευσης κάνοντας τους Αμερικανούς να φοβηθούν, ότι το Ιράν, με το φονταμενταλιστικό ισλαμικό του καθεστώς θα πετύχαινε κυριαρχία στην περιοχή. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα η αμερικανική πολιτική να αλλάξει, υποστηρίζοντας τη Βαγδάτη, μια στάση, που διατήρησαν, σε γενικές γραμμές, μέχρι το τέλος του ιρανοιρακινού πολέμου παρέχοντας οικονομική, επισιτιστική και στρατιωτική τεχνολογία – πυρηνική, χημική, πυραυλική - βοήθεια στη χώρα ενθαρρύνοντας και τις άλλες δυτικές χώρες να παράσχουν στρατιωτικό εξοπλισμό στο Ιράκ.¹⁵⁹

Η κύρια πολιτική του Ρίγκαν δεν ήταν να επηρεάσει την συμπεριφορά του Ιράκ στο εσωτερικό ή εξωτερικό, αλλά να παρέχει βοήθεια στον αγώνα του ενάντια στο Ιράν. Ωστόσο, αυτή η πολιτική είχε σαν αποτέλεσμα να δημιουργηθούν πολιτικές και οικονομικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών και μια περιορισμένη συνεργασία. Τους τελευταίους μήνες της διακυβέρνησης Ρίγκαν ξεκίνησε αυτό, που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αμερικανική πολιτική του κατευνασμού προς το Ιράκ. Πολλοί αμερικανοί αξιωματούχοι πίστεψαν, ότι ο Σαντάμ είχε γίνει λιγότερο ακραίος και ήταν η κατάλληλη στιγμή για μια συμβιβαστική προσέγγιση για να μειωθούν οι εντάσεις με το Ιράκ.

Με την αλλαγή της προεδρίας, τον Ιανουάριο του 1989, ο Μπούς συνέχισε από εκεί, που σταμάτησε ο Ρίγκαν. Την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1989 οι αμερικανοί αξιωματούχοι διεξήγαγαν μια στρατηγική ανασκόπηση της πολιτικής των Η.Π.Α. στον Περσικό Κόλπο. Αυτή η ανασκόπηση είχε σαν αποτέλεσμα την έκδοση της Οδηγίας Εθνικής Ασφαλείας υπ αριθμόν 26, που αναγνώριζε, ότι κάποιες συμπεριφορές του Ιράκ ήταν προβληματικές και ότι η χώρα μπορούσε να αποτελέσει απειλή για την σταθερότητα στην περιοχή.¹⁶⁰ Ωστόσο, η ίδια οδηγία έκρινε τις σχέσεις των Η.Π.Α. με το Ιράκ ως σημαντικές για τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα των πρώτων και ήταν αισιόδοξη για τη διαχείριση της συμπεριφοράς του Ιράκ.

¹⁵⁹ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 104-6.

¹⁶⁰ NSD 26, 2 από <http://bushlibrary.tamu.edu/research/nsd.php> (ημνια πρόσβασης 25 Αυγ 2013)

Ακόμη, συνηγορούσε σε μια συμφιλιωτική πολιτική των Η.Π.Α. για το μετριασμό της συμπεριφοράς του και για να αυξήσει την επιρροή αυτών στο Ιράκ. Ωστόσο, συνδύαζε την συμφιλιωτική πολιτική με αμοιβαιότητα ενεργειών και από μέρους του Ιράκ. Δήλωνε, πως θα έπρεπε να του επιβληθούν οικονομικές και πολιτικές κυρώσεις σε περίπτωση, που αυτό επαναλάμβανε τη χρήση χημικών, έκανε χρήση βιολογικών ή εξέλισσε πυρηνικά όπλα.

Στην εφαρμογή της όμως η πολιτική, που περιγραφόταν στην Οδηγία, εκτελέστηκε μόνο όσον αφορά τις παροτρύνσεις προς το Ιράκ. Ενώ ο υπουργός των εξωτερικών του Ιράκ, Ταρέκ Αζίζ, κατηγόρησε τις Η.Π.Α. σε μια συνάντηση, που είχε με τον αμερικανό ομόλογο του τον Οκτώβριο του 1989, ότι υποσκάπτουν το καθεστώς της χώρας του, οι Η.Π.Α. ένα μήνα μετά αποδέσμευαν χρηματική βοήθεια ενός δισεκατομμυρίου δολαρίων.¹⁶¹ Η εχθρική συμπεριφορά του Ιράκ συνεχίστηκε παρά τις συμφιλιωτικές χειρονομίες της Ουάσιγκτον, που συνέχιζε τις προσπάθειες για συνεργασία με το καθεστώς μέχρι και το καλοκαίρι του 1990. Όλες οι προσπάθειες του Κογκρέσου να επιβάλλει οικονομικές και άλλου είδους κυρώσεις στο Ιράκ έβρισκαν την σθεναρή αντίσταση της κυβέρνησης Μπούς, η οποία πίστευε, ότι μία τέτοια πράξη θα εξανέμιζε κάθε ελπίδα, που απέμενε να δελεαστεί ο Σαντάμ για μια θετική ανταπόκριση.

Εν τέλει, οι προσπάθειες να κατευναστεί ο Σαντάμ απέτυχαν. Στις 20 Ιουλίου εκτέλεσε επιστράτευση και σε λίγες μέρες συγκέντρωσε στα σύνορα με το Κουβέιτ 100.000 στρατό. Αρχικά, οι Αμερικανοί είχαν την αίσθηση, ότι μπλόφαρε και το έκανε για να φοβίσει το Κουβέιτ. Ακόμη, επειδή δεν ήθελαν να τον προκαλέσουν να προβεί σε κάποια ενέργεια, που διαφορετικά δεν θα έκανε, οι Αμερικανοί έκαναν χλιαρές προσπάθειες να τον αποτρέψουν. Ωστόσο, ενώ επέμεναν στην ειρηνική επίλυση των διαφορών του Ιράκ με το Κουβέιτ, από την άλλη δήλωναν, πως δεν δεσμευόντουσαν από κάποια συμφωνία να υπερασπιστούν το Κουβέιτ.¹⁶² Αυτές οι διφορούμενες προσπάθειες για τη δέσμευση τους έναντι του Κουβέιτ έδωσαν στον Σαντάμ την εντύπωση, ότι μπορούσε να επέμβει χωρίς καμία επίπτωση, πράγμα, που έκανε στις 2 Αυγούστου.

¹⁶¹ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 108.

¹⁶² George, Alexander *Bridging The Gap* (Washington DC, US Institute of Peace Press, 1993), 72.

Το παραπάνω γεγονός δεν είναι παράλογο αν λάβουμε υπόψη, ότι βασικός στόχος του Σαντάμ, από τη στιγμή που ανήλθε στην εξουσία, ήταν να ενώσει όλους τους άραβες, μέσω ένοπλου αγώνα, υπό την κυριαρχία του Ιράκ. Το μικρό εμιράτο του Κουβέιτ ήταν ο πρώτος στόχος, τη στιγμή μάλιστα, που ιστορικά η περιοχή θεωρούνταν, ότι άνηκε στην επαρχία της Μπάσρα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, την οποία διαδέχθηκε στην περιοχή το Ιράκ. Οι Βρετανοί ήταν αυτοί, που το 1922 διαχώρισαν το Κουβέιτ από την Μπάσρα και το 1961 το Κουβέιτ έγινε ανεξάρτητο.

Παρότι, οι προσωπικές φιλοδοξίες και η επίτευξη περιφερειακής ηγεμονίας ήταν ισχυρά κίνητρα για την επίθεση στο Κουβέιτ, δεν εξηγούν ορθολογικά τη στάση του Σαντάμ. Αν περίμενε λίγα χρόνια ακόμη, το Ιράκ θα ήταν ισχυρότερο με την κατοχή χημικού και πυρηνικού οπλοστασίου. Ένας ορθολογικά σκεπτόμενος ηγέτης, που κινητροδοτείτο από απληστία και που ήθελε να διαπράξει μια ευκαιριακή επιθετική ενέργεια, πιθανώς θα περίμενε.¹⁶³ Τα γεγονότα δείχνουν, ότι η μη αναμονή από μέρους του Σαντάμ υποκινήθηκε από την ανάγκη παρά από ευκαιριακούς λόγους. Ρίχνοντας μια ματιά στα οικονομικά της χώρας, που είχε εξέλθει λαβωμένη μετά από έναν οκταετή πόλεμο με το Ιράν, μπορούμε να διαπιστώσουμε, ότι η οικονομία ήταν κατεστραμμένη και χρεωμένη. Τόσο πολύ, που τα έσοδα από την πώληση πετρελαίου δεν μπορούσαν να ισοσκελίσουν τις ανάγκες για αναδόμηση, αποπληρωμή χρεών και των παροχών ενός κοινωνικού κράτους, όπως είχαν συνηθίσει οι Ιρακινοί τη δεκαετία του 1970.¹⁶⁴ Σαν να μην έφτανε αυτό, η τιμή του πετρελαίου κατά το α' εξάμηνο του 1990 έπεφτε σταδιακά από τα 20,5 στα 13 δολάρια το βαρέλι,¹⁶⁵ μειώνοντας και άλλο τα έσοδα του Ιράκ.

Επομένως, η κατάσταση στο Ιράκ γινόταν απελπιστική, με τον κόσμο ανήσυχο, ο οποίος περίμενε μια ιστορική νίκη έναντι του Ιράν και τώρα ήταν στην ανέχεια. Στα μάτια του Ιράκ, ο φταίχτης ήταν το Κουβέιτ. Η υπερπαραγωγή πετρελαίου του – παραβίαζε την αναλογία του ΟΠΕΚ – καθώς και η εξόρυξη πετρελαίου από τη διαφιλονικούμενη περιοχή της Ρουμπίλα, έκαναν τον Σαντάμ να

¹⁶³ Stein, Janice "Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?" , (*International Security*, Vol. 17, No.2, Fall 1992), 167.

¹⁶⁴ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 113-4.

¹⁶⁵ Stein, Janice "Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?" , (*International Security*, Vol. 17, No.2, Fall 1992), 158.

πιστεύει, πως συμμετείχε σε συνομιλία – με τους Αμερικανούς και τους Σιωνιστές - για να καταστρέψει το Ιράκ.¹⁶⁶ Έτσι, οι στόχοι του Σαντάμ κινητροδοτούνταν από την απληστία και την ανάγκη για επιβίωση. Μακροπρόθεσμα μπορεί να επιζητούσε την κυριαρχία στην περιοχή, αλλά βραχυπρόθεσμα ήθελε να αποτρέψει τη συνομιλία εναντίον του καθεστώτος του και της χώρας του.

Η αμερικανική προσπάθεια κατευνασμού του Ιράκ απέτυχε τόσο μακροπρόθεσμα, το να βελτιώσει τις σχέσεις των δύο χωρών και να μετριάσει τη συμπεριφορά του Ιράκ στο εσωτερικό και εξωτερικό, όσο και βραχυπρόθεσμα, το να αποτρέψει την εισβολή και κατάκτηση του Κουβέιτ. Αυτό οφείλεται στο ότι δεν ικανοποιήθηκαν τα κίνητρα του Σαντάμ. Δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός, ότι οι Η.Π.Α. δεν προσέφεραν παραχωρήσεις για να επεκτείνει την ηγεμονία της χώρας του ο Σαντάμ και μαζί με αυτήν και την προσωπική του αίγλη, μιας και δεν επιθυμούσαν να δουν καμία δύναμη να ηγεμονεύει στην περιοχή. Ειρωνικά, η παροχή στρατιωτικής τεχνολογίας στο Ιράκ το βοήθησε να επιδιώξει αυτό το στόχο. Έτσι οι Αμερικανοί έκαναν πιο δύσκολο το συμβιβασμό της Βαγδάτης μειώνοντας τα κίνητρα για να κατευναστεί. Στον οικονομικό τομέα, οι παραχωρήσεις, που έγιναν από τις Ηνωμένες Πολιτείες, ήταν αδύνατο να το ικανοποιήσουν, όταν το ίδιο κατέγραφε εξωτερικό χρέος 80 δις δολάρια με κατεστραμμένη οικονομία και του προσφέρονταν 1 δις σε δυο δόσεις. Τέλος, σχετικά με τις απειλές, που ένιωθε ο Σαντάμ από μια υποτιθέμενη σιωνιστική και αμερικανική συνομιλία, δεν ήταν δυνατόν να διαψευσθούν και να κατευναστεί από τη στιγμή, που ο ιρακινός ηγέτης έβλεπε, πως οι Η.Π.Α. δεν τον βοηθούσαν ουσιαστικά στους δύο προαναφερόμενους στόχους του και επιπρόσθετα όργανα της κυβέρνησης των Η.Π.Α., αλλά και αμερικανικά ΜΜΕ είχαν διφορούμενες θέσεις για το καθεστώς του – οι διαφωνίες του κογκρέσου με την προεδρία, για παράδειγμα.

Ο κατευνασμός του Σαντάμ λοιπόν ήταν ένα δύσκολο εγχείρημα, ακόμη και αν οι Η.Π.Α. είχαν αντιληφθεί τους στόχους του και το κυριότερο, είχαν σκοπό να τους συμβιβάσουν. Αυτό γιατί οι στόχοι του Σαντάμ ήταν εκτεταμένοι, τόσο εδαφικά όσο και οικονομικά. Η ανασφάλεια και οι φοβίες του ήταν παρομοίως μεγάλες, σε σημείο, που έφταναν την παράνοια.

¹⁶⁶ Stein, Janice “Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?”, (*International Security*, Vol. 17, No.2, Fall 1992), 161.

Η τραγωδία με την αμερικανική πολιτική έναντι του Ιράκ, όπως και με αυτή της Βρετανίας στη Γερμανία τη δεκαετία του 1930, ήταν όχι, ότι επιχειρήθηκε ο κατευνασμός, αλλά ότι επιδιώχθηκε πολύ περισσότερο από το σημείο, που ήταν απίθανος να πετύχει. Οι Αμερικανοί είχαν δυο εναλλακτικές επιλογές για να διορθώσουν την πολιτική τους, είτε να προσφέρουν σημαντικότερες παραχωρήσεις στους Ιρακινούς είτε να εγκαταλείψουν τον κατευνασμό και να υιοθετήσουν μια πιο αντιτιθέμενη προσέγγιση. Ο λόγος, που δεν προέβησαν σε κάτι τέτοιο και παρέμειναν καθηλωμένοι στην πολιτική αυτή, ήταν ίσως επειδή την περίοδο εκείνη ήταν απασχολημένοι με άλλα γεγονότα, που άλλαξαν τον ρου της ιστορίας – το τέλος του ψυχρού πολέμου, την κατάργηση της Ε.Σ.Σ.Δ., την ένωση των δυο Γερμανιών. Εναλλακτικά μπορούμε να πούμε, πως η εμμονή τους με το φονταμενταλιστικό καθεστώς στο Ιράν τους έστρεψε προς τον εχθρό αυτού, το Ιράκ. Ακόμη φαινόταν, πως δεν υπήρχε άλλη εναλλακτική στο προσκήνιο μιας και πίστευαν, πως οι οικονομικές κυρώσεις δεν θα επιδρούσαν στο Ιράκ, γιατί δεν θα τους ακολουθούσαν σε αυτές τα άλλα κράτη. Τέλος, επειδή οι αμερικανοί αξιωματούχοι πίστευαν, ότι η επιθετικότητα του Σαντάμ προερχόταν περισσότερο από το φόβο και την ανασφάλεια του παρά από την επιθυμία για εδαφική εξάπλωση και κυριαρχία. Έτσι, τυχόν κυρώσεις και απειλές θα χειροτέρευαν την κατάσταση παρά θα την βελτίωναν.¹⁶⁷

Εκ των υστέρων, επειδή το Ιράκ χαρακτηριζόταν από απληστία, καιροσκοπισμό και ανάγκη μπορεί μια πολιτική, που θα συνδύαζε παραχωρήσεις και σθεναρή αποτρεπτική πολιτική να πετύχαινε, αν και οι απειλές θα υπέσκαπταν τις διαβεβαιώσεις για μεγαλύτερες παραχωρήσεις. Σε κάθε περίπτωση διαφαίνεται, ότι η πολυπλοκότητα αυξάνει το αβέβαιο του αποτελέσματος και καταδεικνύει το δύσκολο του εγχειρήματος μιας μικτής στρατηγικής σε έναν αντίπαλο με συνδυασμένα κίνητρα. Το σίγουρο είναι, ότι είναι ασύνετο να κάνεις παραχωρήσεις σε έναν άπληστο αντίπαλο, που αυξάνουν την ικανότητα του να δρα βίαια.

4.4 Ο Κατευνασμός των Βυζαντινών στους Πέρσες κατά τον 6^ο αιώνα μ.Χ.

¹⁶⁷ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 124.

Ανάλογος, όσον αφορά το αποτέλεσμα του, με τον κατευνασμό των Γερμανών από τους Βρετανούς κατά τη δεκαετία του 1930, ήταν ο κατευνασμός των Περσών από τον αυτοκράτορα Ιουστινιανό κατά τον 6^ο αιώνα. Η αμυντική πολιτική του Ιουστινιανού προς την Περσία συνδύαζε την στρατιωτική ανάσχεση με τον κατευνασμό. Αποτελούσε δηλαδή μια πολιτική «της ράβδου και του καρότου». Σκοπός του ήταν να πείσει τους Πέρσες, ότι η ειρηνική συνύπαρξη ήταν προτιμότερη από τον πόλεμο. Ακόμη, προέβαινε σε αυτήν, και όταν οι συνθήκες ήταν απαγορευτικές για να επιδείξει μεγαλύτερη αποφασιστικότητα. Όπως τονίζει και ο Treisman, «...κρίσιμος παράγοντας στη διεθνή πολιτική είναι οι περιορισμοί στους πόρους. Εάν οι πόροι είναι περιορισμένοι και ένα κράτος αντιμετωπίζει πολλές εν δυνάμει απειλές, ο κατευνασμός μιας εξ αυτών μπορεί να αυξήσει την ικανότητα του κράτους να ανασχέσει τις άλλες».¹⁶⁸

Το μεγαλύτερο πρόβλημα, που αντιμετώπιζε κατά τον 6^ο αιώνα η Βυζαντινή Αυτοκρατορία, ήταν η αναζωπύρωση της αντιπαράθεσης της με την Περσία. Από το δεύτερο μισό του 4^{ου} αιώνα μέχρι τις αρχές του 6^{ου} οι δυο δυνάμεις, πλην δυο εξαιρέσεων, συνεργάστηκαν για να αμυνθούν από κοινού στην περιοχή του Καυκάσου. Ο λόγος ήταν η απειλή των Ούννων, οι οποίοι ξεκίνησαν από τα βάθη της Κεντρικής Ασίας και συγκρούστηκαν ορμητικά με τις πολιτισμένες κοινωνίες της Ευρώπης και της Μέσης Ανατολής. Οι βαρβαρικές επιθέσεις είχαν διάρκεια ενός αιώνα και οδήγησαν στην κατάρρευση της Δυτικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας.¹⁶⁹

Ο κίνδυνος των βάρβαρων νομάδων της Ευρασιατικής Στέπας οδήγησε τις δύο αυτοκρατορίες, που απειλούνταν από βορρά στα κοινά σύνορα τους στην οροσειρά του Καύκασου, να συνάψουν διμερή συμφωνία, που προέβλεπε την παροχή της φρουράς των Κασπίων Πυλών από τους Πέρσες και την ανάληψη του οικονομικού κόστους της φρουράς από τους Βυζαντινούς. Με την εξασθένιση των νομαδικών απειλών ακολούθησαν συγκρούσεις μεταξύ των δυο υπερδυνάμεων, όπως και κατά τον 3^ο αιώνα μ.Χ. Ο λόγος ήταν η επιδίωξη των Περσών να ανασυστήσουν την αρχαία περσική αυτοκρατορία, που είχε κατακτήσει ο Μέγας Αλέξανδρος. Ως εκ

¹⁶⁸ Treisman, Daniel "Rational Appeasement" (*International Organization*, Vol.58, Issue 2, Apr 2004), 345-6 παρομοίως και στο Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 281.

¹⁶⁹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος}-11^{ος} αιώνες* (Βάρη, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000), 49.

τούτου, οι Πέρσες ήταν η αναθεωρητική δύναμη της περιόδου με ηγεμονικές τάσεις, ενώ το Βυζάντιο στόχευε στη διατήρηση του status quo, υπερασπιζόμενο τις πλούσιες ανατολικές επαρχίες του.

Μακροπρόθεσμα λοιπόν, οι Πέρσες στόχευαν στην ανασύσταση της παλιάς αυτοκρατορίας τους, ενώ βραχυπρόθεσμα και σαν ελάχιστο στόχο είχαν τις βυζαντινές χρηματικές επιδοτήσεις. Αυτό γιατί οι Πέρσες ήταν οικονομικά λιγότερο ανεπτυγμένοι από τους Βυζαντινούς, μιας και είχαν λιγότερο αποτελεσματικό φορολογικό μηχανισμό από τους τελευταίους και στηρίζονταν δημοσιονομικά στις βυζαντινές πληρωμές¹⁷⁰. Ο πρώτος βυζαντινοπερσικός πόλεμος του 6^{ου} αιώνα ξέσπασε το 502, όταν ο αυτοκράτορας Αναστάσιος Α΄ διέκοψε τις πληρωμές για την φύλαξη των Κασπίων Πυλών, μιας και η απειλή των Ούννων δεν υφίστατο πλέον. Με το πέραςμα των χρόνων οι απαιτήσεις των Περσών προς το Βυζάντιο όλο και αυξανόταν, από τη βραχυπρόθεσμη απαίτηση πληρωμών μέχρι τις αρχές του 7^{ου} αιώνα στην επιδίωξη της ανατροπής του status quo και της παλινόρθωσης της αρχαίας περσικής αυτοκρατορίας των Αχαιμενιδών.

Οι Βυζαντινοί άργησαν να διαγνώσουν τη φύση των μακροπρόθεσμων Περσικών απαιτήσεων. Έτσι, ο Ιουστινιανός με την «απέραντη ειρήνη», που σύναψε μαζί τους το 532 μ.Χ., κατέβαλε 11.000 χρυσές λίρες και πίστευε, πως είχε κλείσει ο κύκλος βίας των βυζαντινοπερσικών πολέμων. Θεωρώντας ασφαλή τα ανατολικά σύνορα του, στράφηκε στην επανάκτηση της δυτικής Μεσογείου, που θεωρούσε, ότι του άνηκε νομικά. Το 540 μ.Χ. οι Πέρσες εισέβαλαν στο Βυζάντιο και λεηλάτησαν την Αντιόχεια.¹⁷¹ Ο Ιουστινιανός συνέχισε την στρατηγική του κατευνασμού παραχωρώντας στους Πέρσες 5.000 λίρες για την ανακωχή του 545 και με την ανανέωση της, το 551 μ.Χ., άλλες 2.600. Με την ειρήνη του 561 οι Βυζαντινοί ανέλαβαν την ετήσια πληρωμή του ποσού των 30.000 χρυσών λιρών προς τους Πέρσες. Έτσι, κατάφεραν να κατακτήσουν την ίδια χρονιά την Ιταλία και να ξανακάνουν τη Μεσόγειο «ρωμαϊκή λίμνη».¹⁷² Αντίστροφα, κατά το βυζαντινοπερσικό πόλεμο του 572-591 μ.Χ., το Βυζάντιο κατέληξε να κατευνάζει

¹⁷⁰ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος}-11^{ος} αιώνας* (Βάρη, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000), 72.

¹⁷¹ Liddell Hart, Basil *Strategy* (Meridian, Penguin Books, 1991), 47.

¹⁷² Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος}-11^{ος} αιώνας* (Βάρη, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000), 73.

τους Αβάρους, που είχαν δημιουργήσει ισχυρή δύναμη στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη με 80.000 χρυσά νομίσματα ετησίως, έχοντας το πλείστο του τακτικού στρατού του συγκεντρωμένο στα ανατολικά.

Βραχυπρόθεσμα λοιπόν ο βυζαντινός κατευνασμός ήταν πετυχημένος, γιατί το Βυζάντιο κατάφερε να μειώσει τις απειλές, που αντιμετώπιζε στα μέσα του 6ου αιώνα όσο διάστημα διέθετε τις δυνάμεις του στη δυτική Μεσόγειο με τον Ιουστινιανό. Ωστόσο, αυτό δεν ήταν ο κανόνας, το γεγονός ότι ο αυτοκράτορας Μαυρίκιος, ο οποίος απέτυχε τελικά να κατευνάσει τους Αβάρους μέχρι να ολοκληρώσει τον πόλεμο στα ανατολικά της Αυτοκρατορίας εναντίον των Περσών (572-591) αποτέλεσε εξαίρεση. Αν και 2 χρόνια μετά την στέψη του ως αυτοκράτορα, το 584 μ.Χ. αυξήθηκαν τα χρυσά νομίσματα που καταβάλλονταν στους Αβάρους σε 100.000, αυτοί επιζητώντας μεγαλύτερα κέρδη εισέβαλαν στα Βαλκάνια το 586 μ.Χ. Με την βυζαντινοπερσική ειρήνη του 591 ο τακτικός στρατός συγκεντρώθηκε στα Βαλκάνια και εκδίωξε τις αβαρικές ορδές.¹⁷³ Η αποτυχία αυτής της προσπάθειας μπορεί να αποδοθεί στην απουσία ισχυρής στρατιωτικής παρουσίας στην περιοχή των Βαλκανίων και στην απουσία εξισορροπητικών ελιγμών από μέρους των Βυζαντινών, οι οποίοι θα κρατούσαν τους Αβάρους απασχολημένους στη χώρα τους. Κάτι, που δεν έγινε 30 χρόνια πριν με το ανατολικό μέτωπο και τον Ιουστινιανό, γιατί υπήρχαν βυζαντινές δυνάμεις σε όλα τα μέτωπα.

Μακροπρόθεσμα ο κατευνασμός της Περσίας απέτυχε, γιατί οι βυζαντινοί δεν εκτίμησαν ορθά το μέγεθος της περσικής απειλής. Αυτό φαίνεται από το γεγονός, ότι παρά την ειρήνη του 561 και του 591 μ.Χ. με τους Πέρσες, αυτοί εξακολουθούσαν, όποτε εύρισκαν την ευκαιρία, να καταλύουν την ειρήνη και να επιτίθενται στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία με στόχο την επέκταση της Περσίας στα πάλαι ποτέ εδάφη του 490 π.Χ. Το ίδιο έγινε και το 603 για τελευταία φορά, όπου ο αυτοκράτορας Ηράκλειτος κατάφερε το 628 να τους ταπεινώσει καταλαμβάνοντας την πρωτεύουσα τους και δεν αμφισβήτησαν ξανά το status quo. Ωστόσο, οι Βυζαντινοί δαπάνησαν πολλές από τις δυνάμεις τους στους αγώνες κατά των Αβάρων και των Περσών με

¹⁷³ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος}-11^{ος} αιώνες* (Βάρη, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000), 111.

αποτέλεσμα να βοηθήσουν – άθελα τους – στην επέκταση, τον επόμενο αιώνα, των Αράβων.¹⁷⁴

4.5 Ο κινέζικος Κατευνασμός της Ιαπωνίας 1931-1937

Η εξέταση περιπτωσιολογικών μελετών περατώνεται εξετάζοντας και μια περίπτωση κατευνασμού από την Άπω Ανατολή. Στην Κίνα αναπτύχθηκε ένας από τους παλαιότερους πολιτισμούς στον πλανήτη και έχει μακραίωνη ιστορία. Χαρακτηριστικά, όπως αναφέρει και ο Brzezinski: «...την εποχή, που η Αμερική διακήρυξε την ανεξαρτησία της, [η Κίνα] περιελάμβανε ήδη πάνω από 200 εκατομμύρια ανθρώπους και ήταν, επίσης, η παγκόσμια ηγετική δύναμη στον τομέα της μανιφακτούρας».¹⁷⁵ Αυτή η ιστορία περιλαμβάνει και αρκετές περιπτώσεις κατευνασμού, στις οποίες κατέφυγαν οι Κινέζοι ήδη από το 2ο π.Χ. αιώνα για να αντιμετωπίσουν τις απειλές κυρίως νομαδικών φύλων από το βορρά.¹⁷⁶

Οι ηγέτες της Ιαπωνίας επιθυμούσαν να μετατρέψουν τη χώρα τους, κατά το 20ο αιώνα, σε μια αυτοκρατορική δύναμη, παρόμοια με αυτή των ευρωπαϊκών λαών τους προηγούμενους αιώνες.¹⁷⁷ Έτσι, στις 18 Σεπτεμβρίου 1931 η Ιαπωνία επιτέθηκε στη Δημοκρατία της Κίνας εισβάλλοντας στις ΒΑ επαρχίες της Heilongjiang, Jilin, Liaoning – γνωστές στη δύση σαν Μαντζουρία - και έστησε ένα καθεστώς ανδρείκελων με ονομαστικό ηγεμόνα τον τελευταίο αυτοκράτορα των Τσινγκ.¹⁷⁸ Στην Κίνα υπήρχε ομοφωνία για την ανάγκη να αντισταθούν, αλλά ήταν διχασμένοι για την στιγμή, που θα το έπρατταν αυτό. Πολλοί, ανάμεσα τους το Κομμουνιστικό Κόμμα της Κίνας (ΚΚΚ) και οι φοιτητές, απαιτούσαν την άμεση κήρυξη του πολέμου εναντίον της Ιαπωνίας. Άλλοι, μεταξύ των οποίων και ο πρόεδρος της Τσιανγκ Καϊσέκ και ανεξάρτητοι λόγιοι, όπως ο Τσίανγκ Τινγκ-Φου, εφιστούσαν την προσοχή τονίζοντας, ότι μια βιαστική κήρυξη πολέμου θα μπορούσε να οδηγήσει τη χώρα σε κατάρρευση μιας και έπρεπε πρώτα να ενισχυθεί η εθνική της άμυνα.

¹⁷⁴ Keegan, John *Η Ιστορία του Πολέμου* (Αθήνα, εκδ Λιβάνη, 1997), 348.

¹⁷⁵ Brzezinski, Zbigniew *Η Μεγάλη Σκακιέρα* (Εκδ. Λιβάνη, 1998), 272.

¹⁷⁶ Chu Shao-kang, 'Appeasement in Historical Perspective: A Study of Examples of Appeasement in Chinese History from Han Wu-ti to Chiang Kai-shek', (*復興崗學報* 民 93, 80 期 355-392 από το <http://www.fhk.ndu.edu.tw/mediafile/833/fdownload/247/154/2009-11-30-23-43-31-154-nf1.pdf> ημνία πρόσβασης 20 Αυγ 2013), 361-70.

¹⁷⁷ Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981), 276-7.

¹⁷⁸ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Η Κίνα από την Ουράνια Αυτοκρατορία στην Ανερχόμενη Υπερδύναμη του 21^{ου} αιώνα* (Βάρη, εκδ. Ποιότητα, 2013), 171.

Η εισβολή της Ιαπωνίας στη Μαντζουρία δεν ήταν τίποτε άλλο παρά το πρελούδιο ενός μακρόχρονου και αιματηρού πολέμου στην ήπειρο της Ασίας και τον ειρηνικό. Αποτέλεσε την αρχή μιας σειράς επιθετικών ιαπωνικών ενεργειών, που κατέληξαν στο δεύτερο σινοιαπωνικό πόλεμο του 1937-1945.¹⁷⁹ Οι ρίζες των απαιτήσεων της Ιαπωνίας βρίσκονταν σε αντιλήψεις περί έλλειψης ζωτικού χώρου, οι οποίες ήταν ευρέως διαδεδομένες και πιο βαθιά ριζωμένες, από ότι οι αντίστοιχες αντιλήψεις περί Lebensraum στη Γερμανία του μεσοπολέμου.¹⁸⁰ Πριν το ξέσπασμα του δεύτερου σινοιαπωνικού πολέμου, τόσο η κυβέρνηση όσο και ο λαός της Κίνας αναρωτιόταν, αν έπρεπε η χώρα να οδηγηθεί σε έναν δεύτερο πόλεμο με την Ιαπωνία μέσα σε λιγότερο από πενήντα χρόνια. Ο πρώτος σινοιαπωνικός πόλεμος, 1894-5, είχε λήξει με ήττα της Κίνας εξαιτίας της μη προπαρασκευής της χώρας, καταλήγοντας σε εκχώρηση της Ταϊβάν στην Ιαπωνία και την επιβολή πολεμικών αποζημιώσεων στην τελευταία.

Η απάντηση του προέδρου Τσιανγκ Καϊσέκ στην εγχώρια αναταραχή για την ανάληψη των όπλων και στην ιαπωνική επιθετικότητα ήταν ακόμη από τον Ιούλιο του 1931 η πολιτική του «jang-wai pi-hsien an-pei», δηλαδή «προτεραιότητα στην εγχώρια σταθερότητα από την αντίσταση σε ξένη εισβολή».¹⁸¹ Ήταν μια από τις πιο αμφιλεγόμενες αποφάσεις του Τσιανγκ κατά τη διάρκεια της θητείας του, μιας και παρερμηνεύτηκε από πολλούς σαν μια ένδειξη απροθυμίας να προστατεύσει την Κίνα από την Ιαπωνία. Η μη αντίδραση του στις επεκτατικές ενέργειες της Ιαπωνίας, που ακολούθησαν, προκάλεσαν αντι-ιαπωνικές διαδηλώσεις, τις οποίες απαγόρευσε με αποτέλεσμα να ακολουθήσουν αιματηρές συγκρούσεις με την αστυνομία και αναταραχή.

Σύμφωνα με τον ίδιο, εκτός από την συνεχή εχθρότητα της Ιαπωνίας κατά της χώρας του, η στρατιωτική αδυναμία και η εσωτερικές αντιπαραθέσεις και διαιρέσεις

¹⁷⁹ Πιο γνωστός στους Κινέζους σαν ο *Οκταετής Πόλεμος της Αντίστασης* ή πιο σύντομα ο *Πόλεμος της Αντίστασης*.

¹⁸⁰ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Η Κίνα από την Ουράνια Αυτοκρατορία στην Ανερχόμενη Υπερδύναμη του 21^{ου} αιώνα* (Βάρη, εκδ. Ποιότητα, 2013), 183.

¹⁸¹ Chu Shao-kang, "Appeasement in Historical Perspective: A Study of Examples of Appeasement in Chinese History from Han Wu-ti to Chiang Kai-shek", (*復興崗學報* 民 93, 80 期 355-392 από το <http://www.fhk.ndu.edu.tw/mediafile/833/fdownload/247/154/2009-11-30-23-43-31-154-nf1.pdf> ημνία πρόσβασης 20 Αυγ 2013), 358.

της Κίνας την καθιστούσαν ευάλωτη στην εξωτερική επιθετικότητα. Η δύναμη της είχε μειωθεί από τις επεμβάσεις και καταπατήσεις των ξένων δυνάμεων και τις εσωτερικές αναταραχές με τους τοπικούς πολέμαρχους και τους κομμουνιστές σε τέτοιο βαθμό, που η επιβίωση της μετά από μια εμπλοκή της σε έναν πόλεμο με την Ιαπωνία ήταν αμφίβολη. Παρόλα αυτά, υπήρχαν, κατά τη γνώμη του, δύο πράγματα, που έπρεπε αυτή να κάνει για να αποφύγει την καταστροφή στον διαγραφόμενο πόλεμο με την Ιαπωνία. Πρώτον, να ενδυναμώσει την εθνική της άμυνα το συντομότερο δυνατό και δεύτερο, να αποκαταστήσει την εσωτερική ενότητα και σταθερότητα τιμωρώντας τους τοπικούς πολέμαρχους και τους Κομμουνιστές, που εμπόδισαν την πολεμική της προσπάθεια. Προτού να ολοκληρωθούν αυτοί οι δύο στόχοι, τόνιζε ο Τσιανγκ, θα έπρεπε η Κίνα να δρα με μεγάλη προσοχή για να αποφύγει να δώσει αφορμή στην Ιαπωνία να ξεκινήσει πόλεμο.¹⁸²

Γίνεται λοιπόν κατανοητό, ότι οι εδαφικές παραχωρήσεις του Τσιανγκ προς την Ιαπωνία, στα πλαίσια του κινεζικού ορθολογικού κατευνασμού,¹⁸³ γινόντουσαν για να μπορέσει να καθυστερήσει την έναρξη του πολέμου με την Ιαπωνία. Αυτό θα έδινε τον απαιτούμενο χρόνο στον ίδιο να εξουδετερώσει το ΚΚΚ¹⁸⁴ στον εμφύλιο, που ήταν σε εξέλιξη, και να προπαρασκευάσει κατόπιν το στράτευμα για την επερχόμενη σύγκρουση με την Ιαπωνία. Θα πρέπει να τονιστεί, εδώ ότι για τους Κινέζους η κατευναστική πολιτική δεν ήταν κάτι το τιμητικό. Το να είναι υποχωρητικοί στους εισβολείς της χώρας τους ήταν εξευτελιστικό, αλλά ήταν αποφασισμένοι να το δεχθούν. Ένα διάσημο κινέζικο ρητό λέει, πως «θα πρέπει κανείς να υπομείνει τον εξευτελισμό, εάν έχει αναλάβει μια σημαντική αποστολή».¹⁸⁵ Και η επιβίωση της πατρίδας τους ήταν η ύψιστη.

Ο κατευνασμός λοιπόν για τους Κινέζους δεν ήταν μια μόνιμη λύση, αλλά ένα σχέδιο για να μπορέσουν να αποκτήσουν το πλεονέκτημα αργότερα. Ενώ η άκαμπτη Ιαπωνική επιθετικότητα σήμαινε, ότι ο πόλεμος δεν θα μπορούσε μάλλον να

¹⁸² Ibid, 359.

¹⁸³ Treisman, Daniel "Rational Appeasement" (*International Organization*, Vol.58, Issue 2, Apr 2004), 346.

¹⁸⁴ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Η Κίνα από την Ουράνια Αυτοκρατορία στην Ανερχόμενη Υπερδύναμη του 21^{ου} αιώνα* (Βάρη, εκδ. Ποιότητα, 2013), 178.

¹⁸⁵ Chu Shao-kang, "Appeasement in Historical Perspective: A Study of Examples of Appeasement in Chinese History from Han Wu-ti to Chiang Kai-shek", (*復興崗學報* 民 93, 80 期 355-392 από το <http://www.fhk.ndu.edu.tw/mediafile/833/fdownload/247/154/2009-11-30-23-43-31-154-nf1.pdf> ημνια πρόσβασης 20 Αυγ 2013), 377.

αποφευχθεί, η μονομερής προσπάθεια της Κίνας για διατήρηση της ειρήνης ήταν το καλύτερο, που μπορούσε να κάνει για να κερδίσει χρόνο. Το 1935, και ενώ η Ιαπωνία είχε ήδη επιτεθεί στην Σανγκάι το 1932 και την επόμενη χρονιά πέρασε νότια της Μαντζουρίας και έφτασε μέχρι την Τσιαντζίν - το επίνειο του Πεκίνου - , η απόφαση του 5^{ου} συνεδρίου του Γκουόμιντανγκ¹⁸⁶ σχετικά με τις σινοιαπωνικές σχέσεις ήταν: «Όσο οι προσπάθειες μας για την διατήρηση της ειρήνης δεν φθάνουν στο επίπεδο της πλήρους απελπισίας, δεν θα παραιτηθούμε από την προσπάθεια για συμβιβασμό».¹⁸⁷

Η πολιτική του κατευνασμού της Κίνας έμενε αναλλοίωτη ανά τους αιώνες. Αυτό, που άλλαξε ήταν οι απαιτήσεις του αντιπάλου - από τις οικονομικές και υλικές των νομαδικών φυλών παλαιότερα, στον απώτερο στόχο της σύγχρονης Ιαπωνίας, την υποταγή της Κίνας με την εδαφική και πολιτική κυριαρχία επί αυτής. Το μέγεθος της απληστίας της Ιαπωνίας το γνώριζε ο Τσιανγκ και δεν έτρεφε αυταπάτες. Σχεδόν τέσσερα χρόνια πριν την εισβολή στην Μαντζουρία μετά από μια συνάντηση, που είχε ο ίδιος, το 1927, με τον ιάπωνα πρωθυπουργό Τανάκα, είχε γράψει στο ημερολόγιο του: «...το λιγότερο δεν είναι ειλικρινής και δεν υπάρχει καμία απολύτως πιθανότητα για συνεργασία μεταξύ Κίνας και Ιαπωνίας...δεν μπορώ να αλλάξω την μακροπρόθεσμη επιθετική ιαπωνική πολιτική εναντίον της Κίνας, αλλά δεν είχα τίποτα να χάσω παίρνοντας μια ιδέα από αυτήν την πολιτική με τη συνάντησή μου με τον Τανάκα».¹⁸⁸ Τελικά, τον Ιούλιο του 1937, με αφορμή μια μη σχεδιασμένη εμπλοκή μεταξύ Κινέζων και Ιαπώνων οπλιτών σε μια γέφυρα έξω από το Πεκίνο, όπου οι Ιάπωνες έκαναν στρατιωτική άσκηση, οι τελευταίοι εισέβαλαν στην κυρίως Κίνα.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Το Εθνικό Λαϊκό Κόμμα που ήταν το κυρίαρχο κυβερνών κόμμα από το 1928, συνέχεια της παλιάς Επαναστατικής Συμμαχίας του 1905 που συνέβαλλε στην εγκαθίδρυση της Δημοκρατίας και την πτώση της δυναστείας των Τσινγκ.

¹⁸⁷ Chu Shao-kang, "Appeasement in Historical Perspective: A Study of Examples of Appeasement in Chinese History from Han Wu-ti to Chiang Kai-shek", (復興崗學報 民 93, 80 期 355-392 από το <http://www.fhk.ndu.edu.tw/mediafile/833/fdownload/247/154/2009-11-30-23-43-31-154-nf1.pdf> ημνία πρόσβασης 20 Αυγ 2013), 380.

¹⁸⁸ Chu Shao-kang, "Appeasement in Historical Perspective: A Study of Examples of Appeasement in Chinese History from Han Wu-ti to Chiang Kai-shek", (復興崗學報 民 93, 80 期 355-392 από το <http://www.fhk.ndu.edu.tw/mediafile/833/fdownload/247/154/2009-11-30-23-43-31-154-nf1.pdf> ημνία πρόσβασης 20 Αυγ 2013), 383.

¹⁸⁹ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Η Κίνα από την Ουράνια Αυτοκρατορία στην Ανερχόμενη Υπερδύναμη του 21^{ου} αιώνα* (Βάρη, εκδ. Ποιότητα, 2013), 183-5.

Ανακηρύσσοντας την πολιτική του κατευνασμού της Κίνας αποτυχημένη με βάση την επικράτεια, την οποία αυτή απώλεσε κατά την στρατηγική που ακολούθησε, χάνουμε ένα σημαντικό σημείο. Ο κινέζικος κατευνασμός δεν σκόπευε σε βραχυπρόθεσμους στόχους ή στην επίλυση της σύγκρουσης, αλλά σε έναν μεσομακροπρόθεσμο στόχο: την ενδυνάμωση της Κίνας, στρατιωτικά και κοινωνικά για τον επερχόμενο πόλεμο. Επομένως, η αξία της πολιτικής δεν πρέπει να κριθεί με κάτι, το οποίο δεν σκόπευε να κάνει. Αντιθέτως, πρέπει να κριθεί με βάση το μέγεθος της επικράτειας, που είχε στη διάθεση του ο Τσιανγκ πριν την έναρξη του Πολέμου της Αντίστασης το 1937. Μια ένδειξη, για το τι κατάφερε ο κατευνασμός της Κίνας, είναι ο ρυθμός προχώρησης της ιαπωνικής επιθετικότητας πριν και μετά την έναρξη του Πόλεμου της Αντιστάσεως. Πριν ήταν σταθερός, αλλά αργός. Κατά τα σχεδόν έξι χρόνια, που μεσολάβησαν από την εισβολή στην Μαντζουρία μέχρι την κήρυξη του πολέμου, η Ιαπωνία κατέλαβε τέσσερις επαρχίες και επιτέθηκε στη Σαγκάη. Στη συνέχεια, όλες οι επιθέσεις περιορίζονταν σε διπλωματικές συζητήσεις, οι οποίες μπορεί να μην σταματούσαν την ιαπωνική επιθετικότητα, αλλά καθυστέρουσαν σημαντικά το ρυθμό προχώρησης της ιαπωνικής επέκτασης. Μετά την έναρξη του πολέμου ο ιαπωνικός στρατός δεν εμποδιζόταν από τις διαπραγματεύσεις και τα αποτελέσματα ήταν καταστροφικά για την Κίνα.

Ακόμη, ο Τσιανγκ πίστευε, ότι αν και οι Κινέζοι μισούσαν τους Ιάπωνες για αυτά που έκαναν, δεν ήταν έτοιμοι ψυχικά για έναν πόλεμο. Η αγανάκτηση και το μίσος τους ήταν στην καλύτερη περίπτωση αυθόρμητος εθνικισμός και στη χειρότερη συναισθηματικό ξέσπασμα, το οποίο μπορεί να μην κρατούσε όσο έπρεπε για να εξασφαλίσει την τελική νίκη της Κίνας. Οι Κινέζοι θα ήταν έτοιμοι, όταν θα συνειδητοποιούσαν τη βαρύτητα και τις συνέπειες της κήρυξης ενός πολέμου στην Ιαπωνία.¹⁹⁰ Εξάλλου η Ιαπωνία ήταν ο ισχυρότερος στρατιωτικά ανάμεσα στις δυο χώρες, όχι η Κίνα, και γι αυτό ήταν σε θέση να απαιτεί.

Ιστορικά, ο κινεζικός κατευνασμός δεν ενείχε το στοιχείο της προστασίας κάθε εκατοστού εθνικού εδάφους της Κίνας από τους ξένους επιβουλείς. Περιελάμβανε περισσότερο τη θυσία των συνοριακών περιοχών για να διατηρήσει

¹⁹⁰ Chu Shao-kang, "Appeasement in Historical Perspective: A Study of Examples of Appeasement in Chinese History from Han Wu-ti to Chiang Kai-shek", 387.

την κυριαρχία της ενδοχώρας και τη συναλλαγή του χώρου με το χρόνο μέχρι να ενισχύθει και να προετοιμαστεί η εθνική άμυνα της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Εξαγωγή συμπερασμάτων από τη χρήση του Κατευνασμού

5.1 Εισαγωγικά

Στα προηγούμενα κεφάλαια εξετάσαμε ιστορικές περιπτώσεις επιχειρούμενου κατευνασμού. Σε αυτό θα προσπαθήσουμε να εξάγουμε τα συμπεράσματα, που προκύπτουν από τα ευρήματα των ιστορικών παραδειγμάτων

5.2 Κύριοι παράγοντες που επηρεάζουν τα αποτελέσματα του Κατευνασμού

Είναι πιο δύσκολο, από ότι αρχικά φαντάζει, να προσδιορίσεις τα αποτελέσματα του κατευνασμού. Όπως προαναφέρθηκε, η αξιολόγηση μιας πολιτικής κατευνασμού εξαρτάται από τους στόχους, που είχαν τεθεί κατά την χρησιμοποίηση της. Σε πολλές περιπτώσεις οι ηγέτες αναζητούν πολλαπλούς στόχους. Κάποιοι από αυτούς μπορούν να επιτευχθούν, ενώ κάποιοι άλλοι, πιο φιλόδοξοι, όχι. Το να διαχωρίζονται τα αποτελέσματα του κατευνασμού σε πετυχημένα και αποτυχημένα αποτελεί υπεραπλούστευση μιας συχνά σύνθετης πραγματικότητας και αυτό, γιατί πολλά αποτελέσματα του κατευνασμού μπορούν να χαρακτηριστούν ως μερικώς επιτυχημένα ή αποτυχημένα. Έτσι, η επιτυχία ή αποτυχία αναφέρονται στα αποτελέσματα της πολιτικής σε σχέση με έναν συγκεκριμένο στόχο και δεν αποκλείεται η ύπαρξη «μικτών αποτελεσμάτων».

Σαν στρατηγική ο κατευνασμός στηρίζεται στην υπόθεση, ότι κάνοντας παραχωρήσεις στον αντίπαλο μπορεί να απαλειφθούν οι λόγοι διαφωνίας και να μειωθούν οι εντάσεις κερδίζοντας την μεταβολή της συμπεριφοράς του ή στην έσχατη περίπτωση χρόνο για ανάληψη άλλης στρατηγικής. Τρεις παράγοντες φαίνεται, πως παίζουν το σημαντικότερο ρόλο στον καθορισμό της επιτυχίας ή αποτυχίας της πολιτικής. Ο πρώτος είναι η φύση του αντιπάλου, και πιο συγκεκριμένα τα κίνητρα του και το μέγεθος των αναγκών και επιθυμιών του. Ο δεύτερος είναι ο χαρακτήρας των παραχωρήσεων που προσφέρονται, ειδικά αυτών, που αντιλαμβάνεται ο αντίπαλος. Ο τρίτος παράγοντας είναι η παρουσία ή μη

εξωγενών κινήτρων για τον αντίπαλο για να αντιδράσει θετικά στις πρωτοβουλίες του κατευναστή.¹⁹¹

5.3 Η φύση του αντιπάλου

Μερικά κράτη είναι πιο δύσκολο να κατευναστούν από άλλα. Ωστόσο, σε μερικούς αντιπάλους είναι αδύνατο να μειώσεις ουσιαστικά ή με διάρκεια την ένταση. Τα περισσότερα κράτη, τα οποία κάνουν χρήση της εχθρικής συμπεριφοράς, το κάνουν σαν ένα μέσο για την επίτευξη κάποιων στόχων. Παρά το γεγονός, ότι οι στόχοι των κρατών ποικίλουν, έχουν δυο βασικά κίνητρα: την απληστία και την ασφάλεια. Τα άπληστα κράτη επιδιώκουν στόχους άσχετους με την ασφάλεια τους. Οι στόχοι τους συνήθως περιλαμβάνουν υλικά αγαθά, όπως επικράτεια, πλουτοπαραγωγικές πηγές και εμπόριο. Μπορεί ακόμη να περιλαμβάνουν και λιγότερο απτά συμφέροντα, όπως το κύρος και η αναγνώριση της θέσης τους στο διεθνές σύστημα από τους άλλους. Τα «ανασφαλή» κράτη μπορεί να επιδιώξουν κάποιους από τους ίδιους στόχους (π.χ. επικράτεια), αλλά αυτό δεν το κάνουν από πλεονεξία, αλλά για να εγγυηθούν την μελλοντική τους ύπαρξη.

Ενώ πολλά κράτη, που επιδεικνύουν επιθετική συμπεριφορά, είναι άπληστα ή/και ανασφαλή δεν επιλέγουν αυτή τη συμπεριφορά πάντα για την επίτευξη των στόχων τους, αλλά μερικά βλέπουν τη χρήση των όπλων σαν αυτοσκοπό. Ο στόχος τους δεν είναι η ικανοποίηση κάποιας ανάγκης ούτε η μείωση της ανασφάλειας τους, αλλά ο πόλεμος. Αυτά είναι τα κράτη, που μπορούν να ξεκινήσουν μια κρίση μόνο και μόνο για να χρησιμοποιηθεί σαν μια πρόφαση για στρατιωτική δράση. Κλασικό παράδειγμα τέτοιου κράτους ήταν η ναζιστική Γερμανία στα 1938-1939.¹⁹² Ο Χίτλερ δεν επιζητούσε απλώς εδαφική επέκταση στην Κεντρική Ευρώπη, αλλά ήταν αποφασισμένος να την αποκτήσει βίαια. Τέτοια κράτη, που το πρωταρχικό τους κίνητρο είναι η αναζήτηση του πολέμου, τα *πολεμοχαρή*, δεν μπορούν να κατευναστούν, επειδή οι παραχωρήσεις, εάν γίνουν αποδεκτές, το μόνο που καταφέρνουν είναι μια καθυστέρηση της επίτευξης του κύριου σκοπού τους, του πολέμου. Γι αυτό, και όπως είπαμε, η απογοήτευση του Χίτλερ για το αποτέλεσμα

¹⁹¹ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 156.

¹⁹² Record, Jeffrey ‘‘Appeasement Reconsidered: Investigating the Mythology of the 1930s’’, 42 από το <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA437060> (ημνια πρόσβασης 10 Ιουλ 2013).

της συνθήκης του Μονάχου ενδυνάμωσε την αποφασιστικότητα του για να επιλύσει την κρίση της Πολωνίας με πόλεμο.

Αντίθετα, κράτη, που στοχεύουν με την επιθετική τους συμπεριφορά σε κάποιους συγκεκριμένους στόχους – άπληστα ή ανασφαλή - μπορούν, γενικά, πιο εύκολα να κατευναστούν. Οι παραχωρήσεις προς αυτά μπορούν να τα πείσουν, πως το status quo δεν είναι τόσο απειλητικό όσο πιστεύουν. Το αν θα πετύχει ο κατευνασμός σε αυτές τις περιπτώσεις εξαρτάται, σε ένα μεγάλο βαθμό, από την έκταση και φύση των φιλοδοξιών του επιθετικού κράτους. Μια επιπλέον διαφοροποίηση, που μπορεί να γίνει εδώ λοιπόν, είναι σε κράτη, των οποίων οι στόχοι είναι περιορισμένοι, εκτεταμένοι ή απεριόριστοι.

Τα άπληστα κράτη, των οποίων οι στόχοι είναι περιορισμένοι, μπορούν να ονομαστούν *αναθεωρητικά*. Τέτοια κράτη επιζητούν ήπιες μεταβολές στο διεθνές status quo, αλλά δεν επιθυμούν εκτεταμένες αλλαγές στο διεθνές σύστημα ή μια δραματική αλλαγή στη διεθνή κατανομή πλούτου. Τα άπληστα κράτη, που έχουν πιο εκτεταμένες φιλοδοξίες, αλλά των οποίων οι στόχοι δεν είναι απεριόριστοι, μπορούν να ονομαστούν *επεκτατικά*. Τέλος, εκείνα τα άπληστα κράτη, που επιζητούν να αλλάξουν το διεθνές σύστημα ή να επιφέρουν εκτεταμένες αλλαγές στην κατανομή του παγκόσμιου πλούτου, που θα τους προσδώσει κυρίαρχη θέση σε αυτό, μπορούν να ονομαστούν *ηγεμονικά*.

Παρόμοιοι διαχωρισμοί μπορούν να γίνουν και ανάμεσα σε κράτη των οποίων το κύριο κίνητρο είναι η ανάγκη για βελτίωση της ασφάλειας τους. Αυτά τα κράτη απαιτούν σχετικά μέτριες χειροπιαστές ή και απροσδιόριστες βελτιώσεις στην διεθνή τους σχέση και μπορούν να ονομαστούν *ανασφαλή*. Αυτά, που χρειάζονται περισσότερες παραχωρήσεις *φοβισμένα* και τέλος, αυτά, τα οποία θα ικανοποιούσαν το αίσθημα ασφαλείας τους μόνο με υπερβολικές παραχωρήσεις, όπως εκχώρηση κυριαρχίας ή μονομερή αφοπλισμό του αντιπάλου τους, τα οποία θα ονομάζαμε *παρανοϊκά*.¹⁹³ Οι τύποι των κρατών, τα οποία ένα κράτος μπορεί να χρειαστεί να κατευνάσει, φαίνονται στον παρακάτω πίνακα.

¹⁹³ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 157.

Τύποι Αντιπάλων				
		Βασικό Κίνητρο		
		Ασφάλεια	Απληστία	Πόλεμος
Στόχοι/Απαιτήσεις	Περιορισμένοι	Ανασφαλή	Αναθεωρητικά	
	Εκτεταμένοι	Φοβισμένα	Επεκτατικά	
	Απεριόριστοι	Παρανοϊκά	Ηγεμονικά	
	Πόλεμος			Πολεμοχαρή

Επειδή οι στόχοι και απαιτήσεις είναι οι μικρότεροι δυνατοί στα ανασφαλή και αναθεωρητικά κράτη, αυτά είναι και τα πιο δεκτικά στον κατευνασμό. Τα φοβισμένα και επεκτατικά κράτη είναι πιο δύσκολο να κατευναστούν, παρά το γεγονός, ότι οι πιθανότητες κατευνασμού δεν έχουν εξαιρεθεί τελείως. Κράτη, τα οποία έχουν ηγεμονικές φιλοδοξίες ή που οι ηγεσίες τους είναι παρανοϊκές, δεν μπορούν να κατευναστούν πλήρως με τα πρώτα εκ των δυο να είναι ακόμη δυσκολότερο το εγχείρημα. Τέλος, τα πολεμοχαρή κράτη, όπως αναφέραμε και παραπάνω, είναι αδύνατο να κατευναστούν.

Είναι φυσικά σημαντικό να τονιστεί, ότι κάποιος αντίπαλος – αν όχι οι περισσότεροι - μπορεί να μην ανήκει ξεκάθαρα σε μια κατηγορία, αλλά να κινητροδοτείται από στόχους σχετικούς με την ασφάλεια, αλλά και άσχετους με αυτήν και σχετικούς με την απληστία. Επομένως, μπορεί ένα κράτος να είναι ταυτόχρονα επεκτατικό και ανασφαλές. Ένα τέτοιο κράτος μπορεί, γενικά, να κατευναστεί εφόσον οι παραχωρήσεις, που θα του γίνουν, στοχεύουν στην ικανοποίηση των αναγκών ασφαλείας του, αλλά και στις διάφορες της ασφαλείας φιλοδοξίες του, τις επεκτατικές. Ωστόσο, το παραπάνω έργο μπορεί να γίνει περίπλοκο, εάν ο κατευναστής, για παράδειγμα, επιχειρήσει να χρησιμοποιήσει παραχωρήσεις με απειλές αποτροπής για να αποκλείσει το ενδεχόμενο περαιτέρω διεκδικήσεων. Τότε ελλοχεύει ο κίνδυνος να επιτείνει αντί να αμβλύνει το αίσθημα ανασφάλειας του αντιπάλου.

Συνοψίζοντας, αντιμετωπίζοντας έναν αντίπαλο, που δεν στοχεύει στην επίτευξη συγκεκριμένων στόχων, αλλά επιζητεί τον πόλεμο αποτελεί μια κατάλληλη συνθήκη για να μιλήσουμε για αποτυχία του κατευνασμού. Εάν έχει κάποιους

στόχους/απαιτήσεις, τότε ο κατευνασμός μπορεί να επιτύχει. Οι πιθανότητες επιτυχίας της στρατηγικής του Κατευνασμού εξαρτώνται από το μικρότερο εύρος των στόχων/απαιτήσεων του αντιπάλου.

5.4 Οι παραχωρήσεις και η αντίληψη αυτών από τον αντίπαλο.

Εάν ο αντίπαλος στοχεύει σε συγκεκριμένους στόχους/απαιτήσεις, τότε η επιτυχία ή όχι της στρατηγικής του κατευνασμού εξαρτάται εν μέρει από το, εάν οι παραχωρήσεις, που του προσφέρονται, ικανοποιούν αυτές τις απαιτήσεις. Οι περιπτώσεις, που εξετάστηκαν μας αποκαλύπτουν, ότι ο κατευνασμός μπορεί να αποτύχει να ικανοποιήσει τους στόχους/απαιτήσεις του αντίπαλου κράτους για τρεις κυρίως αιτίες: οι παραχωρήσεις κατευθύνονται προς τη λάθος κατεύθυνση, οι παραχωρήσεις είναι ανεπαρκείς ή όταν οι παραχωρήσεις παρανοούνται από τον αντίπαλο.

Οι παραχωρήσεις κατευθύνονται προς τη λάθος κατεύθυνση, όταν δεν είναι κατάλληλες ή δεν ικανοποιούν τους στόχους του επιθετικού κράτους. Η παροχή διαβεβαιώσεων ή αναγνώρισης της θέσης ενός κράτους, όταν το ίδιο επιζητά αξιοσημείωτες εδαφικές εκτάσεις ή άλλα υλικά ανταλλάγματα, είναι απίθανο να προκαλέσει μείωση των εντάσεων. Παρομοίως, η πραγματοποίηση παραχωρήσεων στα μέσα, με τα οποία ο αντίπαλος θα πετύχει τους στόχους του, παρά στους στόχους τους ίδιους, μπορεί να φανεί μη παραγωγικό και να μην επιτύχει το στόχο του κατευναστή ή ακόμη και αντιπαραγωγικό. Για παράδειγμα, η αγγλογαλλική απόφαση να επιτρέψουν το γερμανικό επανεξοπλισμό κατά τη δεκαετία του 1930 αύξησε τις στρατιωτικές ικανότητες του Χίτλερ, ενώ δεν κατάφερε να διαχειριστεί το θέμα των ναζιστικών εδαφικών φιλοδοξιών. Αντίστοιχο παράδειγμα και η συμβολή των δυτικών, προεξάρχοντος της Αμερικής, στον εξοπλισμό του Ιράκ κατά τη δεκαετία του 1980.

Ανεπαρκείς παραχωρήσεις είναι εκείνες, που απευθύνονται μεν στις απαιτήσεις του αντιπάλου, αλλά υπολείπονται από το να θεωρηθούν από τον ίδιο, ότι τον ικανοποιούν. Οι ανεπαρκείς παραχωρήσεις έπαιξαν ρόλο στην αποτυχία του κατευνασμού σε αρκετές περιπτώσεις από αυτές που εξετάστηκαν. Πιο συγκεκριμένα στις βρετανικές προσπάθειες να κατευνάσουν τους Ναζί, τις αγγλοαμερικανικές

προσπάθειες να βελτιώσουν τις σχέσεις τους με τους Σοβιετικούς, την αμερικανική προσπάθεια να διασφαλίσει τη φιλία και συνεργασία του Σανταμικού Ιράκ, τις βυζαντινές προσπάθειες να κατευνάσουν τους Αβάρους και τις κινεζικές παραχωρήσεις στους Ιάπωνες, αν και οι Κινέζοι ήξεραν, ότι δεν θα απέφευγαν τον πόλεμο. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε, ότι ένας επιτυχής κατευνασμός δεν απαιτεί την πλήρη ικανοποίηση της κάθε απαίτησης, που θέτει ο αντίπαλος. Ωστόσο, αξιώνει την ικανοποίηση εκείνων των απαιτήσεων, που θεωρεί κρίσιμες ο αντίπαλος. Επομένως, ο αγγλοαμερικανικός κατευνασμός της Σοβιετικής ένωσης τη δεκαετία του 1940 πέτυχε περιορισμένα, γιατί οι εδαφικές παραχωρήσεις, που έκαναν οι δυτικές δυνάμεις ικανοποιούσαν τους στόχους, που είχε θέσει η Μόσχα και για τους οποίους θα πολέμούσε.

Η σπουδαιότητα των παραχωρήσεων, που ένα κράτος που ασκεί την πολιτική του κατευνασμού, είναι διατεθειμένο και ικανό να κάνει, εξαρτάται από έναν αριθμό παραγόντων. Ιστορικά τα κράτη περιορίζονται από το να προσφέρουν παραχωρήσεις για διάφορους λόγους. Μερικές φορές αυτοί είναι στρατηγικοί. Για παράδειγμα, την δεκαετία του 1930, η βρετανική κυβέρνηση αρνήθηκε να παραχωρήσει στη Γερμανία το ελεύθερο να δράσει, όπως αυτή ήθελε στην Ευρώπη, γιατί κάτι τέτοιο θα διατάρασσε την ισορροπία δυνάμεων και θα έθετε σε κίνδυνο την ασφάλεια της χώρας, ομοίως και στην περίπτωση των περσικών απαιτήσεων προς τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία και των ιαπωνικών προς την Κίνα. Μερικές φορές οι λόγοι έχουν να κάνουν με εγχώριες πολιτικές. Στα χρόνια πριν την εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ, η κυβέρνηση Μπους ήταν απρόθυμη να παρέχει σημαντικές οικονομικές και άλλες παραχωρήσεις στην κυβέρνηση του Σαντάμ εν μέρει, επειδή κάτι τέτοιο θα την έκανε μη δημοφιλή στα μέλη του Κογκρέσου, αλλά και του αμερικανικού κόσμου. Άλλες πάλι φορές, οι λόγοι είναι καθαρά διπλωματικοί και περιπλέκουν σχέσεις και με τρίτα κράτη. Η αμερικανική κυβέρνηση δεν πίεσε την κουβειτιανή να προβεί σε σημαντικές παραχωρήσεις προς το Ιράκ, γιατί κάτι τέτοιο θα φαινόταν ανάρμοστο και θα κατέληγε πιθανά σε κατακραυγή από τα άλλα αραβικά κράτη και άλλα μέλη της διεθνούς κοινότητας.

Οι παραχωρήσεις, που παρανοούνται από τον αντίπαλο είναι παραχωρήσεις, τις οποίες ο αντίπαλος τις εκλαμβάνει, λανθασμένα, σαν ασήμαντες ή σαν να μην

είναι καν παραχωρήσεις. Το πώς εκλαμβάνονται οι παραχωρήσεις εξαρτάται από το πώς μεταβιβάζονται και το πώς λαμβάνονται.

Τα προβλήματα μετάδοσης αυξάνονται, όταν στη διαμόρφωση της κατευναστικής πολιτικής εμπλέκονται περισσότεροι του ενός δρώντος. Τότε αναμειγμένα μηνύματα μπορεί να αποσταλούν στον αντίπαλο με αποτέλεσμα αυτός να δυσκολεύεται να αποφασίσει, ποια είναι η πραγματική πολιτική των κατευναζόντων κρατών. Το παραπάνω φαινόμενο ήταν έντονο στις αμερικανικές προσπάθειες να κατευνάσουν την κυβέρνηση του Σαντάμ Χουσεΐν. Αντι-ιρακινές θέσεις, που έγιναν φανερές από την Φωνή της Αμερικής, το Κογκρέσο, ακόμη και το υπουργείο των Εξωτερικών, εξασθένισαν τις καθησυχαστικές επιδράσεις των οικονομικών παραχωρήσεων.

Τα προβλήματα με την λήψη των παραχωρήσεων συμβαίνουν πιο συχνά, όταν ο αντίπαλος είναι ανασφαλής. Πολύ συχνά οι παραχωρήσεις λαμβάνονται καχύποπτα ή απλά χάνονται εν μέσω μιας εχθρικής σχέσης. Παρανοημένες παραχωρήσεις υπήρξαν σε αρκετές περιπτώσεις, όπως στον κατευνασμό των αμερικανών του Ιράκ και των αγγλοαμερικανών της Σοβιετικής Ένωσης. Θα ήταν υπερβολή να πούμε, πως ένας αντίπαλος θα πρέπει να λαμβάνει τις παραχωρήσεις με απόλυτη ακρίβεια για να μπορεί να επιτύχει ο κατευνασμός. Ωστόσο, είναι φανερό πως, γενικά, όσο μεγαλύτερη η ακρίβεια της κατανόησης των παραχωρήσεων, τόσο καλύτερη η προοπτική επιτυχίας.

Συνοπτικά, μια απαραίτητη συνθήκη για την επιτυχία του κατευνασμού είναι, ότι οι παραχωρήσεις θα πρέπει να ικανοποιούν τουλάχιστον το ελάχιστο, τις κρίσιμες απαιτήσεις του αντίπαλου. Το κατευνάζων κράτος θα πρέπει να είναι ικανό και πρόθυμο να προσφέρει επαρκείς παραχωρήσεις. Και, όσο μεγαλύτερη η ακρίβεια, με την οποία ένας αντίπαλος αντιλαμβάνεται τις παραχωρήσεις, τόσο πιο πιθανό να πετύχει ο κατευνασμός. Σε αντίθετη περίπτωση το κράτος που τον εφαρμόζει θα πρέπει να είναι έτοιμο να τον εγκαταλείψει και τυχόν επιπλέον απαιτήσεις του αντιπάλου να απορριφθούν με την απειλή του πολέμου.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Ikke, Fred Charles *Every War Must End* (New York, Columbia University Press, 2005), 115.

5.5 Η παρουσία κινήτρων του αντιπάλου για να ανταποκριθεί θετικά

Όταν μια κατευναστική πολιτική ικανοποιεί κάποιες, αλλά όχι όλες τις απαιτήσεις του αντιπάλου, ένας κρίσιμος παράγοντας για τον καθορισμό του αποτελέσματος είναι η παρουσία εξωγενών κινήτρων – άλλων λόγων εκτός των προσφερόμενων παραχωρήσεων – από μέρους του αντιπάλου για να αποδεχθεί τις προσπάθειες, για μείωση της έντασης, του κατευνάζοντος κράτους. Σε διεθνές επίπεδο, τέτοια κίνητρα μπορεί να προέλθουν από ένα απειλητικό γεωστρατηγικό περιβάλλον. Ο αντίπαλος μπορεί να έχει και αυτός με τη σειρά του άλλους αντιπάλους, εκτός του κατευνάζοντος κράτους. Το τελευταίο, είτε μέσω μιας ενεργούς συνεργασίας, είτε μέσω μιας ευμενούς ουδετερότητας μπορεί να βοηθήσει το κράτος-στόχο να αντιμετωπίσει τους αντιπάλους του. Εναλλακτικά, μια συνεχιζόμενη πίεση του κατευνάζοντος κράτους θα μπορούσε να οδηγήσει σε συνεργασία αυτού με τους αντιπάλους του κράτους-στόχου, με καταστροφικά αποτελέσματα για το τελευταίο.

Σε διμερές επίπεδο σχέσεων, τα κίνητρα για να συμμορφωθεί το κράτος-στόχος μπορεί να προέρχονται από τις εμπορικές και οικονομικές συναλλαγές ή ακόμη και τους ιδεολογικούς και πολιτισμικούς δεσμούς. Μπορούν ακόμη να προέλθουν από την αίσθηση του κράτους-στόχου, ότι πιέζοντας περισσότερο το κατευνάζων κράτος δεν θα οδηγήσει σε περισσότερα κέρδη ή το ρίσκο αντίδρασης του είναι αρκετά μεγάλο, ιδιαίτερα, όταν, το τελευταίο έχει ισχυρές στρατιωτικές ικανότητες και μάλιστα διαθέσιμες άμεσα για το κράτος – στόχο. Σε εσωτερικό επίπεδο, κίνητρα για μετριοπαθή συμπεριφορά μπορεί να προέλθουν από αλλαγές στις πολιτικές ισορροπίες, που προκαλούνται από τις παραχωρήσεις. Ειδικά εκεί, όπου υπάρχει συζήτηση για τις προθέσεις του κατευνάζοντος κράτους (φιλικό ή εχθρικό) η πολιτική κατευνασμού αυτού μπορεί να ενδυναμώσει τους υποστηρικτές της συνεργασίας στο κράτος-στόχο και να εξασθενίσει τις θέσεις των επιθετικών ομάδων. Σε τέτοιες περιπτώσεις η ηγεσία του κράτους –στόχου μπορεί να περιοριστεί στην συνέχιση των διεκδικήσεων ή της επιθετικής συμπεριφοράς από την πίεση της αντιπολίτευσης. Φυσικά κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί σε πολιτικά καθεστώτα, όπου υπάρχει κάποια μορφή πλουραλισμού.

Οι περιπτώσεις, που εξετάστηκαν στην μελέτη αυτή, απεικονίζουν αυτούς τους παράγοντες. Η θετική ανταπόκριση των Αμερικανών στον βρετανικό

κατευνασμό ανάμεσα στα 1896 και 1903 οφείλεται εν μέρει και στα στρατηγικά κίνητρα της αγγλοαμερικανικής συνεργασίας, την επικερδή οικονομική σύνδεση και τους κοινωνικούς και πολιτιστικούς δεσμούς. Ακόμη, η αρχική συνεργασία των Περσών με τους Βυζαντινούς προήλθε χάρις στην κοινή απειλή των Ούννων στα βόρεια των κοινών συνόρων τους. Επιπλέον στη συνέχεια αποδέχθηκαν οι ίδιοι τις βυζαντινές παραχωρήσεις εξαιτίας της ύπαρξης βυζαντινού στρατού στα ανατολικά της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Όταν όμως αυτός απουσίαζε από τα δυτικά, οι Άβαροι το εκμεταλλεύτηκαν εισβάλλοντας στα Βαλκάνια.

Η ύπαρξη ισχυρών κινήτρων – πέραν των παραχωρήσεων του κατευνάζοντος κράτους – για το κράτος-στόχο για να αλλάξει τη συμπεριφορά του δημιουργεί τις κατάλληλες συνθήκες για τον κατευνασμό. Τέτοιες συνθήκες υπήρχαν στην περίπτωση της Βρετανίας έναντι στις Η.Π.Α.. Στην άλλη άκρη βρίσκεται η περίπτωση της Ιαπωνίας και σαφώς της ναζιστικής Γερμανίας, η οποία δεν είχε τέτοιους περιορισμούς. Περικυκλωμένη από αδύναμους αντιπάλους, πεπεισμένη, ότι μπορούσε να επιτύχει οικονομική αυτάρκεια και με μικρή εσωτερική πίεση, η γερμανική κυβέρνηση δεν είχε κανένα λόγο να συναινέσει στη μείωση των εντάσεων.

5.6 Ταιριάζοντας την στρατηγική του κατευνασμού στο στόχο

Το αν θα πετύχει ή όχι η στρατηγική του Κατευνασμού εξαρτάται από την εξεύρεση και εφαρμογή της κατάλληλης στρατηγικής στον εκάστοτε αντίπαλο. Με μια ευρύτερη έννοια, οι στρατηγικές κατευνασμού μεταβάλλονται ανάλογα σε δυο κυρίως διαστάσεις: α) Το βαθμό αμοιβαιότητας, τον οποίον απαιτούν από το κράτος-στόχο και β) το βαθμό, στον οποίον συνδυάζουν τις παροτρύνσεις με τις απειλές. Κατά την πρώτη διάσταση ο κατευνασμός μπορεί να ποικίλει από μονομερείς παραχωρήσεις έως αυστηρή αμοιβαιότητα. Κατά τη δεύτερη, από καθαρές παροτρύνσεις μέχρι παροτρύνσεις ανάμεικτες με αξιόλογες απειλές, ακόμη και στρατιωτικής δράσης. Το είδος της στρατηγικής του κατευνασμού, που θα είναι πιο κατάλληλη και πιο πιθανή να επιτύχει, εξαρτάται από τη φύση του κράτους-στόχου, τα κίνητρα του και το συγκεκριμένο περιβάλλον, εντός του οποίου η πολιτική επιχειρείται.

Η επιμονή στην αμοιβαιότητα και στη χρήση απειλών σε συνδυασμό με παροτρύνσεις μπορεί να δείξει σε ένα άπληστο κράτος, πως δεν υπάρχει τίποτα, που να προσφέρεται χωρίς ανταλλάγματα, επομένως να το αποθαρρύνει από μελλοντικές απαιτήσεις. Πιο συγκεκριμένα, η επιμονή στην αμοιβαιότητα μπορεί να αποτελέσει ένα μέσο για να καταλάβει το κατευνάζων κράτος, αν το κράτος-στόχος είναι πρόθυμο να μεταβάλλει τη συμπεριφορά του προς επιθυμητές κατευθύνσεις. Εάν το τελευταίο είναι απρόθυμο να προβεί σε αμοιβαίες παραχωρήσεις, τότε οι πολιτικοί του κατευνάζοντος κράτους μπορούν να αναγνωρίσουν την πιθανότητα αποτυχίας του κατευνασμού και να προχωρήσουν σε άλλη στρατηγική¹⁹⁵ αντίστοιχα ή να την συνεχίσουν έχοντας κατά νου κέρδη σε άλλο τομέα (π.χ. κέρδος χρόνου στην περίπτωση Κίνας-Ιαπωνίας).

Από την άλλη, εάν το κράτος-στόχος είναι ανασφαλές, τότε η επιμονή στην αμοιβαιότητα μπορεί να αυξήσει το αίσθημα ανασφάλειας αυτού δίνοντας την εντύπωση στο ίδιο, ότι το κατευνάζων κράτος είναι εχθρικό, ότι δεν αναγνωρίζει τα νόμιμα συμφέροντα του και δεν ενδιαφέρεται για την μείωση των εντάσεων, αλλά για την εκμαίευση παραχωρήσεων. Αυτό το πρόβλημα μπορεί να γίνει ακόμη χειρότερο στην περίπτωση μικτής στρατηγικής, όπου οι απειλές του κατευνάζοντος κράτους μπορούν αυξήσουν τους φόβους ενός ανήσυχου κράτους.

Έτσι συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να εξάγουμε δυο συμπεράσματα. Πρώτον, ότι όσο πιο άπληστο είναι ένα κράτος, τόσο πιο χρήσιμη είναι, για το κατευνάζων κράτος, η απαίτηση της αμοιβαιότητας στις παροτρύνσεις του κατά τις διαπραγματεύσεις σε συνδυασμό με τη χρήση απειλών. Και δεύτερον, ότι όσο μεγαλύτερη είναι η ανασφάλεια του κράτους-στόχου τόσο πιο κατάλληλη η χρήση μονομερών παραχωρήσεων από το κατευνάζων κράτος με μια καθαρά διπλωματία των παροτρύνσεων.

Από τις δυο διαστάσεις, επάνω στις οποίες δύναται να μεταβληθεί η στρατηγική του κατευνασμού και ανάλογα, εάν το κράτος-στόχος είναι πολύ ή λίγο άπληστο ή ανασφαλές, μπορεί να δημιουργηθεί μια τετράδα πιθανών στόχων του κατευνασμού. Τέτοια κράτη μπορούν να χαρακτηριστούν σαν λίγο άπληστα και λίγο

¹⁹⁵ Πρβλ υποσημείωση 194.

ανασφαλή, λίγο άπληστα και πολύ ανασφαλή, πολύ άπληστα και λίγο ανασφαλή και τέλος πολύ άπληστα και πολύ ανασφαλή.¹⁹⁶

Μπορεί να μην είναι απαραίτητο να κατευνάσεις ένα κράτος, που έχει χαμηλά επίπεδα απληστίας και ανασφάλειας μιας και ένα τέτοιο κράτος πιθανόν να μην έχει σημαντικές διαφορές με τα άλλα μέλη της διεθνούς κοινότητας. Έτσι και από την εργασία αυτή δεν υπάρχει κανένα κράτος, που να ανήκει σε αυτήν την κατηγορία. Ωστόσο, εξακολουθούν να μπορούν να εφαρμοστούν τα δύο συμπεράσματα, που αναφέραμε παραπάνω για το χειρισμό ενός τέτοιου κράτους, σε περίπτωση που υπάρχουν διακρατικές διαφορές με αυτό, αν και πιθανά θα είναι επιτυχημένος ο κατευνασμός ανεξάρτητα από την ακριβή διάσταση της στρατηγικής, που θα επιλεγεί.

Τα κράτη-στόχοι, που παρουσιάζονται ως λίγο άπληστα, αλλά πολύ ανασφαλή προσεγγίζονται καλύτερα με μονομερείς παραχωρήσεις χωρίς απειλές. Σε τέτοιες περιπτώσεις οι παροτρύνσεις μπορεί να ικανοποιήσουν τις ανάγκες του κράτους-στόχου χωρίς να εγείρει νέες αξιώσεις, ενώ αντίθετα η εμμονή σε αμοιβαίες-ανταποδοτικές ενέργειες ή η χρήση απειλών μπορούν να προκαλέσουν ανασφάλεια ικανή να οδηγήσει τον κατευνασμό σε αποτυχία. Οι Η.Π.Α. στα τέλη του 19^{ου} αιώνα φαίνεται, πως ήταν ένα τέτοιο κράτος-στόχος.

Τα κράτη με υψηλά επίπεδα απληστίας και χαμηλά επίπεδα ανασφάλειας δέον να χειρίζονται με επιμονή στην αμοιβαιότητα και το συνδυασμό παροτρύνσεων και απειλών, όπως προαναφέρθηκε. Η ναζιστική Γερμανία είναι ένα καλό παράδειγμα τέτοιου είδους κράτους-στόχου. Δυστυχώς, κατά το μεγαλύτερο μέρος της προσπάθειας της Βρετανίας να την κατευνάσει η βρετανική κυβέρνηση απέφυγε τις απειλές, ενώ επέμεινε στην αμοιβαιότητα τη στιγμή, που οι Γερμανοί αποδεικνύονταν απρόθυμοι να ανταποκριθούν σε αυτήν. Οι βρετανοί πολιτικοί απέτυχαν ή αρνήθηκαν να αναγνωρίσουν ότι αυτό σήμαινε την πιθανή αποτυχία της πολιτικής τους και συνεπώς απέτυχαν να κάνουν τις απαραίτητες αλλαγές σε αυτήν.

Τα κράτη με υψηλά επίπεδα απληστίας και ανασφάλειας είναι τα πιο δύσκολα στη διαχείριση, όσον αφορά τον κατευνασμό και αυτό, γιατί τα δυο συμπεράσματα,

¹⁹⁶ Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000), 165.

που εξήχθησαν, καλούν για τη λήψη αντιφατικών μέτρων. Η απληστία του κράτους-στόχου θα πρέπει να αντιμετωπιστεί με μια μικτή στρατηγική παροτρύνσεων και απειλών, απαιτώντας ταυτόχρονα αμοιβαιότητα στις όποιες παραχωρήσεις, αν και αυτό είναι πιθανόν να οδηγήσει σε αύξηση της ήδη μεγάλης ανασφάλειας του. Τουλάχιστον δυο από τα κράτη-στόχοι, που εξετάστηκαν εδώ, ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία, η Σοβιετική Ένωση της δεκαετίας του 1940 και το σανταμικό Ιράκ. Αυτοί οι μικτών κινήτρων αντίπαλοι είναι δύσκολο να κατευναστούν. Οι παροτρύνσεις μπορεί να δημιουργήσουν την λανθασμένη εντύπωση της ικανοποίησης περαιτέρω απαιτήσεων, ενώ η επιμονή στην αμοιβαιότητα και τη χρήση απειλών θα αυξήσει την ανασφάλεια και παρεπόμενα την ένταση. Έτσι ο κατευνασμός τέτοιων κρατών δύσκολα θα μπορέσει να οδηγήσει σε ουσιαστική μείωση των εντάσεων και αλλαγής, γενικότερα, της εχθρικής συμπεριφοράς και του φόβου.

Συνδυάζοντας στρατηγικές του κατευνασμού σε κράτη-στόχους			
		Απληστία	
		Χαμηλή	Υψηλή
Ανασφάλεια	Χαμηλή	Πιθανόν να μην είναι αναγκαίος ο κατευνασμός	Αμοιβαιότητα, μικτή στρατηγική (Γερμανία, Ιαπωνία δεκαετία 1930, Περσία-Αβάρτοι 6 ^{ου} μ.Χ.)
	Υψηλή	Μονομερείς παραχωρήσεις (ΗΠΑ τέλη 19 ^{ου} αιώνα)	(ΕΣΣΔ, Ιράκ) Δεν υπάρχει ξεκάθαρη στρατηγική, αναζήτηση άλλης στρατηγικής διαχείρισης κρίσεων ή συνδυασμού

5.7 Αποφυγή εκμετάλλευσης

Η κριτική στον κατευνασμό υποστηρίζει, ότι καθιστά το κράτος ευάλωτο στην εκμετάλλευση. Οι προσπάθειες για μείωση των εντάσεων εκλαμβάνονται από το κράτος-στόχο σαν μια πρόσκληση για περαιτέρω απαιτήσεις, απαιτήσεις, που το κατευνάζον κράτος να είναι αδύνατο να αρνηθεί χωρίς να αποφύγει τον πόλεμο. Το πρόβλημα δεν φαίνεται να είναι, όπως περιγράφεται. Αν, για παράδειγμα λάβουμε υπόψη την ναζιστική Γερμανία, είναι προφανές, ότι ο κατευνασμός δεν αύξησε τους στόχους της Γερμανίας, οι οποίοι ήταν ήδη αρκετά εκτεταμένοι. Οι φιλοδοξίες του Χίτλερ όπως περιγράφονται από το βιβλίο του *Ο Αγών μου* δεν αυξήθηκαν δραματικά κατά τη δεκαετία του 1930. Στην πραγματικότητα, έχει αποδειχτεί, ότι αρνούμενος να κάνεις παραχωρήσεις, όταν οι απαιτήσεις είναι μικρές είναι πολύ πιο πιθανό αυτό να οδηγήσει σε μια επέκταση των στόχων. Για παράδειγμα, οι αμερικανοί άποικοι στα τέλη του 18^{ου} αιώνα μπορεί να είχαν κατευναστεί με σχετικά μικρές παραχωρήσεις των Βρετανών στη φορολόγηση και την αντιπροσώπευση. Ήταν μόνο, όταν η βρετανική κυβέρνηση απέρριψε τις μικρές απαιτήσεις των αποίκων, που αυτοί αποφάσισαν, πως η πλήρη ανεξαρτησία από τη Βρετανία ήταν απαραίτητη.

Ο κίνδυνος του κατευνασμού, λοιπόν, δεν είναι τόσο ότι οι παραχωρήσεις «θα ανοίξουν την όρεξη» του κράτους-στόχου για νέες απαιτήσεις, αλλά ότι θα αυξήσουν την προθυμία του να επιδιώξει τους ήδη υπάρχοντες στόχους. Γίνεται πιο επιθετικό, γιατί αντιλαμβάνεται το μειωμένο ρίσκο από αυτή του την επιθετικότητα. Έτσι, εκλαμβάνεται ο κατευνασμός σαν απόδειξη της αδυναμίας ή της έλλειψης αποφασιστικότητας του κατευνάζοντος. Το αν θα εκληφθεί από το κράτος-στόχο ο κατευνασμός σαν αδυναμία ή αναποφασιστικότητα εξαρτάται από έναν αριθμό παραγόντων, μερικοί εκ των οποίων αναπτύχθηκαν νωρίτερα. Εξαρτάται πρώτα από όλα από τα κίνητρα του κράτους. Αν γι αυτό η χρήση βίας είναι βασική - πολεμοχαρές - τότε θα εκληφθεί ο κατευνασμός σαν αδυναμία και θα γίνει επιθετικό. Παρόμοια, ένα άπληστο κράτος, που αναζητά εδαφικά ή άλλα κέρδη, μπορεί να αντιληφθεί τις παραχωρήσεις σαν ένα σημάδι για επιπρόσθετες απαιτήσεις. Από την άλλη, ένα ανασφαλές κράτος είναι πιο πιθανό να εκλάβει τον κατευνασμό σαν μια απόδειξη των αγαθών προθέσεων και καλής θέλησης του κατευνάζοντος κράτους. Εάν οι παραχωρήσεις ειδοθούν σαν ένα σημάδι αδυναμίας, το αποτέλεσμα για ένα ανασφαλές κράτος θα είναι πολύ θετικό μιας και ένας ασθενής αντίπαλος είναι λιγότερο απειλητικός, από ότι ένας ισχυρός.

Άρα, όσο περισσότερο άπληστο είναι ένα κράτος-στόχος, τόσο μεγαλύτερη η πιθανότητα ο κατευνασμός να εκληφθεί σαν ένα σημάδι αδυναμίας ή αναποφασιστικότητας. Αντίστοιχα, όσο πιο ανασφαλές είναι ένα κράτος-στόχος τόσο πιο απίθανο είναι ο κατευνασμός να εκληφθεί σαν ένα σημάδι αδυναμίας ή αναποφασιστικότητας.

Ακόμη ένας παράγοντας, που καθορίζει, πως εκλαμβάνονται οι παραχωρήσεις από το κράτος-στόχο είναι η διαδικασία, με την οποία αυτές γίνονται. Τα κατευνάζοντα κράτη έχουν πολλούς τρόπους για να αποτρέψουν να εκληφθούν ως αδύναμα. Πρώτον, μπορούν να κάνουν παραχωρήσεις υπό όρους, που απαιτούν δηλαδή αμοιβαιότητα ή ένδειξη καλής συμπεριφοράς πριν προχωρήσουν με περαιτέρω παραχωρήσεις. Δεύτερον, μπορούν να προβούν σε παραχωρήσεις αφού πρώτα έχουν εδραιώσει τη φήμη του ισχυρού κράτους, αποφασισμένου να αντιπαρατεθεί με το κράτος-στόχο. Τέλος, μπορούν να προσπαθήσουν να επηρεάσουν το πώς θα εκληφθούν οι παραχωρήσεις από τον αντίπαλο, παρουσιάζοντας αυτές σαν αποτέλεσμα άλλων παραγόντων, πλην της αδυναμίας – δίκαιες, νόμιμες.

Επιπλέον, η απήχηση του κατευνασμού στην αξιοπιστία του κατευνάζοντος κράτους να τηρήσει τις δεσμεύσεις του δείχνει να εξαρτάται περισσότερο από τις ικανότητες του παρά από τη φήμη του. Δεν είναι τόσο οι παραχωρήσεις, που υποσκάπτουν τις ακόλουθες προσπάθειες για Αποτροπή, αλλά η αδυναμία για στρατιωτική δράση, που μπορεί να προκληθεί από αυτές τις παραχωρήσεις. Με άλλα λόγια μετράει περισσότερο η ισχύς παρά η ψυχολογία.

Επιβεβαίωση των παραπάνω μπορούν να βρεθούν σε διάφορες περιπτώσεις. Τα πιο άπληστα κράτη – ναζιστική Γερμανία, Ιαπωνία, Σοβιετική Ένωση, Ιράκ, Περσία, Αβάροι – ήταν πιο πιθανό να ερμηνεύσουν τον κατευνασμό σαν ένδειξη αδυναμίας ή αναποφασιστικότητας, ενώ τα λιγότερο άπληστα, αλλά περισσότερο ανασφαλή – Η.Π.Α. στα τέλη του 19^{ου} αιώνα- δεν έτειναν να το δουν σαν μια ευκαιρία για να εγείρουν περισσότερες απαιτήσεις. Η αποτυχία των Η.Π.Α. να επιμείνουν στην αμοιβαιότητα, συνέβαλε στην θεώρηση από το Ιράκ, ότι οι Η.Π.Α. δεν θα απαντούσαν δραστικά σε επιθετική τους κίνηση στην περιοχή του Περσικού Κόλπου. Αντίστοιχα, οι βρετανοί πολιτικοί, που αντιμετώπισαν τις Η.Π.Α. στα τέλη

του 19^{ου} αιώνα, ωφελήθηκαν από την ναυτική, κυρίως, ισχύ της Βρετανίας την εποχή εκείνη. Ακόμη οι ίδιοι, παρουσίασαν τις παραχωρήσεις τους, ότι εκπλήρωναν δίκαια αμερικανικά αιτήματα. Από την άλλη, η βρετανική κυβέρνηση κατά τη δεκαετία του 1930, απέτυχε να πείσει το Χίτλερ, ότι οι παραχωρήσεις της γινόντουσαν εξαιτίας των δίκαιων αιτημάτων του Χίτλερ, μετά τη συνθήκη των Βερσαλιών, αφήνοντας τον με την εντύπωση, ότι η Βρετανία υποχωρούσε απρόθυμα εξαιτίας των γερμανικών πιέσεων. Μια δεκαετία αργότερα, η ρητορική του Ρούσβελτ, που κατηγορούσε τις σοβιετικές προωθήσεις στην Ανατολική και Κεντρική Ευρώπη, ενώ την ίδια στιγμή συναινούσε με αυτές, επέτρεπαν τον Στάλιν να ερμηνεύσει την αμερικανική πολιτική σαν ασθενή μιας και οι Η.Π.Α. υποχωρούσαν από αυτά που πίστευαν.

Τέλος, το αν οι παραχωρήσεις γίνονται αντιληπτές σαν μια ευκαιρία για προώθηση νέων απαιτήσεων ή εκτέλεση νέων επιθετικών δράσεων εξαρτάται ακόμη και από τα εν δυνάμει κόστη αυτών των δραστηριοτήτων. Είναι, δηλαδή, δύσκολο να προκαλέσει νέες απαιτήσεις ή να ενισχύσει την επιθετικότητα, αν το κράτος-στόχος έχει ισχυρά συμφέροντα να διατηρήσει τις καλές σχέσεις, που μόλις αποκτήθηκαν με το κατευνάζων κράτος. Μπορεί αυτά τα κίνητρα να μην είναι αρκετά να τον πείσουν να εγκαταλείψει τους πιο σημαντικούς στόχους του, αλλά μόλις αυτοί οι στόχοι ικανοποιηθούν θα τον μεταπείσουν από την συνέχιση νέων στόχων λιγότερο σημαντικών.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η εργασία επιχείρησε να μελετήσει τη στρατηγική του Κατευνασμού μέσα από την εξέταση περιπτωσιολογικών μελετών της ιστορίας σαν μια μέθοδο διαχείρισης κρίσεων και αποφυγής του πολέμου μεταξύ των κρατών. Όπως γράφει και ο Παπασωτηρίου: «Η αποφυγή των αρνητικών – ενίοτε καταστροφικών – συνεπειών μιας ήττας σε πόλεμο αποτελεί διαμέσου της ιστορίας πρωταρχικό σκοπό των δυνάμεων, που δρουν στη διεθνή πολιτική, καθώς διακυβεύονται τα ζωτικότερα συμφέροντα τους, μέχρι και η ίδια η ύπαρξη τους».¹⁹⁷

Η εξέταση των ιστορικών περιπτώσεων μας οδήγησε στο συμπέρασμα, ότι οι παράγοντες, που επηρεάζουν περισσότερο την επιτυχία ή αποτυχία της στρατηγικής αυτής είναι: α) η φύση του αντιπάλου, και πιο συγκεκριμένα τα κίνητρα του και το μέγεθος των αναγκών και επιθυμιών του, β) ο χαρακτήρας των παραχωρήσεων, που προσφέρονται, ειδικά αυτών, που αντιλαμβάνεται ο αντίπαλος και γ) η παρουσία ή μη εξωγενών κινήτρων για τον αντίπαλο για να αντιδράσει θετικά στις πρωτοβουλίες του κατευνάζοντος κράτους.

Σχετικά με τη φύση του αντιπάλου διαπιστώσαμε, πως τα περισσότερα κράτη, που κάνουν χρήση της εχθρικής συμπεριφοράς το κάνουν σαν ένα μέσο για την επίτευξη κάποιων στόχων. Παρά το γεγονός, ότι οι στόχοι των κρατών ποικίλουν, έχουν δύο βασικά κίνητρα: την απληστία και/ή την ασφάλεια. Βέβαια υπάρχουν και κάποια κράτη, τα πολεμοχαρή, τα οποία δεν στοχεύουν στην ικανοποίηση κάποιας ανάγκης ή στη μείωση της ανασφάλειας τους, αλλά βλέπουν τη χρήση των όπλων σαν αυτοσκοπό. Τέτοια κράτη δεν μπορούν να κατευναστούν, επειδή το μόνο που θα καταφέρουν οι παραχωρήσεις, εάν γίνουν αποδεκτές, είναι μια καθυστέρηση στην επίτευξη του κύριου σκοπού τους, που είναι ο πόλεμος.

Τα υπόλοιπα κράτη μπορούν γενικά πιο εύκολα να κατευναστούν. Το αν θα πετύχει η προσπάθεια κατευνασμού, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την έκταση και φύση των φιλοδοξιών του επιθετικού κράτους. Ανάλογα εάν τα διακρίνει η απληστία

¹⁹⁷ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος}-11^{ος} αιώνας* (Βάρη, Εκδόσεις Ποιότητα, 2000), 22.

ή η ανασφάλεια σε μικρό, μέτριο ή μεγάλο βαθμό, τα χωρίσαμε σε αναθεωρητικά, επεκτατικά και ηγεμονικά ή σε ανασφαλή, φοβισμένα και παρανοϊκά αντίστοιχα. Επειδή οι στόχοι και απαιτήσεις είναι οι μικρότεροι δυνατοί στα αναθεωρητικά και ανασφαλή κράτη, αυτά είναι και τα πιο δεκτικά στον κατευνασμό. Έχουν δηλαδή τις περισσότερες πιθανότητες επιτυχίας οι προσπάθειες κατευνασμού. Τα επεκτατικά και φοβισμένα είναι πιο δύσκολο να κατευναστούν, παρά το γεγονός, ότι οι πιθανότητες για κατευνασμό δεν έχουν εξαλειφθεί τελείως. Τέλος, κράτη, τα οποία έχουν ηγεμονικές φιλοδοξίες ή που οι ηγεσίες τους είναι παρανοϊκές δεν μπορούν να κατευναστούν πλήρως, ή αλλιώς έχουν μικρές έως μηδαμινές πιθανότητες κατευνασμού.

Σχετικά με το χαρακτήρα των παραχωρήσεων, που προσφέρονται, οι περιπτώσεις που εξετάστηκαν μας αποκαλύπτουν ότι ο κατευνασμός μπορεί να αποτύχει να ικανοποιήσει τους στόχους/απαιτήσεις του αντιπάλου για τρεις κυρίως λόγους: οι παραχωρήσεις να κατευθύνονται προς τη λάθος κατεύθυνση, να είναι ανεπαρκείς ή να παρανοηθούν από τον αντίπαλο. Προς τη λάθος κατεύθυνση κατευθύνονται, όταν δεν είναι κατάλληλες ή δεν ικανοποιούν τους στόχους του επιθετικού κράτους. Ανεπαρκείς είναι, όταν απευθύνονται μεν στις απαιτήσεις του αντιπάλου, αλλά υπολείπονται από το να θεωρηθούν από τον ίδιο, ότι τον ικανοποιούν. Το σημαντικό δεν είναι να ικανοποιηθούν όλες οι απαιτήσεις του αντιπάλου, αλλά εκείνες, που θεωρεί ο ίδιος κρίσιμες. Τέλος, οι παραχωρήσεις, που παρανοούνται από τον αντίπαλο είναι παρανοήσεις, που ο ίδιος τις εκλαμβάνει, λανθασμένα ως ασήμαντες ή σαν να μην είναι καν παραχωρήσεις. Θα πρέπει λοιπόν να δίδεται μεγάλη προσοχή από το κατευνάζων κράτος στην ακρίβεια, με την οποία αντιλαμβάνεται ο αντίπαλος του τις παραχωρήσεις, που αυτό κάνει. Τα προβλήματα μετάδοσης αυξάνονται, όταν στη διαμόρφωση της στρατηγικής εμπλέκονται περισσότεροι του ενός δρώντων και όταν ο αντίπαλος είναι ανασφαλής.

Όσον αφορά την ύπαρξη εξωγενών κινήτρων από μέρους του αντιπάλου για να αποδεχθεί τις προσπάθειες κατευνασμού, αυτά βοηθούν ιδιαίτερα, όταν η στρατηγική κατευνασμού δεν ικανοποιεί όλες τις απαιτήσεις του. Σε διεθνές επίπεδο αυτά μπορεί να είναι ένα απειλητικό γεωστρατηγικό περιβάλλον, σε διμερές επίπεδο η ύπαρξη εμπορικών και οικονομικών συναλλαγών ή οι ιδεολογικοί και πολιτισμικοί δεσμοί, ενώ σε εσωτερικό επίπεδο οι αλλαγές στις πολιτικές ισορροπίες λόγω των

παραχωρήσεων, που γίνονται. Στο διμερές επίπεδο θα πρέπει να τονιστεί και η ύπαρξη ισχυρών στρατιωτικών ικανοτήτων από το κατευνάζων κράτος, οι οποίες είναι διαθέσιμες να προβάλλουν την ισχύ του, αν χρειαστεί, άμεσα.

Επιπλέον, το αν πετύχει ή όχι ο Κατευνασμός εξαρτάται από την εξεύρεση και εφαρμογή της κατάλληλης στρατηγικής στον εκάστοτε αντίπαλο. Ο βαθμός αμοιβαιότητας, τον οποίο θα απαιτήσουν από το κράτος-στόχο και ο βαθμός, που θα συνδυάσουν τις παροτρύνσεις με τις απειλές εξαρτάται από τη φύση του αντιπάλου, τα κίνητρα του και το συγκεκριμένο περιβάλλον, εντός του οποίου επιχειρείται η πολιτική. Η επιμονή στην αμοιβαιότητα και η χρήση απειλών είναι πιο χρήσιμη, όσο πιο άπληστο είναι ένα κράτος. Αν το τελευταίο είναι απρόθυμο να προβεί σε αμοιβαίες παραχωρήσεις, τότε αυτό αποτελεί ισχυρή ένδειξη πιθανής αποτυχίας του κατευνασμού. Από την άλλη, όσο μεγαλύτερη είναι η ανασφάλεια του αντιπάλου τόσο καταλληλότερη είναι η χρήση μονομερών παραχωρήσεων με διπλωματία των παροτρύνσεων. Σε αυτήν την περίπτωση η επιμονή στην αμοιβαιότητα μπορεί να αυξήσει το αίσθημα ανασφάλειας του κράτους-στόχου. Το δύσκολο στην διαχείριση είναι ο συνδυασμός υψηλού επιπέδου απληστίας και ανασφάλειας σε ένα κράτος-στόχο, γιατί αυτό απαιτεί τη χρήση αμοιβαιότητας και απειλών ταυτόχρονα με τις μονομερείς παραχωρήσεις, κάτι που είναι αντιφατικό και επομένως δύσκολο να επιτευχθεί.

Κλείνοντας, το πως θα εκληφθούν οι παραχωρήσεις από το κράτος-στόχο έχει να κάνει και με τη διαδικασία με την οποία αυτές γίνονται. Για να μην εκληφθεί ως αδύναμο το κατευνάζων κράτος μπορεί να κάνει παραχωρήσεις, που απαιτούν αμοιβαιότητα ή ένδειξη καλής συμπεριφοράς πριν προχωρήσει με περαιτέρω παραχωρήσεις. Ακόμη, μπορεί να προβεί σε παραχωρήσεις, αφού πρώτα έχει εδραιώσει τη φήμη του ισχυρού κράτους, αποφασισμένου να αντιπαρατεθεί με το κράτος-στόχο. Εν τέλει, η απήχηση του κατευνασμού στην αξιοπιστία του κατευνάζοντος κράτους να τηρήσει τις δεσμεύσεις του δείχνει να εξαρτάται περισσότερο από τις ικανότητες του παρά από τη φήμη του. Δεν είναι τόσο οι παραχωρήσεις, που υποσκάπτουν τις ακόλουθες προσπάθειες για Αποτροπή, αλλά η αδυναμία για στρατιωτική δράση που μπορεί να προκληθεί από αυτές τις παραχωρήσεις. Με άλλα λόγια μετράει περισσότερο η ισχύς παρά η ψυχολογία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

I. Βιβλία

Bailey, Thomas *A Diplomatic History of the American People* (New York, Appleton-Century-Crofts, 1958).

Bourne, Kenneth *Britain and the Balance of Power in North America, 1815-1908* (Berkeley, University of California Press, 1967).

Brzezinski, Zbigniew *Η Μεγάλη Σκακιέρα* (Εκδ. Λιβάνη, 1998).

Campbell, Elmslie *Great Britain and the United States, 1895-1903* (London, Longmans Green, 1960).

Craig, Gordon & George, Alexander *Force and Statecraft*. (New York-Oxford, Oxford University Press, 1983).

Dahlerus, Birger Johan *Last Attempt* (Hutchison, 1947).

Francois-Poncet, Andre *Souvenirs*, (Paris, Flammarion, 1948).

San Francisco Examiner, 5 Απρ 1945, παρατίθεται στο Levering, Ralph *American Opinion and the Russian Alliance, 1939-1945* (University of North Carolina Press, 1976).

Gaddis, John *Strategies of Containment: A Critical Appraisal of American National Security Policy During the Cold War* (Oxford University Press, 1982).

Gaddis, John, *The United States and the Origins of the Cold War, 1941-1947* (Columbia University Press, 1972).

George, Alexander *Bridging The Gap* (Washington DC, US Institute of Peace Press, 1993).

George, Alexander and Bennett, Andrew *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences* (Cambridge, Massachusetts, MIT Press, 2005).

- Gilbert, Martin *The Roots of Appeasement* (Princeton, Princeton University Press, 1966).
- Gilbert, Martin *Churchill: A Life* (London, Heinemann, 1991).
- Gilpin, Robert *War and Change in World Politics* (Cambridge University Press, 1983).
- Grenville, John *Lord Salisbury and Foreign Policy*, (University of London, Athlone Press, 1964).
- Healy, David *US Expansionism*, (University of Wisconsin Press, 1970).
- Hitler, Adolf *Mein Kampf* (Cambridge, Riverside Press, 1943).
- Hitler, Adolf *The Second Book*, από το <http://aryanism.net/downloads/books/adolf-hitler/second-book.pdf> (ημνια πρόσβασης 9 Αυγ 2013).
- Hofer, Walther *War Premeditated, 1939* (Thames and Hudson, 1955).
- Ikle, Fred Charles *Every War Must End* (New York, Columbia University Press, 2005)
- Jervis, Robert *Perception and Misperception in International Politics* (Princeton, Princeton University Press, 1976).
- Keegan, John *Η Ιστορία του Πολέμου* (Αθήνα, εκδ Λιβάνη, 1997).
- Kennedy, Paul *The Realities Behind Diplomacy* (Glasgow, Fontana Paperbacks, 1981).
- Kennedy, Paul *Rise and Fall of British Naval Mastery*, (Fontana Press, 1992).
- Kissinger, Henry *A World Restored: Europe after Napoleon* (Universal Library Edition, 1964).
- Lebow, Richard Ned *The Art of Bargaining* (Baltimore, John Hopkins University Press, 1996)
- Lewis, Terrance *A Climate for Appeasement* (New York, Peter Lang, 1991).
- Liddell Hart, Basil *Strategy* (Meridian, Penguin Books, 1991).
- Marder, Arthur *The Anatomy of British Sea Power* (New York, Alfred Knopf, 1940).
- Mitchell, Brian *British Historical Statistics* (Cambridge University Press, 1988).

- Morgenthau, Hans *In Defense of the National Interest: A Critical Examination of American Foreign Policy* (New York, Alfred Knopf, 1951).
- Neville, Peter *Hitler and Appeasement: The British Attempt to Prevent the Second World War* (London, Hambledon Continuum, 2006).
- Overt, Richard *War and Economy in the Third Reich* (Oxford, Clarendon Press, 1994).
- Rock, Stephen *Appeasement In International Politics* (Lexington, The University Press of Kentucky, 2000).
- Rock, Stephen *Why Peace Breaks Out: Great Power Rapprochement in Historical Perspective* (University of North Carolina Press, 1989).
- Rock, William *British Appeasement in the 1930s* (New York, W.W.Norton & Company Inc, 1977).
- Schelling, Thomas *The Strategy of Conflict* (Harvard University Press, 1980).
- Snyder, Glenn & Diesing, Paul *Conflict Among Nations: Bargaining Decision Making and System Structure in International Crises* (New Jersey, Princeton University Press, 1977).
- Thornton, Bruce *The Wages of Appeasement* (Encounter Books, 2011).
- Weinberg, Gerhard *The Foreign Policy of Hitler's Germany* (Chicago, University of Chicago Press 1970).

II. Αρθρα

- Allison, Graham “Conceptual Models and the Cuban Missile Crisis”, *The American Political Science Review*, vol LXIII , No 3, (Sep 1969), pp 689-718.
- Azubuike, Samuel “To Appear or to Concede? Contrasting Two Models of Accommodation in International Conflict” *International Relations*, vol. 20(1) (Mar 2006) pp 49-68
- Bailey, Thomas “Theodore Roosevelt and the Alaska Boundary Settlement” *The Canadian Historical Review*, Vol. XVIII, No.2, (June 1937) pp 123-130.

Baldwin, David "The Power of Positive Sanctions", (*World Politics* Vol. 24, No 1 Oct 1971)

Chu Shao-kang, "Appeasement in Historical Perspective: A Study of Examples of Appeasement in Chinese History from Han Wu-ti to Chiang Kai-shek", *復興崗學報* 民 93 , 80 期 355-392 από το <http://www.fhk.ndu.edu.tw/mediafile/833/fdownload/247/154/2009-11-30-23-43-31-154-nf1.pdf> (ημνία πρόσβασης 20 Αυγ 2013)

Αναφορά του Clifford προς τον Πρόεδρο Truman, 73 από το http://www.trumanlibrary.org/whistlestop/study_collections/coldwar/documents/index.php?documentdate=1946-09-24&documentid=4-1&studycollectionid=&pagenumber=1 (ημνία πρόσβασης 20 Ιουν 2013)

Διάγγελμα του Μπους της 8 Αυγ 1990 ανακοινώνοντας στον αμερικανικό λαό την ανάπτυξη αμερικανικών δυνάμεων στη Σαουδική Αραβία από το http://bushlibrary.tamu.edu/research/public_papers.php?id=2147&year=1990&month=8 (ημνία πρόσβασης 30 Ιουν 2013)

Finney, Patrick "The Romance of Decline: The Historiography of Appeasement and British National Identity", *Electronic Journal of International History* από το http://sas-space.sas.ac.uk/3385/1/Journal_of_International_History_2000-06_Finney.pdf (ημνία πρόσβασης 12 Ιουν 2013).

Glaser, Charles "Political Consequences of Military Strategy: Expanding and Refining the Spiral and Deterrence Models, *World Politics*, Vol. 44, No 4, Jul 1992

Huth, Paul & Russett, Bruce "What Makes Deterrence Work? Cases from 1900 to 1980", *World Politics*, Vol. 36, No 4, (Jul 1984) pp 496-526.

Kennan, George "The Sources of Soviet Conduct" *Foreign Affairs*, Vol. 25, No 4, Jul 1947

Kennedy, Paul "The Tradition of Appeasement in British Foreign Policy, 1865-

- 1939'' από το *Strategy and Diplomacy 1870-1945*, (Fontana Paperbacks, 1984)
- Kennedy, Paul ''Strategy versus Finance in Twentieth-century Britain'' από το *Strategy and Diplomacy 1870-1945*, (Fontana Paperbacks, 1984)
- Lanyi, George ''The Problem of Appeasement'', *World Politics*, 15(2), 1963
- Lebow, Richard Ned ''Conclusions'' από το *Jervis, Lebow, Gross Stein Psychology and Deterrence* (Baltimore, JHU Press, 1989)
- NSD 26, 2 από <http://bushlibrary.tamu.edu/research/nsd.php> (ημνια πρόσβασης 25 Αυγ 2013)
- Olney, Richard. "Olney Doctrine." *In Papers Relating to the Foreign Relations of the United States*, 1895, Part I, p. 545-562. *American History Online*. Facts On File, Inc. <http://www.fofweb.com/activelink2.asp?ItemID=WE52&iPin=E10770&SingleRecord=True> (ημνια πρόσβασης 7 Αυγούστου 2013).
- O'Sullivan, John ''Annexation'' (*United States Magazine and Democratic Review* 17, Jul/Aug 1845) <http://pdcrowds.webs.ull.es/anglo/OSullivanAnnexation.pdf> (ημνια πρόσβασης 15 Ιουλ 2013).
- Record, Jeffrey ''Appeasement Reconsidered: Investigating the Mythology of the 1930s'', 7 από το <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?AD=ADA437060> (ημνια πρόσβασης 10 Ιουλ 2013)
- Richardson, JL ''New Perspectives on Appeasement: Some Implications for International Relations'' *World Politics*, Vol.40, No 3, Apr 1988
- Schroeder, Paul ''Munich an the British Tradition'', *The Historical Journal*, Vol. 19, No.1, Mar 1976)
- Stein, Janice ''Deterrence and Compellence in the Gulf, 1990-91: A Failed or Impossible Task?'' , *International Security*, Vol. 17, No.2, Fall 1992
- Treisman, Daniel ''Rational Appeasement'' *International Organization*, Vol.58, Issue 2, Apr 2004

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική: 6^{ος} – 11^{ος} αιώνας* (Βάρη, Εκδόσεις Ποιότητα 2000).

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Η Διεθνής Πολιτική στον 21^ο αιώνα*. (Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2009).

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος *Η Κίνα από την Ουράνια Αυτοκρατορία στην Ανερχόμενη Υπερδύναμη του 21^{ου} αιώνα* (Βάρη, εκδ. Ποιότητα, 2013).

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

<http://hansard.millbanksystems.com/commons/1896/feb/11/address-in-answer-to-her-majestys-most>